De apostels van het nieuwe rijk

Paul Kenis

bron
Paul Kenis, *De apostels van het nieuwe rijk*. De Arbeiderspers, Amsterdam 1930

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/keni001apos01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

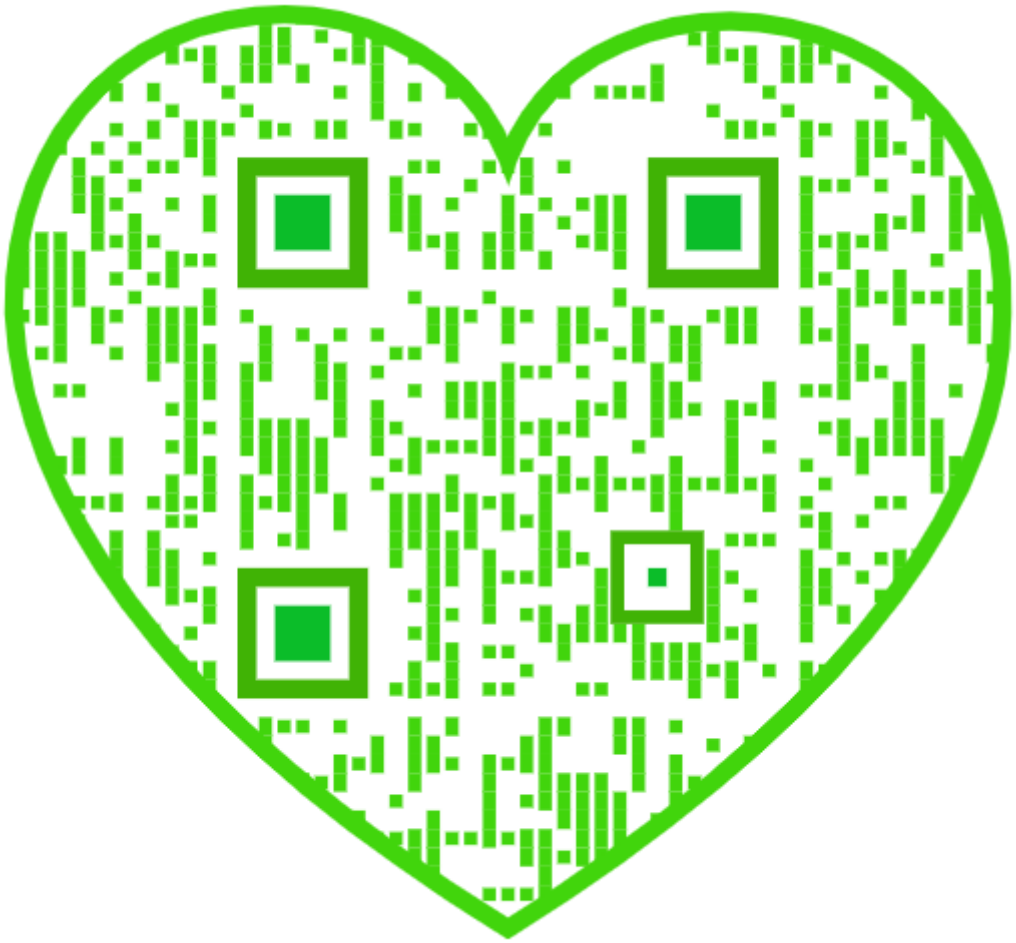

I.

Als koper klaroende het Marseilleesch accent door haar stem, over de in zomermiddaghitte sluimerende vallei:

- Venès désjeuna, Mariou.... Vincentè....

Haar katoentje vlekte schreeuwend op den witten gevel van het huis. Haar overdadige boezem zocht een uitweg langs het laag uitgesneden kraagje, zooals ze daar gebogen stond over de trapleuning van het bordes. Toen markeerden haar bloote voeten een walspas op het mozaïekvloertje: - Marianne die de rijzende zon tegemoet trad - het meesterwerk dat de Italiaansche ‘cementatore’, de kleine Pascalino, hier verleden Winter, in het dood seizoen voor de kameraden vervaardigd had.

Vincent vaagde onder zijn kieltje de zweetdruppels weg die hem langs den ruggegraat prikten. De stramheid in de lenden week zoo gemakkelijk niet. Knipoogend, het gezicht vol zon, mat hij den volbrachten arbeid. Voldaan zocht zijn blik rust naar den schaduwkant van de vallei.

Hel blokten de muurvierkanten tegen den zwarten zoom van het bosch. Daarachter verdoezelden in de schaduw van de boomen nog stallingen en aanhoorigheden, houtstapels, hooimijten, hoenderhokken.

Maar de uitbundige mimiek van Felicienne, beduidde met nog meer aandrang dat het nu tijd om eten was.

Twee-, driemaal moest hij zich uitrekken om de stramheid heelemaal weg te krijgen. Neen! zoo'n arbeid was hij nog niet gewend. Hij was nog niet zoo taai als Marius, die, steeds over den grond neergebogen, dat urenlang kon volhouden zonder

op te kijken. Regelmatig als een automaat knipte die telkens neer langs de gespannen koord, boorde op gelijkmatigen afstand met zijn krukstok het putje waarin hij het plantgoed stak, om er dan, met vluggen duim- en wijsvinger, de aarde rond vast te drukken.

Die zou zijn gansche rij volplanten eer hij 't opgaf.

Vincent's zelfvoldaanheid luwde als hij dacht aan de haast waarmede hij, op een eerste signaal, het boeltje had in den steek gelaten. Hij schaamde er zich over, minder ijver dan Marius aan den dag te leggen. Vol plichtsbesef greep hij weer naar den plantstok om nog drie koolplantjes bij te pooten, juist tot beneden aan de beek de rij vol was. Daar borg hij het overblijvend plantgoed tegen den vochtigen oeverkant en vulde den gieter om de slap neerhangende struik jes te gaan besproeien.

Beneden keurde Marius' meesteroog het werk van den leerling. Zijn mooie kroezelbaard golfde in donkeren vloed onder den breedgeranden stroohoed uit. Zijn half dicht geknepen oogjes gluurden glimmend in de schaduw, terwijl een lach om zijn vleezige lippen krulde.

- Ouaîs.... ouaîs.... klonk de waardigheid in zijn stem. Wij moeten er niet aan wanhopen nog ooit een fatsoenlijk tuinier van je te maken. Als je volhoudt. Kijk! zie je daar de schaduw van het bosch? Ik heb het netjes uitgerekend eer we begonnen: binnen een half uurtje bereikt zij net ons plantsoen. Want de zon bijt de jonge plantjes dood. Nooit planten als de zon op het land zit! Onthou dat goed, jongen! Je moet planten 's morgens vroeg of wel tegen den avond. En dan water, veel water.... voor het wortel schieten.... 's mor-

gens weer en na zonsondergang. Onthou dat: veel water!’ Het bewustzijn van zijn kundigheid rolde in zijn baritonstem. Toen bemerkte hij pas hoe de ander daar nog over zijn rug te strijken stond.

- Zoo, pijn in de lenden?.... Ja, dat komt ervan, als je 't werken niet gewend zijt. 't Leven hier valt nog lastig, he?

Vincent kreeg zijn van de zon doorzengd jasje en stak de klompen aan de voeten. Die was hij al evenmin gewend als het werk. Nog liever liep hij barrevoets. Ja, nog altijd viel het hem zwaar, al ging het nu toch reeds beter dan in het begin. Maar anderzijds vond hij het toch weer heerlijk ook. Hij had het immers zelf zoo gewild. Romanfrazen zongen hem door het hoofd: het veld en de vrije natuur, de gezonde arbeid in open lucht, de harmonie van geest en lichaam bij den arbeid dien men zelf verkiest.

Zij gingen zich wasschen aan de bron. Uit ruwe steenblokken hadden de colonisten de kom gebouwd waarin het water naar omhoog borrelde. Langs een houten pijp liep het over in den vergaarbak om vandaar, eerst als een miniatuurbeekje, maar dan spoedig vergroot door al de andere bronnen die hier overal uit de hellingen opwelden, door de vallei te kronkelen.

Lekker! het frissche water, met zoo'n hitte. Men kon net zoo goed een bad nemen.

Vincent dompelde onder. Proestend, druipend dook hij weer op, met aan elken haarklis een waterstroompje dat in dikke droppels over zijn naakte lijf biggelde. Dan waschte hij zijn klompen, klopte het stof uit zijn kleeren, zoodat hij zich weer lekker frisch voelde.

Hij dronk met diepe teugen.

Zooals het daar tusschen de rotsblokken welde,

had het water een killen zerpen smaak. Nu zijn dorst verslagen was, voelde Vincent eerst hoe scherp hem de gezonde honger beet.

Eer hij binnenging, kon hij niet nalaten nog even het landschap te overzien. Het was een lange, smalle heuvelplooi, boven op de hoogte, langs alle kanten ingesloten door het Ardennerwoud. Tegen den boschrand rezen huis en aanhoorigheden. Vandaar ging de beek bij sprongen de delling in, regelmatig afgedamd voor de besproeiing van het bouwland, dat in weide-, tuin- en akker- vierkanten naar de hoogte kroop.

Rechts donkerde nog een schaduwstreep aan den voet van de hoogstammige eiken, beuken en kastanjelaren. Links, hooger op tegen den steenachtigen wand, stonden de magere dennen en berken geschroeid door de volle zon. In de verte, achter wazig weilandgroen, werd de vallei weer afgesloten door de schaduw van het bosch.

Mooi was het hier inderdaad! Vincent moest het telkens weer opnieuw bewonderen.

Een contrast met de felle zonneklaarte, bood de kamer de gezelligheid van haar schaduwkoelte. Het was een luchtig, ruim vertrek, eenvoudig en sober, maar niet zonder smaak gemeubileerd. Tusschen de twee deuren die naar de kamertjes van de colonisten voerden, gaapte breed en zwart een reusachtige haard. Tegen den achterwand voerde een trap naar het halve duister van de verdieping. Roomkleurig klaarde de schemering weer op, tegen de neergelaten rolgordijnen van den glaswand, langswaar Marius en Vincent waren binnengekomen.

Daar, neergehurkt tegen den vloer, weggedoken achter een verschansing op elkander getorende letterkassen, waarvan de vooruitgeschoven stellin-

gen tot ver in de kamer reikten, zat een bruingetaand kereltje totaal verdiept in een bezigheid, waarvan Vincent eerst de beteekenis maar niet kon vatten. Zenuwachtig en vlug ging de harige hand over al de vakjes van de letterkas, om er telkens den inhoud in te ledigen van een der ontelbare pakjes, die overal op den grond. tusschen sigarettenstompjes, asch en uitgebrande lucifers, in wanordelijken overvloed verspreid lagen.

De bruingebrande duim en wijsvinger, hielden ter zelfdertijd een letterteeken en een sigaret. De colonist bracht eenvoudig de kleine zetterij in orde, waarvoor men zoo pas het lood had aangekregen.

Iedereen deed hier immers het werk waar hij lust en aanleg voor had, en waarmee hij dus best de gemeenschap dienen zou, oordeelde Vincent volgens het zuivere principe. Niet enkel in woorden huldigde men hier het libertair communisme; de theorie werd omgezet in praktijk. Men was volkomen vrij en bleef toch beginselvast.

Afgezien van de onvermijdelijke kleinigheden, beviel dit leventje den nieuweling uitstekend. Ja, bijzonder de handenarbeid viel hem in het begin wel zwaar. Maar hij was ook een overlooper uit het kamp der bourgeoisie, een intellectueel, die zich aanpassen moest. Al het overige bood steeds nieuwe bekoring weer: de onbeperkte vrijheid, de eigenaardige levenswijs, de omgeving van het Ardennerlandschap, en dan de makkers vooral.

Daaronder de kameraad-letterzetter nog het meest. Net als Marius was hij het type van den méridional, met zijn donker puntbaardje rond het fijn besneden gezicht, waarin een paar git-oogen begonnen te schitteren zoohaast hij zich warm maakte aan zijn eigen woord.

Vincent had nog maar een paar keeren met hem gepraat, doch was dan telkens onder den indruk van dat oplaaiend enthousiasme gekomen. En telkens was zijn bewondering, zijn eerbied bijna, gegroeid voor den kleinen, onaanzienlijken man, die hier alles had tot stand gebracht.

Want Jacques Reverdier was de eigenlijke stichter van de colonie. De beide andere makkers, Pierre en Marius, dat waren wel flinke, aardige jongens, maar tot een echt contact was het nog niet gekomen. Tegenover hun primitieve natuur stond Vincent nog altijd een beetje vreemd; in Jacques daarentegen herkende hij een intellectueel zooals zichzelf.

Nog vóór hij hier kwam, had in allerlei anarchistische blaadjes en tijdschriften over Jacques Reverdier gelezen en zijn werk hooren roemen. In dat milieu, waar men anders met kritiek en verdachtmaking niet zuinig was, gold hij als iemand die alles aan zijn overtuiging had ten offer gebracht, van een glanzende sociale positie had afstand gedaan, om zich geheel aan dit pionierswerk te wijden.

Om op een principieel zoo zuiveren grondslag mogelijk te bouwen, was hij begonnen met zelf in deze afgelegen vallei van de Ardennen een stuk grond te ontginnen. Een ganschen Winter had hij hier als een kluizenaar geleefd, moedermensch alleen met zijn schapershond Flic, daar in een soort hut van graszoden, half tegen den rotsachtigen heuvelwand uitgedolven. Maar de volgende Lente was de houten loods klaar, die nu tot geitenstal diende. En een flinke plek land kon omgespit worden.

Toen was er een eerste makker bijgekomen.

Enkele maanden later nog een. Den tweeden Winter brachten zij door in een geriefelijk huisje van leem en boomstammen, ongeveer op de plaats waar ze later de vijvers gedolven hadden.

Geleidelijk had de kleine colonie den huidigen welstand veroverd. Nagenoeg de gansche vallei was nu ontgonnen. Ze hadden een uitgestrekten moestuin, een jongen boomgaard, akker- en weiland, schuren, stallingen, werktuigen en loodsen. Vijvers en waterleidingen waren gedolven. Ze hadden het ruime woonhuis gebouwd, dat als een blanke welkomstgroet tegen den donkeren boschrand, van uit de verte de talrijke bezoekers tegenlachte.

- Jammer, bekende Jacques, dat er zoo weinig colonisten zijn. Zoo weinig ten minste, die het ernstig meenen. In den Winter, in het dood seizoen, ja, dan zijn er genoeg. Maar als ze 't hier enkele maanden hebben uitgehouden, keeren de meesten nog liever terug naar de capitalistische maatschappij. Atavisme, anders niet! Toch valt zoo'n gebrek aan arbeidskracht te betreuren. Anders hadden wij het groot landbouwbedrijf kunnen aanpakken. Daar is hier grond genoeg om vijftig man te voeden!

Inderdaad, ginder in de loods, stonden landbouwmachines behoorlijk onder dekzeilen opgeborgen. Maar ongebruikt, helaas!....

Reverdier was eveneens de stichter van het anarchistisch weekblad, dat de Idee onder de arbeiders van de Maasvallei verspreiden moest. Want van de eenzame plek hier op de hoogte, kon men door het bosch, over een paar heuvelkammen, de hellingen bereiken die naar de rivier afzakten. Daar lag de dicht-bevolkte industriestreek, waarvan 's nachts de hoogovens den hemel

in gloed ontstaken. Zoodat van ginder op den heuveltop de weerschijn er van zichtbaar werd.

Binnenkort zouden ze het blad zelf drukken. Daarom was Jacques nu zoo in de weer.

Belangstellend informeerde Vincent:

- Ben je ook zetter geweest, Jacques?

- Wel neen! Dat leer je zoo vanzelf. Als je zin voor iets hebt, moet je maar aanpakken. Negen keer op de tien lukt het. Dat is ook wel noodig hier. En wat een macht is dat niet voor ons, een drukkerij! Daarmee veroveren we heel de streek. Heel de Maasvallei zullen we met bladen, boeken en brochures overstroomen. Stel je voor: de werken van Darwin, Haeckel, Kropotkine, Bakunine, Jean Grave, Sébastien Faure, in afleveringen, op duizenden en duizenden exemplaren verspreid, in elk huis en in elk gezin.... En dat bij middel van deze kleine letterkens, hier!

Zijn geestdrift zaaide letterteekens en sigarettenasch tesaam over den vloer. Liefdevol grabbelde hij ze weer bijeen.

- Toe, kom nou je aperitief klaar maken! drong Marius aan.

Ze hadden nog een prettig kwartiertje eer er werd opgediend. Nu eerst vond Vincent de tijd om even de correspondentie in te kijken: een ganschen stapel bladen en tijdschriften, van overal, uit heel de wereld bijna, door vrienden en geestverwanten en belangstellenden gezonden.

Het gaf als een gevoel van warme solidariteit. Was ieder blad niet een vriendengroet van uit de verte? Een heilwensch van allen die geloofden in dezelfde toekomstmaatschappij? Of die in vertrouwen opzagen naar je poging hier? Van broeders uit andere coloniën, die met een zelfde geest-

drift de grondslagen aan het vestigen waren van het nieuwe rijk.

Daar had je eerst de *Guerre Sociale*, het groote revolutionnaire weekblad van Gustave Hervé. Die boette zeker weer in de Santé een van zijn vinnige artikelen uit. Als onderwijzer was hij afgesteld om zijn ideeën; dan had hij heel het land afgeketst om met zijn voordrachten aan den kost te geraken. Cent voor cent had hij uitgespaard om zijn blad te stichten. En nu hij een eigen orgaan bezat, deed telkens het een of ander heftig artikel hem met de gevangenis kennis maken. Maar telkens ook steeg zijne oplage met duizenden en duizenden.

Dan was er de *Libertaire,* het officieus orgaan van de anarchistische groepen. En dat was ook een beetje het orgaan van de colonie zelve. Reverdier was immers een oude boezemvriend van Sébastien Faure, wiens vlammende hoofdartikelen hij regelmatig aan de makkers voorlas, om daarbij soms een treffenden volzin met een dreunenden vuistslag op tafel te punctueeren. En als een van de colonisten bij gelegenheid naar Parijs wou, dan was hij zeker een ruime gastvrijheid te vinden, daar in de redactiebureelen te Montmartre, bij den boulevard Barbès.

En daar had je *Les Temps Nouveaux,* het doctrinaire blad van de oudere anarchisten-generatie, waar Jean Grave en Kropotkine aan medewerkten. En *Terre Libre,* het orgaan van de Fransche politieke bannelingen te Londen.

Dan was er *l' Anarchie* van Libertad en zijn vrienden. Ze huisden eveneens te Montmartre, op de andere helling van de Butte, rue du chevalier de la Barre. Vincent kende de buurt nog van uit zijn donkere dagen te Parijs. En ofschoon hij toen nog afzijdig stond tegenover het anarchisme, had

hij toch wel een en ander gehoord over Libertad, die een der meest populaire figuren was uit het XIIe arrondissement.

Zijn lange haren en zijn Christusbaard, zijn zwarte letterzetterskiel dien hij romantisch flapperen liet, en niet het minst zijn krukken, want de man was gebrekkelijk, waren daar alom bekend. Geen voordracht, geen meeting, geen manifestatie, of men zag Libertad op den eersten rang, aan 't hoofd van zijn mannelijke volgelingen en vrouwelijke bewonderaarsters. In de bureelen van het blad waarvan hij tevens opsteller, zetter, drukker, uitgever en verkooper was, evoluteerde een heterocliet groepje half en kwart intellectueelen, waar de politie wel een oogje op hield. Er hing een romantische en tevens strijdlustige atmosfeer rond deze anarchistische bohème. Libertad hanteerde zijn krukken met een ware virtuositeit. Als het in zijn *Causeries Populaires* - zoo had hij zijn debatavonden gedoopt - nog al eens op hommeles uitliep, wist hij gansch alleen, zoo niet den vrede te herstellen, dan toch het slagveld te doen ontruimen.

Vincent legde het blad terzij, - dat als blijk van zijn afkeer voor alle gezag zelfs met geen kapitaal-letters gedrukt werd - om naar een minder radicale lectuur te grijpen.

Er waren nog de wetenschappelijke anarchistische vlugschriftjes van Paraf Javal. Dan de prachtig uitgegeven *Assiette-au-Beurre,* door een gansche staf talentvolle artisten, Steinlen, Willette, Poulbot, Grandjouan, Hermann Paul geïllustreerd, en waar Almereyda den striemenden tekst voor leverde. Dan waren er al de tijdschriften van de intellectueele anarchisten: *L'En Dehors*, het geestige blad van Zo d'Axa, *l'Individualiste, l' Ane*

Rouge et *Le Canard Sauvage,* waaraan bekende schrijvers zooals Laurent Tailhade, Adolphe Retté en Charles Louis Philippe medewerkten. Verder nog een vracht Engelsche, Duitsche, Spaansche en Italiaansche periodieken, allen van dezelfde strekking, maar min of meer genuanceerd.

Met den reuk van druk-inkt, woei er uit dat alles Vincent een wolk van universeele sympathie tegemoet. Zijn vingeren bladerden vlug door al die litteratuur. Soms krabbelde hij een paar aanteekeningen neer, want hij wou zich documenteeren voor een studie over experimenteel communisme.

Maar dit moment bleek weinig voor ernstigen arbeid geschikt. Marius, die met liefdevolle zorg zijn absinth klaar maakte - droppel voor droppel moest het water door den smeltenden suiker sijpelen, om de opalijnen wolkjes in het teergroene vocht te doen oprijzen - Marius tapte gezouten moppen ter intentie van Felicienne die, om geen woord te verliezen, de deur van de keuken had opengezet.

Jacques, die daar straks even was opgestaan om ook zijn absinth klaar te maken, lag alweer geknield vóór zijn letterkassen, met het glas in zijn bereik.

- Kijk! de nieuwe makker zit droog! spotte Marius.

Vincent kleurde.

- Neen, aarzelde hij dan, absinth gebruik ik liever niet.

- En doet hij mee aan *Reiner Leven* ook? gichelde Felicienne.

De lach schaterde zoo algemeen dat Vincent een oogenblikje verlegen stond. De pret duurde nog toen een nieuw colonist binnen kwam.

Het was een reus van een vent. Zijn volle kas-

tanjebruine baard, liep verloren in de verstreuvelde haren die hem laag op het voorhoofd neervielen. Zijn laarzen zaten vol modder en dennennaalden prikten in zijn manchesterpak. Vincent kende hem ternauwernood. Het was een zwijgzame, ietwat stroeve zonderling, dien hij alleen nog maar bij de maaltijden had te zien gekregen.

Ook hij kwam van de bron; de waterdroppels parelden in zijn kroezelhaar. Zwaar liet hij zich neer op een stoel.

- Middag Pierre! Mag ik je aperitief klaar maken? vleide Felicienne.

Met een vluggen groet was hij bijgeschoven. Dadelijk werd er opgediend. De kost was schraal. Zoo schraal zelfs dat Vincent, ook op dit gebied, in het begin wat raar had opgekeken. Nu was hij daar over heen. Buitenlucht en handenarbeid scherpten zoodanig den appetijt, dat hij zelfs geen 'hoogere motieven' behoefde in te roepen. Zoo de jonge colonist er zich nog niet op beroemen kon dat hij de vrucht der aarde welke hij thans verorberde, in het zweet zijns aanschijns gewonnen had, kon hij toch verklaren dat hij, en niet zonder vermoeienis, zelf de aardappelen had uitgedaan en zelf de boontjes had geplukt.

Zooals zij daar met hun gezessen aan tafel zaten: twee vrouwen, vier mannen, vormden zij heel de colonie. Grondig kende Vincent de makkers wel niet, vermits hij hier pas enkele dagen was. Maar wel hoopte hij ermee te kunnen opschieten.

De vrouwen waren geen van beiden jong of mooi. De dikke Felicienne, kon soms wel wat opdringerig met haar vriendschapsbetuigingen zijn. Doch dat lag aan haar Marseilleesch temperament. De andere daarentegen, Gervaise, was de bescheidenheid in persoon. Zelfs Marius, die anders toch

bijzonder critisch aangelegd was, kon alleen haar lof zingen.

Maar de onverdeelde sympathie en bewondering van Vincent gingen naar Reverdier. Die was de ziel van alles hier. Zijn overtuiging en enthousiasme werkten aanstekelijk, als hij met hoog woord en breed gebaar zijn plannen aan het uitmeten ging.

Trouwens, hij was al een oud strijder voor het anarchistisch ideaal. Met zijn vriend, Sébastien Faure, had hij nog het heldentijdperk van de anarchie gekend, die eerste jaren na 1890, toen de aanslagen van Ravachol, Vaillant, Emile Henry en Caserio, voor een oogenblik de oude maatschappij tot in haar grondvesten aan het wankelen brachten.

Tegen heel de samenleving, had toen een kleine maar vastberaden groep den strijd aangebonden. Een strijd op leven en dood. Zij wisten bij voorbaat dat zij niet konden winnen. Maar zij voelden zich als de wegbereiders tot het nieuwe rijk. En de maatschappij had al haar kracht moeten inspannen, een gansch arsenaal uitzonderingswetten moeten vervaardigen, de beruchte ‘lois scélérates’ die de groote vervolgingen tegen de anarchisten hadden ingeluid, om deze vijanden onschadelijk te maken.

Jacques was er een van die kleine schaar geweest. Zijn makkers had hij, in het galeiboevenpak, zien vertrekken naar Nouméa. Van anderen had hij het hoofd zien vallen, in het grauwe morgenlicht, op de Place de la Roquette.

Zijn eigen broeder, een knaap van pas negentien jaar, wiens bommen wekenlang heel Parijs hadden geterroriseerd, had er zijn einde gevonden, met als laatste woord op zijn stervende lippen de kreet: *Vive l' Anarchie!*

De romantiek van den ouderen makker sloeg over op Vincent.

Marius leek daarbij nuchtere banaliteit. Ja, een beste kerel was hij wel, maar toch een primair zonder veel ontwikkeling. Voor de colonie echter was hij een onwaardeerbare schat. Hij was een onvermoeibaar werker, wien niets te zwaar viel als haar welzijn op het spel stond. Zijn tuin gaf hem de handen vol, zoodat hij altijd te mopperen liep dat niemand het hem lichter maakte.

Och, ja! de nieuweling deed zijn best! schamperde hij wel eens. Maar wat was hij daar nu mee! Een paar flinke helpers, maar geen leerjongen, dat had hij moeten hebben!

De min of meer bedekte zinspeling van Marius, hadden aanvankelijk nog al eens bitter geklonken. Ze kwamen Vincent herinneren dat hij eigenlijk toch maar een klaplooper was. En hier, zoo luidde alweer het oordeel van den practischen tuinier, kwam het er veel minder op aan over anarchie te kletsen, dan wel flink de handen uit de mouwen te steken om den boel aan den gang te houden.

In den grond was Marius zelf zoo'n hartstochtelijk debater als om 't even wie. De liefde voor het ronkend woord zat den méridional in het bloed. Met Jacques en Félicienne was het zuidersch element trouwens goed vertegenwoordigd op de colonie. Te Marseille, waar hij havenarbeider was geweest, had Marius de anarchistische milieus leeren kennen. Hij was een auto-didact. De zwaar klinkende volzinnen die hij uit allerlei propaganda-brochuurtjes onthouden had, doken bij elke gelegenheid weer op in zijn gesprek. En als dan de stokpaardjes gezadeld waren, kon hij doordraven.

Pierre gaf zich minder bloot. Dien had Vincent nog zoo goed niet leeren kennen. Men wist alleen

dat hij vroeger hoeveknecht was geweest. Hij leek een ietwat norsche maar goedmoedige reus. Een beetje stug. Van een zwijgzaamheid die elke toenadering afwees.

Het ontbijt was gauw afgeloopen. Jacques zat alweer zijn letters aan 't ziften. Marius bleef in de *Guerre Sociale* verdiept.

Vincent wou even het bosch inloopen; nog een half uurtje rusten eer hij weer aan den arbeid ging. Hij volgde het pad langs het tuinhek en den akker, om dan over het weiland onder het schaarhout weg te duiken. Met een paar stappen stond hij midden in het woud. Tusschen brem en varens slingerde een nauw zichtbaar paadje den heuvelrug op, naar een open plekje dat hij kende.

Daar was het verrukkelijk!

Vincent wierp zich languit op den grond. Hij ademde den geur van dennenhars en hazelarenhout, van erica en gentiaan en thijm en heidekruid. Zoo bleef hij een tijd liggen soezen, de kin in de handpalmen. Zijn ellebogen boorden in het door de zon geschroeide zand.

Van op dezen heuvelkam dook de blik daar beneden in den schaduw van glooiende valleien; steeg langs kalkwitte, schalieblauwe of zandblonde heuvelwanden, die de helling begrensden, naar dichtbegroeide koepels met de duizend tinten en kleurschakeeringen die in dit hooge zomerseizoen het woud reeds begon te bieden. Van het bleekgroen of lichtgrijs der berken en abeelen, naar het diepzwart van de dennen, het hyacinth van de purperbeuken, het cinobergroen van eiken en iepen. Een groote, naakte kop stapelde vale rotsmassa's tegen den hemel, maar tegen zijn flanken vlamde een gulden weelde van laten brem.

Vincent wentelde zich op den rug, om den blik

te verzinken in een lucht waaraan geen wolkje zichtbaar was. Een bewustzijn van volkomen zaligheid zeeg over hem neer. Nog nooit had hij die rust, een evenwicht tusschen zich zelf en de omgeving, zoo gekend als in die enkele dagen, sedert hier zijn arbeid hem die innige zelfvoldoening schonk.

Bij de makkers, ginder in de colonie, voelde hij dat niet zoo duidelijk als hier in de eenzaamheid. Want het nieuwe bestaan op zich zelf was zoo aantrekkelijk niet. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zwoegde hij onverpoosd om een karig maal. Zonder eenig voordeel of uitzicht zelfs. Met half zooveel inspanning had hij zich elders dadelijk naar omhoog gewerkt.

Maar daar lag het hem juist. Hier werkten ze voor de idee. Het was een mystieke overtuiging, die al evenzeer bedwelmde als deze zomerweelde.

Vincent dacht terug aan al de moeite die het hem gekost had, strijd met zichzelf en met de anderen, eer hij er toe had kunnen besluiten hier naar de colonie te komen, om die overtuiging ook in daden om te zetten. Hij wist het. Men zou hem overdreven, kinderachtig en romantisch vinden. De ervaring die hij een eerste maal had opgedaan, toen hij als negentienjarige knaap thuis weggeloopen was om te Parijs, als kunstenaar, het volle leven te leeren kennen, was dus niet voldoende geweest?

Een oogenblik wou hij die bittere herinnering verjagen. Maar die ondervindingen hadden hem tot man gerijpt. Thans moest hij niet bang zijn de werkelijkheid in de oogen te zien.

Van dien eersten, mooien jongensdroom, was er niets overgebleven. Het leven had hem meegesleurd in een maalstroom, waar zijn zwakke kracht

ook het minste niet tegen vermocht. Steeds lager en lager was hij geraakt, tot in het bezinksel van de wereldstad, bij schooiers en vagebonden, boeven en misdadigers. Hij had er de gruwelijkste ellende gekend, dagen zonder brood en nachten zonder dak, tot hij van kommer en ellende in het gasthuis was gestrand, na een ongeval dat net zoo goed een poging tot zelfmoord had kunnen zijn.

Hoe had hij dan toch weer kunnen uitvliegen, nadat hij een eerste maal zoo met lamgeslagen vleugelen naar het ouderlijke nest gekomen was? Eerlijk gezegd, moest hij zich zelf geen dwaas vinden?

Neen. Ditmaal zou zijn daad hem niet berouwen. Was zijn besluit niet het logisch besluit van al die ervaringen geweest? Nadat de verbittering om die groote desillusie zoo langzaam geweken was, had een ander gevoel de plaats ingenomen: een beetje mededoogen en deernis met al de ellende welke hij had gezien. Hij was een mensch geworden, die enkel wat meer dan een ander begrijpen kon, omdat hij wat meer had meegemaakt.

Bij die les had hij wel zijn grootsche bevliegingen, maar niet zijn geestdrift ingeboet. Een nieuwe liefde was in hem ontbrand, die niet platonisch blijven kon. Zij had hem een socialen plicht doen inzien, waaraan hij zich niet onttrekken zou.

Hij begon belang in sociale vraagstukken te stellen. Eerst had hij *de Socialisten* van Quack gelezen, om daarna ook *Het Kapitaal* van Marx te doorworstelen. Nog wat meer dergelijke lectuur had ten slotte zijn toetreding tot de arbeiderspartij voorbereid. Hij had er deel uitgemaakt van jonge wacht en van propaganda-club; had meegeloopen in roode optochten en propaganda-blaadjes uitgedeeld. Aan dokwerkers en fabrieksarbeiders had

hij avondlessen gegeven, om hen de schoonheid van het nieuwe evangelie, rooskleurig getint naar de principes van Ruskin en William Morris, voelbaar te maken.

Maar nog vóór dien apostelijver veel waardeering vond - de partijleiders bleven altijd, en niet zonder reden, een beetje op hunne hoede voor dergelijke bemoeiïngen van goed-bezielde intellectueelen - kwam reeds de ontnuchtering. De individualist die hij in den grond van zijn hart toch was, kon zich maar moeilijk plooien naar een tucht, waaraan wel eens al te veel belang werd gehecht. Het historisch materialisme, dat geen voorbehouden plaats aan te wijzen wist voor de intellectueele overloopers der bourgeoisie, verloor dan ook van lieverlede zijn aantrekkingskracht voor Vincent.

Geleidelijk bleef hij weg uit organisaties en propagandaclubs. Hij helde over naar ruimer, naar zuiverder principes. Hij nam ontslag uit de partij. Op Marx, Lassalle, Bebel, Kautsky, volgden Bakunine, Elysée Reclus, Alexander Herzen, Kropotkine, Jean Grave en andere klassieken van het libertair communisme.

Maar theorie was dor en onvruchtbaar. Levend was alleen de praktijk. Tolstoy, te Yasnaja Poljana, was het eenig voorbeeld voor al de intellectueelen die het goed meenden.

En Vincent bestudeerde het practisch communisme in de *Icarie* van den ouden Etienne Cabet, het Saint Simonisme van Le Pere Enfantin en het phalanterisme van Fourrier. Hij leerde het jammerlijk wedervaren kennen van de Dukhobors en de eeuwige mislukking van elk communistisch initiatief. Toch gaf hij het niet op. Hij informeerde naar wat er nog bestond, trad in briefwisseling met de ouderen die van de communistische gemeen-

schap te Montrouge hadden deel uitgemaakt, vroeg om inlichtingen aan de bestaande coloniën te Vaulx, te Saint Germain, te Blaricum, te Stockel bij Brussel.

Naarmate het toekomstbeeld vaste lijnen kreeg en hij de baan duidelijker afgebakend zag, rijpte in hem ook het plan dat hem een nieuw arbeidsveld schenken moesct. Ditmaal zou hij thuis niet heimelijk wegloopen, als een schooljongen die op avontuur uit wou. De ondervinding had hem immers gerijpt tot een man, die wist wat hij wou. Na maandenlangen pijnlijken strijd met de zijnen, had hij ten slotte zijn wil doorgedreven, allen tegenstand ten trots.

Het berouwwde hem niet. Tot nu toe waren al zijn verwachtingen overtroffen. In dit nieuwe leven ging hij heelemaal op. Dit was niet de opgeschroefde geestdrift welke hij gedurende de eerste dagen van zijn verblijf te Parijs had gekend, maar de voldoening over den volbrachten plicht.

Ja! dat herinnerde hem hoe het tijd werd weer aan het werk te gaan. Ze moesten in de colonie de handen uit de mouw steken om de zaak overeind te houden, had Marius gezegd.

Zoo meteen sprong hij recht, liep op een draf het heuvelpad neer, wipte het tuinhek over en stond een minuutje later weer naast zijn makker bij de koolen.

Het werk viel ditmaal niet mee. Als hij een poosje met den plantstok over den grond gebogen lag, voelde Vincent weer de pijn in den rug. Gelukkig begon hij nu wat te wennen, maar de eerste dagen was het schier ondragelijk. Ieder oogenblik moest hij 't werk laten steken om een oogenblik uit te rusten.

Marius, die voor zijn leerjongen geen overschot

van solidariteit aan den dag legde, vond er dan steeds een heimelijk plezier in zoo eens kwansuis te laten verstaan dat zelfs een apostel die zijn kostje niet waard was, toch maar een lastpost bleek voor de colonie. Dat werkte prikkelend. Liever dan zich vermoeid te toonen, bleef Vincent doorwerken tot hij er ware bij neergevallen.

Anders toch geen onaardige kerel, die Marius. Als het werk maar opschoot, werd hij beter geluimd. Dan ging hij aan het praten. Met een woordenvloed en een brio, die het veelvuldig bezoek van debat-avonden hem geschonken had. Hij kon aardig vertellen en wist interessant te zijn omdat hij al zoolang in de beweging was. Zijn vroeger verblijf in andere koloniën schonk hem een onbetwist gezag.

Hij hield er radicale meeningen op na, waarmee Vincent slechts schuchter instemmen kon. Zijn kritiek was ongenadig, en de manier om ze uit te drukken fel gekleurd, met krachttermen gesierd. Een rare janboel, de koloniën die hij kende! Kletsmajoors, waren het er allemaal! praters en druktemakers, die over alles en nog wat tot in het oneindige bleven discuteeren maar te lui waren om een poot te verroeren!

Of met sappige kleuren schilderde hij de anarchisten-milieus te Parijs, waar ieder groepje van twee dozijn discipelen minstens één profeet moest tellen. En Jean Grave met zijn menschen van de volksuniversiteit; Almereyda met zijn schrijvers en artisten, Libertad met zijn verliefde onderwijzeressen, Sébastien Faure met zijn gedeclasseerden en zijn maagdekens van het voetpad, die vertegenwoordigden slechts de groote stroomingen van het anarchisme. Dan waren er nog de kleine groupeeringen: de individualisten, de scientifisten, de ille-

galisten, en de voorstanders van de *reprise individuelle,* en de natuurmenschen, en wat nog al?

Marius kende ze allemaal; hij had de handpers gedraaid in de kelders van *L' Anarchie* en de voordrachten bijgewoond van Ologue le Cynique, die bloothoofds liep en op sandalen ging en Rabelais commenteerde in verband met de moderne sociologie. In de colonie van Saint Germain had hij kennis gemaakt met Lorulot, die de rechterarm van Libertad was, en de sociale kwestie beweerde op te lossen als de menschen maar meer bananen wilden eten.

Ernstiger werd hij, als hij vertelde hoe de anarchisten, zij ten minste die aan al die dwaasheid niet meededen, zich thans hoopten meester te maken van de syndicale beweging. Na de groote vervolgingen van '92, na het proces van de dertig en zoo meer, had de anarchistische gedachte, een andere, meer verdoken propaganda moeten kiezen. Tot dan hoe had zij zich vooral tot de intellectueelen, tot het alleenstaand individu gewend; nu hoopte zij op bedekte wijze de arbeidersbeweging te veroveren. Veel strijdende anarchisten hadden zich aangesloten bij de onafhankelijke arbeiders-syndicaten; door hun bedrijvigheid speelden zij er spoedig een overwegende rol en wisten er zoo de gedachten te doen doordringen, waarvoor zij in het openbaar geen propaganda meer konden voeren. Als de *Conféderation Générale du Travail,* de machtige C.G.T., thans zoo revolutionnair optrad en daardoor nog voortdurend aan beteekenis won, dan was het vooral door den invloed van die anarchistischgezinde leiders. De groote massa van de aangeslotenen stond nog niet zoover, maar hun gedachte was de deesem die de gansche beweging doordringen zou. Directe actie en propaganda

van de daad, waren de kleine schermutselingen waardoor de C.G.T. zich oefende tegen dat zij *au grand soir* haar rol zou spelen!

Als syndicalist, voelde Marius slechts voor den tot het uiterste toegespitsten klassenstrijd; de patroon was onvermijdelijk de vijand van den arbeider. In dien strijd waren alle wapens: staking, sabotage en directe actie goed. En men moest er vooral geen gewetensbezwaren op nahouden, daar elk verlies van den tegenstrever winst voor den andere was.

- Je begrijpt? legde hij uit met een Mephistoblik: een handvol zand over een machine, kan den patroon duizenden en duizenden kosten. En als een tuinier, zoo maar bij toeval, 's winters het zaad laat bevriezen, is een geheele oogst naar de maan!

En als er staking was, had hij meegedaan aan de jacht op de onderkruipers. Ze 's avonds opgewacht aan een eenzamen straathoek, met de *chausette à clous* en ze geranseld tot ze d'r bij liggen bleven.

Dat was een andere toon dan de humanitaire theoriën uit de boeken van Jean Grave en Kropotkine, waarin Vincent zijn overtuiging had geput. Eerst had hij wel een schuchtere aanmerking gewaagd. Maar Marius bezat van zijn debat-avonden een slagvaardigheid waartegen geen nuchter gezond verstand opgewassen bleek. Zoo te handelen was eenvoudig plicht van elk klassebewust arbeider en des te meer van elke anarchist.

Ja, zelfs de patroon die 't goed met zijn arbeiders meende, bleef nog altijd de vijand. Niet tegen het individu, tegen de bezittende klas ging de strijd. De kleine patroon die door een staking was ten gronde gericht, werd dadelijk een rekruut in de rangen van het proletariaat.

In het vuur van zijn redeneering had Marius al sedert lang het koolplanten in den steek gelaten. Met den uitgestrekten krukstok declameerde hij in breed gebaar, sloeg het scepticisme van den luisterenden makker stuk. Hij zette een borst op, schoof den breedgeranden hoed in den nek, om dan met blijkbaar welgevallen, onder een radden woordenvloed, de laatste tegenargumenten weg te spoelen.

Vincent glimlachte geduldig. Ook om Marius' sociologisch wetenschappelijke terminologie. Hij had immers veel leeren begrijpen, en dus ook de verbittering die iemand op zoo'n stokpaardje helpt. Och! die Marius was eigenlijk een beste, joviale kerel, hoegenaamd zoo verschrikkelijk niet als hij er met zijn oratorische bevliegingen uitzag. En voor de colonie zelf was hij één en al offervaardigheid, want hij stond gansch alleen om den reusachtigen tuin te beredderen. Hij werkte als een paard, sloofde zich af van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, voor het karig bestaan dat het leven hier bieden kon.

Sinds Vincent echter wist waar het stokpaardje van zijn makker gestald stond, vond hij er wel eens een heimelijk genoegen in, den ruiter op het zadel te krijgen. Hij wist reeds welke bescheiden repliek een nieuwe welsprekendheid uit zou lokken, aan welke axiomas men tornen mocht en waar de onverzettelijkheid prikkelbaar werd.

Afgewisseld met zoo'n discussie viel de arbeid lichter en de eindelooze zomermiddag minder lang. Als straks Gervaise of Felicienne kwam roepen dat het eten klaar stond, waren ze beiden verrast dat het al zoo laat geworden was.

Het maal bracht al de colonisten weer bijeen. Maar het ging er minder gezellig toe, nu. Er werd vlug gegeten, daar iedereen slechts aan eigen zaken

dacht en nog een uurtje wou over hebben. Jacques droomde van zijn drukkerij. En Pierre ging meestal dadelijk weer heen.

Waar die zich eigenlijk mee bezig hield, begreep Vincent nog niet juist. Het gebeurde wel dat men hem dagenlang niet aan de gemeenschappelijke tafel zag. Ook woonde hij niet met de anderen in het witte huis, maar in een verder afgelegen hut, die hij zelf aan geen kant van de vijvers had gebouwd. Zijn humeur droeg er niet toe bij om de stemming te verhoogen.

Iedereen ging zoowat zijn eigen gang. Zonder zich veel om de anderen te bekommeren. De idee alleen was de gemeenschappelijke band die hen samenhield. Vincent had eigenlijk op wat meer gezelligen omgang gerekend; over de algemeene belangen van de colonie was er nog niet eens gesproken; waarom regelden ze elken avond niet het werk voor den volgenden dag bij algemeen overleg?

Marius had het hem duidelijk gemaakt. Niemand duldde ook maar een schijn van inbreuk op zijn libertaire beginselen. En de onbeperkte vrijheid had toch ook wel haar voordeelen.

Was het gebrek aan verstandhouding? De eerste dagen had hij er niets van gemerkt. Toen was hij na de dagtaak zoodanig uitgeput, dat hij alleen nog maar rust verlangde. Nu was het anders. Kon hij niet, op bescheiden wijze, beproeven een anderen koers aan de dingen te geven? Met Marius beredderde hij wat ze den volgenden dag zouden aanpakken. Belangstellend vroeg hij aan Jacques hoever het stond met de drukkerij. Hij trachtte zelfs een woord uit Pierre los te krijgen, toen Felicienne zich van hem meester maakte.

Toch klaarde de atmosfeer. Jacques liet voor

een oogenblik zijn letterkasten in den steek. ‘Mariou’ schetterde tegen Felicienne op, in een luid maar zangerig Provençaalsch dat Vincent zoo zachtjes aan te begrijpen begon. Pierre ontstak een korte pijp, terwijl Gervaise huiselijk sokken stopte.

Maar na een half uurtje trok hij naar zijn hut. Jacques was alweer in zijn letters verdiept. Dan kon Vincent ook wel een uurtje studeeren. Hij herlas de dagblad- en tijdschrift-artikelen, welke hij vanmorgen had aangeteekend, nam enkele nota's en sorteerde zijn fiches. Na den vermoeienden arbeid, was het een ontspanning de pen ter hand te nemen. Tegen den winter, als de dagen kortten en er geen werk meer was in den tuin, hoopte hij met zijn boek te beginnen.

Lang hield hij het ook niet vol. De oogen vielen hem dicht. Hij wou naar bed. Het groote vertrek scheen gansch verlaten. Pierre was weg. De beide vrouwen waren slapen. Ook Jacques had zoo pas zijn kamer opgezocht. De stilte werd slechts gestoord door het zacht geknetter van de petroleumlamp aan den zolder. Haar klaarte viel op tafel, juist rond het hoofd van Marius die studeerde.

Ja, Marius studeerde. Vincent moest er om glimlachen. Want daar lag het geheim van de zwaar pedant klinkende wetenschappelijke terminologie, waarmee deze onvermoeide debater zijn welsprekendheid wist te kruiden. Hij was een onvermoeibaar lezer van al de sociologische propaganda-en vulgarisatieboekjes, waar de anarchistische litteratuur zoo rijk aan bleek. Telkens als hij een mooie uitdrukking ontmoette, prikte hij ze op voor zijn verzameling.

Integraal productivisme, sociale dynamiek, coëfficient van den klassenstrijd... ze prikkelden zijn begripsvermogen van ijverig autodidact. Dan viel

hij aan 't zoeken in zijn sociologische encyclopedie, acht lijvige deelen dik, die hij zich nog als tuiniers-jongen, ten koste van hoeveel ontberingen, per maandelijksche afkortingen had aangeschaft, en die hem trouw, op al zijn nog al avontuurlijke zwerftochten, als een bijbel vergezellen bleef.

De bruikbare uitdrukking, behoorlijk door Marius toegelicht en gecommenteerd, werd dan opgeteekend in het beduimelde zakboek dat hem geen oogenblik verliet. Vincent mocht er op rekenen dat ze hem den volgenden dag minstens een half dozijn keeren werd opgediend, doch steeds bij een gelegenheid dat men ze allerminst had verwacht. Onder het aardappelrooien, bij het boonen-plukken of het koolenplanten. Marius bezat een extra talent om het gesprek juist den gewenschten draai te geven, dat hij den nieuw aangeworven term toch te pas kon brengen.

Vincent wou er niet om lachen. Er lag iets roerend in dien drang naar cultuur van den eenvoudigen jongen die den ganschen dag geploeterd had, en nu nog op zijn nachtrust den tijd uitspaarde om een beetje kundigheden op te doen, iets dat hij ten minste voor wetenschap hield. Zooveel energie, zoo'n onverwoestbaar idealisme dwongen eerbied af.... De welsprekendheid van Marius mocht dan ook al van bedenkelijk gehalte zijn.

Zoo'n uithoudingsvermogen bezat hij zelve niet. Vincent wou het graag bekennen. Hij wenschte den stoeren werker goê nacht en steeg naar zijn kamertje. Het was er koel en de lakens geurden naar hooi. Eer hij slapen ging, bleef hij een tijdje staan droomen vóór het open raam. Zijn blik ging over het slapende dal dat daar in het blauwe maanlicht lag. Scherp stonden de schaduwen afgeteekend met Oostindischen inkt. Het woud bouwde

een muur van stilte om de nachtelijke vallei. Geen windje trilde op de bladeren. Geen nachtegaal zong. Alleen een vleermuis scheerde met fluweelen vlerk langs het dak. Hout- en harslucht stroomde met de maneklaarte de kamer binnen. Rondom deinde de wijding van een mooien zomernacht.

II.

Even boven wat ze de vijvers noemden, en dat eigenlijk slechts een paar onder eendenkroos en biezen verborgen modderpoelen waren, arbeidde Vincent met Pierre in de kleine steengroef die daar de rotsachtige helling openbrak. Van hier kon de blik gansch de naar het witte huis ombochtende vallei omvatten. Als op een prentje overzag men de colonie zooals ze zich geleidelijk had ontwikkeld.

Tegen den boschrand, uitgedolven in de helling, lag de voorraadkelder - meer dan een met takken en graszoden afgesloten hol was het niet - waar Jacques zijn eersten winter had doorgebracht, met de koppige volharding in het verwezenlijken van zijn idee. Wat lager stond de hut die ze daarna hadden opgetrokken: ruw gevierkante boomstammen, waartusschen met leem bestreken takken waren gevlochten. Dat was de eerste woning geweest, die nu nog tot koe- en paardenstal diende. In de loods en onder het afdak stond het akkergerief: ploeg en egge en rol; zelfs een zaai- en een maai- en een dorschmachine. Je kon den vorm onder de dekzeilen herkennen.

Grootscheeps was het hier aangepakt. Jammer dat dit alles zoo weinig dienst deed. Bij gebrek aan colonisten. Zoo hadden ze verleden jaar het landbouwbedrijf moeten stop zetten om vooral aan tuinbouw te doen. De poging tot vischteelt was ook niet bijster gelukt. Toch ging de colonie vooruit. Dat zag je weer aan de groote loods, die tot woning had gediend tot het witte huis er gekomen was. Daar was nu de drukkerij, met de pedaalpers waar Jacques zijn brochures op drukte. Ook een kleine smidse en schrijnwerkerij waren daar ge-

borgen, want hier in de eenzaamheid moesten ze zich voor alles zelf behelpen.

Thans werd de drukkerij vergroot. Een deel van de loods zou als zetterij ingericht worden. Daarnaast diende dan een nieuw gebouw opgetrokken voor de groote pers die er nu nog bijkwam. Ze was al besteld. Daar de colonisten alle werk zooveel mogelijk zelf deden, waren Pierre en Vincent alvast bezig voor het materiaal te zorgen. Het was een boffer dat deze rotshelling zoo overvloedig steen leverde. Hier en daar moest slechts een dunne grondlaag weggeruimd worden, om dadelijk op mooie blokken te stuiten.

Een prettige arbeid, waarbij schier iedere houweelslag een verrassing bracht! De vreugde telkens om het ontdekken van een mooi bruikbaar blok, en dan de moeite om het los te krijgen! Dat was geen kinderspel, met hun beidjes tegen zoo'n reuzenkerel! Spade en houweel, handboom en breekijzer kwamen er bij te pas. Pierre's reuzenkracht verrichtte wonderen. De spieren kwamen als koorden op zijn armen liggen, telkens hij den hefboom in een gleuf trachtte te wrikken of een logge massa tot op den rand van den kuil wou heffen. Vincent sloeg met het houweel de stukken los, ruimde de brokkelingen weg, sorteerde de steenen of ging, met den kruiwagen vol grint, de putten vullen van den aardeweg.

Het was Vincent aan te zien dat hij hier leefde in open lucht. Zijn gezicht kreeg een bronskleur. Hij werd sterker en struischer met den dag. Hij at als een beer. Zijn handen kregen eelt en werden 't werktuig gewend.

Eerst had hij er wel tegen opgezien, met dien norschen Pierre aan het werk te staan. Van al de colonisten was deze hem het minst sympathiek.

Nu bleek hij toch wel een goedmoedige kerel, alleen een beetje primitief. Het kwam er maar op aan een aanknoopingspunt te vinden. Met een enthousiast zooals Jacques, of zelfs een naief overtuigde zooals Marius, bestond er toch meer verwantschap dan met zoo'n hoeveknecht.

Een poos lang hadden ze zwijgend naast elkander gewerkt. Pierre antwoordde éénsilbig ja of neen, op al de tegemoetkomende vragen van Vincent. Soms ook heelemaal niet. En wellicht ware de andere reeds teruggekeerd naar zijn tuin, indien dit werk in de groeve niet een dankbare afwisseling geboden had.

Geleidelijk echter scheen Pierre te ontdooien. Hij had zijn vest afgelegd en de mouwen opgestroopt. Al spoedig ging hij zoo heelemaal in zijn werk op dat zijn gezicht er van glom. Onwillekeurig moest Vincent die mooie, regelmatige trekken bewonderen onder het donker goud van den verstreuvelden kroeskop: dat was de kop en het torso van een Grieksch athleet.

- Flink jongen... aanpakken... hier zoo... wij hebben hem! hijgde hij, terwijl zijn handboom een extra zwaar blok trachtte los te maken, die wil niet toegeven... Maar hij zal... daar zoo... hou vast... goed... we krijgen hem... Wacht rekel!... Opgepast... laat hem niet los... toon dat je hem de baas zijt... Daar!

Met kinderlijke vreugde kregen ze zoo de zware steenen los en uit de groeve geheschen. Onder zijn ruw uiterlijk, bleek bij Pierre een zachter kern te schuilen dan wel iemand had vermoed. Vincent had het wel in de gaten, hoe die ruwe kerel steeds ongemerkt het zwaarste werk op zich nam om den makker te sparen.

- Da's arbeid! Hè kerel! wat anders dan zoo

over een boek te liggen... daar krijg je spieren van! Je zal eens zien als je pas een maand hier bent. Je wordt nog zoo sterk als een os. Da's me 't leventje hier in de boschlucht. Als we dezen winter voor wekenlang ingesneeuwd zijn, kan je nog genoeg boekwurmen.

Het was de arbeid, die den anders zoo zwijgzamen Pierre aan het praten bracht. Telkens Vincent zijn kruiwagen vullen kwam, hernam hij het afgebroken gesprek.

- En heb je hier den omtrek al gezien? Ben je al in 't bosch geweest? Ik zal je eens meenemen... alleen loop je verloren... je kan dagen en nachten ronddwalen zonder je weg terug te vinden. Zoo 's avonds, als alles rustig is, moet je eens meegaan. Heb je al een nacht in het bosch rondgebracht? Bij jullie zijn er geen wouden; alleen zoo maar wat laag hout en dennen. Hier is 't wat anders: reuzen van boomen, eiken, beuken, kastanjelaars! Je moet de purperbeuken eens zien: stammen als de zuilen van een kerk! En 's nachts, dan voel je je daaronder zoo klein. Ik zal je eens meenemen naar den *Vijfhoek.* Daar hebben de kolenbranders verleden jaar een lichting gehakt. 's Nachts krielt het er van wilde konijnen. Heb je ze al eens zien spelen in de maneschijn? Ik heb Flic wel twintigmaal moeten afranselen omdat hij niet tegen te houden is. Maar de natuur ransel je d'r toch niet uit. Nu moet ie maar thuis blijven. Voor de vogels ook... vroeger hielden wij een kater, maar die maakte zoo'n jacht dat ik hem ten slotte weg moest doen. Anders was er hier geen vogel rond het huis gebleven... En nu... luister eens: 's avonds hebben wij twee nachtegalen en merels bij de vleet.

- Ben je al lang op de colonie?

- Haast vier jaar. Alleen Jacques is langer hier. Ik ben er den eersten zomer bijgekomen. Wij tweeën zijn de eenigen van die oude generatie... Ja, ja... ik heb me nog al een volkje zien komen en gaan...

- Maar dat begrijp ik toch niet. Hoe komt dat? Waarom laten ze 't boeltje staan, vermits wij toch vooruit boeren? Zijn er dan zoo weinig die iets over hebben voor de idee? Ik zelf, ik ben nog maar zoo kort hier, maar ik begrijp niet dat men het op kan geven. Wat moeten Jacques en jij, die de colonie hebt zien opkomen, tevreden zijn over den afgelegden weg! Je moet zoo ongeveer het gevoel hebben alsof je telkens een stap nader kwam tot het ideaal.

Pierre had zijn handboom onder een grooten steenblok gestoken en rukte uit alle macht.

- Daar!.... los hakken.... dan krijgen wij hem....

't Gesprek ging hem blijkbaar te hoog, vond Vincent. Pierre zakte weer in zijn waardeering. Toch maar een primair; niet eens iemand die er door de studie bovenop wou komen, zooals Marius. Die sloeg wel den bal mis, die wou je wel overdonderen met zijn halfgare geleerdheid, maar daar viel toch mee te praten. Die begreep je toch!

Vincent wou het nog eens probeeren. Zou Pierre wel het belang van hun pogen beseffen?

- Toch is het prettig, te weten wat de steen dien we nu hakken, moet dienen om onze drukkerij te bouwen. Dat is toch wat anders, dan te werken voor een patroon. En we gaan vooruit! Het zal een mooie aanwinst zijn, die drukkerij!

Pierre bleef zwijgen. 't Leek wel of dit onderwerp hem niet beviel. Wat een zonderlinge kerel. Nu bleef hij stug. De gezellige stemming van daar

straks, toen hij 't over het bosch en de boomen had, was gebroken. Misschien bleef hij liever alleen. Vincent had den indruk dat hij zich opdringerig had aangesteld.

Het stemde onbehaaglijk. Moest je dan hier zoo oppassen om je tong niet voorbij te klappen! Was er dan niet meer onderlinge verstandhouding? Gisterenavond had Jacques er op aangedrongen, dat het gebouw zoo spoedig mogelijk klaar moest komen. Anders kregen ze de pers thuis, zonder dat men ze installeeren kon. Waarom werkten de anderen dan niet mee?

Vanmorgen, bij het ontbijt, had Vincent zich de vraag gesteld. Waarom deed Marius niet mee? En waar bleef Jacques zelve dan?

Bij 't middageten kwam het uit. Vroeg in den ochtend was Jacques vertrokken. Felicienne vertelde het. Door het bosch was hij naar het station van het nabijgelegen dorp gegaan. Hij wou naar Parijs, waar hij nog een en ander voor de drukkerij te beredderen had. Dat gebeurde wel meer. Het kon best dat hij eenige dagen wegbleef.

- Vreemd, zoo zonder iemand te verwittigen, zonder zelfs een goeden dag aan de makkers! Waarom had hij met geen woord over zijn plannen gerept? De gemeenschap was er toch bij betrokken?

Marius en Pierre schenen die handelwijze doodgewoon te vinden. Zij wisten wellicht van de zaak en hadden het niet noodig geoordeeld den nieuweling in te wijden. Vincent voelde zich eenigszins gekrenkt dat men hem daarbuiten hield.

Maar de ongewone vroolijkheid, 's avonds aan tafel, verdreef die ontstemming. Ook Pierre's humeur was opgeklaard. Hij tapte zelfs zoute moppen waar Felicienne danig op gesteld scheen.

Zij kraaide het uit van pret, met gillend schoklachen, en herhaalde de mop telkens nog eens in 't Marseilleesch, ten behoeve van Marius.

Vincent voelde zich zoo maar niet dadelijk thuis in die plotse uitbundigheid. Zelfs de anders zoo bescheiden Gervaise, scheen nu aangestoken door de algemeene vroolijkheid. Maar Pierre vooral. Na zijn stugge terughouding was het alsof hij plots opbloeide. Op het aandringen van de vrouwen stemde hij er zelfs in toe zijn gitaar te halen.

Hij bezat een rijke, diepe basstem, merkwaardig geschoold, en zong niet zonder gevoel de oude volksliedjes uit zijn streek. Zoo vernam Vincent dat hij herkomstig was uit de *Haute Savoie.* Ook Felicienne had een helder orgaan; ze stemde dadelijk mee in. Zelfs de zoo nuchter doende Marius, die echter gelijk alle méridionaux naast eenigen aanleg voor muziek en zang geen onaardige stem had, deed spoedig mee, zoodat het een echt concert werd.

Een prettig uurtje, waar Vincent weer heel wat bevliegingen aan vast kon knoopen! Dat was nu eens volkskunst! Al die stoere en stroeve gezichten, je kon ze zien opgaan in hun lied. Hij voelde zich één met al die makkers, verbonden door één zelfde doel en streven, allen communiceerend in een zelfde simpel geluk.

Het was laat geworden eer men weer aan den arbeid dacht. Marius deed opmerken dat men van het weer moest profiteeren, om vandaag nog met het koolenplanten gedaan te krijgen. Het seizoen was al gevorderd...

Daar Pierre nog voor boodschappen naar het dorp wou, besloot Vincent de steengroeve maar weer voor den tuin te ruilen. Marius ledigde de

broeibakken, die nog nieuw zaaisel moesten krijgen. De laatste winterkoolen werden nu gepoot. Daarna zouden ze de voren trekken om de oudere, flink opschietende plantjes, aan te aarden.

Toen hij Marius aan de bakken bezig zag, bemerkte Vincent dadelijk dat hij er nurksch en overwolkt uit zag. Maar de leerjongen kende zijn meester al: die liep nu te pruilen, omdat de andere vanmorgen zijn tuin verwaarloosd had! In den grond had de kerel eigenlijk gelijk: de arme stakkerd sloofde zich af van den vroegen ochtend tot den laten avond. En toch was het niet bij te houden. Was het te verwonderen dat hij op dit gebied geen scherts verstond?

- Wacht, Marius, ouwe jongen! Ik kom weer een handje toesteken. Kijk maar niet zoo zuur. We komen nog van avond klaar; en morgen help ik je den ganschen dag.

- 't Wordt tijd ook! Ik vreet mijn hart op, als ik de plantjes zoo zie stikken. Ze moesten wat meer aan den tuin denken!

- Maar de drukkerij is toch ook van belang; die kan evenmin wachten; de machines...

- Drukkerij!... drukkerij... nog te zien of het wat opbrengt! De tuin, daar ben je zeker van, daar moeten we van bestaan! Als ze, in plaats van altijd nieuwe plannen te verzinnen, waar je nooit afweet wat ervan terecht komt, wat meer den gieter hanteerden, dan zouden wij er nu beter voorstaan. In den tuin is minstens voor zes man, den ganschen dag werk! En ze laten mij alleen...

Jacques' wijdsche plannen schenen bij Marius niet in te slaan. Een goede dosis nuchter gezond verstand kon men dezen in elk geval niet afstrijden. Financieel stond de colonie er niet zoo bijzonder schitterend voor. Dat had Vincent al

bemerkt. Kon men het Marius kwalijk nemen, dat hij hier op zijn stuk bleef staan. De tuin was toch de eenige bron van zekere inkomsten....

Nu Marius eenmaal dien weg op was, zou Vincent hem wel verder krijgen. Hij zou hem aan den praat houden, tot hij wist wat hij wou.

- Waarom vraag je dan nooit aan Jacques of aan Pierre, om een handje toe te steken.

- 'k Zou wat! Die te vragen!

- Kom je dan niet overeen? Dat is toch algemeen belang! Of schort er iets?

- Tja! wat zou ik zeggen, prakkezeerde Marius, terwijl hij naar woorden zocht, dat kan zoo maar allemaal niet in een oogenblik gezegd worden....

Hij liet de plantjes in den steek, zette de hand in de heup en vervolgde met oratorisch gebaar:

- De complexen van solidariteit en sympathie, welke met een onderlaag van wederzijdsche gemeenschapsbelangen, de psychologische grondslagen vormen waar het economisch probleem van het experimenteele communisme op rusten moet, zijn in het huidige stadium van ontwikkeling der kapitalistische maatschappij, noch zoozeer aan allerlei fluctuaties van buiten uit onderhevig, dat dit een zeer delicate kwestie wordt. Die sympathie, die solidariteit... enfin, je begrijpt me wel: 't loopt hier allemaal niet op wieltjes. Dat bemerk je zoo niet van den eersten dag. Maar je zal wel met den tijd. En met de atavistische factoren, waardoor de relatieve waardebepaling van onzen arbeid...

De vloed van stadhuiswoorden zou voor het eerst wel niet te stelpen zijn. Doch Vincent wist nu waar het schoentje neep. De colonisten waren het niet eens onder elkaar. Dat was de zaak en dat wierp wel een vlek, op de heldere, klare ver-

houdingen die hij zich hier had voorgesteld. Van de mooie harmonie, de opgang naar een zelfde ideaal, bleef wel niet veel meer over.

Nu was Marius misschien wat zwaar op de hand geweest; hij dikte graag de kleuren aan, alleen maar om beter het gewicht van zijn woorden te doen voelen. Maar toch, menig feitje dat vroeger onopgemerkt bleef, kreeg nu beteekenis voor Vincent. Voor het eerst misschien, vond hij alles hier niet zoo rooskleurig als het er eerst uitzag.

Iets begreep hij niet. Hij had zich de colonie immers als een beeld van de toekomstmaatschappij gedacht, van het nieuwe rijk waar iedereen naar eigen goeddunken handelde, waar er geen verplichtingen drukten en dus vrede en eendracht heerschen moesten. Elk van de colonisten had toch een of ander offer gebracht om hier zijn ideaal te verwezenlijken: Jacques, die hartstochtelijke apostelnatuur; de onvermoeibare werker Marius zoowel als de goedmoedige Pierre. Ze bleven natuurlijk altijd wel menschen, die over kleinigheden onderling verdeeld konden zijn, maar waar het algemeen belang der colonie op spel stond moesten zij zich daarboven stellen?

Aanvankelijk had hij dat gemeend. Het dal lag zoo rusttig en kalm, ver van steden en dorpen, midden in het bosch en de primitieve natuur. Zeker: de toekomstmaatschappij was het niet. Nog moesten zij afrekenen met de capitalistische samenleving. De colonie was een eiland, te midden van vijandiggezinden. Maar dat juist moest de saamhoorigheid sterker maken.

Ja, zoo hoopte hij ten minstte. Maar die mooie hoop, bleek ook al tegen geen werkelijkheid bes stand. Daar moest ergens een wondeplek zijn. Vincent voelde het, al kon hij er nog niet den

vinger op leggen. Dan zou hij Marius maar weer eens polsen. Doch deze, die aan het eind van zijn welsprekendheid was, toonde zich minder toeschietelijk. Hij aarzelde. Zocht uitwegen. En bracht ten slotte het gesprek op een ander spoor.

Eerst een poosje later, toen Vincent heelemaal het vertrouwen van zijn makker veroverd had, kwam hij wel meer te weten. De mooie solidariteit liet heel wat te wenschen over. En de bloei van de colonie, leek niet veel meer dan oogverblinding, Van het begin af aan, vertelde Marius, waren er moeilijkheden geweest. Dat kwam omdat ze alles veel te doctrinair hadden aangepakt.

Daar het libertaire beginsel de meest onbeperkte vrijheid huldigde, had men hoegenaamd geen regel willen stellen. Werd als colonist aangenomen wie zich presenteeren wou. Een onbegrensde gastvrijheid. 't Was me ook een zoodje geweest. Een tijdlang kende de colonie slechts een vlottende bevolking, want de meesten hielden het er niet lang uit. De overtuigden een paar maanden toch, en 's winters wat langer omdat men dan zoo gauw geen heenkomen vond.

Fais ce que voudras. - De chacun suivant ses forces, à chacun suivant ses besoins. - Die anarchistische stelregels werden naar de letter toegepast. Iedereen deed wat hij wou, bleef tot hij er genoeg van had en nam gewoonlijk nog wat hem aanstond, als souvenir van de colonie mee. En daar elk colonist er zijn eigen theoriën op nahield, die hij per sé in practijk wou stellen, vorderde men aanvankelijk slechts weinig met dit voorbereiden van de toekomstmaatschappij.

De mooiste principes had men ten slotte wel overboord moeten gooien, bekende Marius niet zonder ironie. Een selectie was noodig. Thans was

ten minste de instemming van al de anderen noodig, voor het aanvaarden van een nieuw colonist. De bevolking der colonie was er leelijk door geslonken, maar men won in gehalte, wat men verloor in getal.

Ook lag er een verschil in doctrine tusschen Pierre en Jacques. De eerste wou een productie-colonie, die in haar eigen behoefte voorzag, om zoo zelfstandig mogelijk, buiten de huidige kapitalistische maatschappij te staan.

- En daarin heeft hij gelijk! gaf Marius toe. Tuin- en landbouw-exploitatie zijn de essentieele causaliteits-voorwaarden, voor het economisch evenwichtspunt waarrond het experimenteel communisme evolueeren kan. Zie Kropotkine. Van den grond moeten we bestaan!

Pierre kende trouwens zijn vak. Verleden jaar was hij begonnen, al hield Jacques, die alles van zijn drukkerij en propaganda verwachtte, zich afzijdig. Ze hadden het groot stuk bouwland ontgonnen dat daar nu weer braak lag aan den ingang van de vallei. Ze hadden de machines gekocht die daar ongebruikt onder de loods stonden.

Het was een reuzenarbeid geweest. Maar die vlot van stapel liep, onder de leiding van Pierre natuurlijk. Toen kwam de onwil van de anderen, die op dat oogenblik bijzonder talrijk waren. Zij waren anarchisten. Vrije mannen die onder geen voogdij wilden staan. Niemand had hier te bevelen. Elk zijn eigen baas.

En al die makkers, die zelfs nooit een eigen tuintje hadden bebouwd, wilden nu aan het regelen en beredderen dat het een aard had. Maar zoo nam het Pierre niet op; hij zou zijn wil doordrijven. Tot ze hem alleen lieten, en hij in arren moede het bijltje er bij neer moest leggen.

De onderneming diende gestaakt tot hij weer medewerkers vond. 't Was tijd, geld en arbeid verloren. Want de zoo moeizaam ontgonnen grond werd alweer door het onkruid overwoekerd. De kostbare machines waren dood kapitaal. Pierre was er stug en nurksch door geworden, vooral tegenover den licht triomfeerenden Jacques, die nooit voor het plan had gevoeld. Maar toegeven dat hij mis was geweest kon hij niet. Ze hadden hem in den steek gelaten.

Marius had zich een sigaret gerold en peroreerde met zelfgenoegzame uitvoerigheid. Zoozeer ging hij op in zijn verhaal, dat hij er de stadhuiswoorden schier bij vergat. Vincent zat aan den rand van de beek.

- En Jacques?

- Jacques?... ja, die gaat zijn eigen weg... 't ergste is maar dat wij nu niet meer remmen kunnen. En waar zijn plannen ons voeren zullen mag de hemel weten! Voor hem is de tuin bijzaak; hoogstens goed om wat groente op tafel te brengen. Voor hem is de colonie slechts een middel om beter den strijd tegen de capitalistische samenleving aan te binden. Zij moet een brandpunt van propaganda voor gansch den omtrek worden.

Jacques was immers de geboren propagandist. Van de revolutionnaire arbeidersbeweging in heel de Maasvallei, had hij nagenoeg de leiding. Hij stichtte groepen en vereenigingen, syndicaten, propagandacomité's. Hij gaf voordrachten en hield meetingen, schreef artikelen en brochures, richtte stakingen in. Op alle mogelijke manieren diende de klassenstrijd aangevuurd, om er de munt van een anarchistische propaganda uit te slaan.

Ook begon zoo'n actie vrucht te dragen. Nergens bloeiden de syndicalisten zoo als hier. Onlangs had

de C.G.T. een regionaal secretaris in de départementshoofdstad moeten aanstellen. Op enkele maanden was het aantal bewuste, georganiseerde arbeiders verdubbeld. Zoowat overal braken stakingen uit. De loonen stegen. Er bestond een revolutionnair blad, waar Jacques natuurlijk hoofdredacteur van was. En het geraakte flink verspreid, want deze was niet alleen een redenaar, hij had ook een vinnige pen. Zijn invloed groeide met den dag.

Vermits hij de colonie dus ten dienste van de arbeidersbeweging had gemobiliseerd, achtte hij het ook vanzelfsprekend dat de syndicalisten haar recht hielden. Het blad kreeg van hier en daar wel toelagen; de lezingen en voordrachten, artikelen, brochures, werden zooniet behoorlijk, dan toch op bescheiden wijze gehonoreerd; en Jacques - dat moest men bekennen - stortte belangeloos heel de opbrengst in de kas van de colonie.

Maar daar juist weer lag de knoop! vond Marius. Want zoo'n colonie moest toch in de eerste plaats bewijzen dat een productie in vrije gemeenschap, ook in eigen behoeften kon voorzien. Wat kwam daarvan terecht als het boeltje door toelagen en giften van buiten uit, moest bestaan?

- En we hebben toch ook onze eigenliefde, ging hij voort. Pierre noemt zoo iets klaplooperij. Jacques kijkt zoo nauw niet! Vooral als hij in de penarie zit... wat nog al eens gebeurt. Een vraag om steun, een beroep op de kas van de syndicaten, dat aankloppen bij vermogende sympathiek-gezinden... ik zal maar zeggen dat het mij een beetje de keel uithangt. Pierre is hooghartig van natuur. Maar sinds die geschiedenis loopt hij heelemaal overstuur. 't Gebeurt dat wij hem dagenlang niet te zien krijgen; dan zit hij in z'n hut of in het bosch.

- Om Jacques te ontwijken...

- Och! openlijke vijandschap is het niet. Hij weet Jacques wel te waardeeren: zijn eigenschappen, zijn enthousiasme, onbaatzuchtigheid, energie... Maar deze heeft toch ook zijn gebreken. Dat hij de colonie heeft gesticht, daar laat hij zich graag wat op voorstaan. Tegenspraak duldt hij niet. Hij moet maar eenigen weerstand vermoeden, om koppig den eigen wil door te drijven. Al wist hij bij voorbaat, dat hij bersten moet. En opvliegend daarbij... een beetje autoritair...

- Zoo...

- Ja... vroeg of laat komt het tusschen die twee tot een botsing. Goed dat Pierre heel wat verdragen kan. Dan blijft er ook nog Gervaise, die, als het dreigt mis te loopen, alles weer in den haak weet te brengen. Kijk, Vincent, je zou het zoo aan haar niet zeggen... maar dat is een vrouw! Felicienne is maar een kind; maar Gervaise heeft zoo haar eigen manier, zonder dat je het merkt, om alles weer goed te maken... En dat is hier nog al eens noodig...

De duisternis begon te vallen. Zomeravondrust kwam over de vallei. Ze zaten beiden, Vincent en Marius, tegen den rand van de gracht in het hooge gras. Zijn verhaal was simpel, zonder groote woorden nu. Eindelijk bemerkte hij dat hij het werk had laten staan en den nieuweling wellicht te veel had verteld.

- Kom; we moeten nog de laatste rij planten. En gieten. Dan zijn we klaar voor vandaag. Morgen beginnen we aan de aardappelen.

Toen het gedaan was bleven ze nog treuzelen. Vincent waschte zich de handen in de gracht en bleef werktuigelijk zijn klompen afvegen aan het gras. Hij vond het beroerd. Zij leefden hier schier

als kluizenaars, ver van de maatschappij, alleen om hun overtuiging te dienen. Dat waren nu menschen die het allen eerlijk meenden, in staat tot de mooiste offervaardigheid. Het waren idealisten, enthousiasten, apostels, wereldhervormers!... En toch konden ze niet eens...

- Maar Pierre en Jacques zijn geen kinderen... Er moet toch middel bestaan om...

Eerst antwoordde Marius niet.

- Kom, we gaan naar huis. Het eten moet klaar zijn.

En weer na een poos.

- Hem!... ja... Je zult nog wel leeren, als je hier pas zoolang ben als ikzelf. 't Blijft niet alles zoo mooi als het er uitziet den eersten dag. Maar de aprioristische stelling van het individu in de collectiviteit, en het progressief determinisme, waardoor elke reactie van onze affectieve waardebepalingen...

Hij was nog niet uit zijn mooien zin geraakt, toen ze het huis binnengingen. In de keuken jubelde vrouwengelach.

Daar vielen zij in een heel andere stemming.

- Tè! pitchoun! vite Mariou! kraaide Felicienne en duwde Marius een stapel borden in de hand. Help even mee dat we gauw klaar komen. Dan gaan we buiten zitten en Pierre heeft beloofd weer muziek te maken.

Er hing een kermislucht over alles. Aan tafel ging het er toe alsof er nooit oneenigheid had bestaan. Was het omdat Jacques niet hier was? Het leek wel of een wolk met hem weggedreven was. In den luwen zomeravond, buiten op het gras, bleven ze nog lang zitten lachen en praten. Marius de luidruchtigste van allen. De stemmen weerklonken luid tegen de boomstammen van het woud,

toen de manesikkel reeds hoog boven de dichte massa der kruinen stond.

Bij Vincent was de vreugde niet onvermengd. Op zijn kamertje kon hij, voor de eerste maal sedert hij op de colonie was, niet dadelijk den slaap vinden. Wat hij vandaag vernomen had, hield hem meer bezig dan hij zelf graag bekennen wou.

III

Van over de boomen kwam een langgerekt hallogeroep de vallei uit haar middagsluimer wekken. Dat was Pierre, die met kar en paard van de vroegmarkt uit de naburige stad terugkeerde en aldus zijn komst placht aan te kondigen. Hij moest nu ongeveer aan den Vijfhoek zijn. Als hij zoo joedelde was het een teeken van goed humeur. Dan had hij een voordeeligen marktdag gehad.

Het was immers Pierre die de producten van den tuin, hier overal in de industriedorpen van de Maasvallei, aan den man bracht. Daar waren vooral de zware groenkoolen die in den vetten kleigrond welig gedijden, een specialiteit van de colonie welke reeds overal in de buurt bekend werd. De vroege soort begon nu juist op te brengen. En de langwerpige Parijzer knolletjes voor de soep!

Pierre wist zijn waar bij de huisvrouwen aan te prijzen. Jammer dat het nog een tijdje zou aanloopen, eer hij zijn aardappelen op de markt kon brengen.

In dit seizoen vertrok hij bijna iederen ochtend, nog vóór zonsopgang, met de volgeladen kar. Des Zomers was dit hun voornaamste bron van inkomsten. 's Winters moesten ze meer op de voordrachten van Jacques of op den verkoop van het weekblad rekenen.

De zon blaakte. Het was te warm om op het veld te arbeiden. Gisteren had Vincent een zonnesteek betrapt. In den hals, en tusschen de schouderbladen op den rug, waar de hemdskraag open lag, tintelde pijnlijk de verschroeide plek. Nu was hij bezig met het beekje af te dammen, opdat ze van avond water zouden hebben voor 't besproeien

Met die lange droogte gaf de bron zoo weinig dat ze zuinig moesten zijn. Lag de beek droog, dan moesten ze met de ton tot aan de vijvers. Dat was me geen kinderspel. En de jonge koolplantjes moesten toch water tebben. Anders gaat de boel kapot! jammerde Marius.

Deze vlocht matten voor de broeibakken. Ook het jonge plantgoed diende voor de geweldige hitte beschut. Vincent ploeterde barrevoets in de modder van de beek. De koelte sloeg hem lekker tegen de naakte kuiten. Eerst maakte hij een afdamming van graszoden; dolf dan de bedding dieper uit om den afloop van het water te regelen. En herbegon enkele stappen verder. Zoo kreeg hij telkens een putje voor een paar emmers.

Weer klonk het joedelen van Pierre. Veel dichter nu, aan de bocht. Vincent antwoordde en ook in huis moest men hem gehoord hebben, want de roode japon van Felicienne verscheen op het bordes en haar schelle stem galmde luid over de boomen.

Vincent liet zijn werk staan om bij het uitspannen te helpen. Hoofd en schouders van Pierre dobberden juist boven het schaarhout uit, met het gelijkmatig schokken van de kar. Hij riep de vrienden een vroolijken middag toe.

- Goed verkocht, hoor! Ik ben alles kwijt. En ik heb wat lekkers meegebracht voor de vrouwen.

Ze spanden uit. Vincent bracht het paard op stal. Toen hij terug kwam zaten Pierre en Marius al aan den rand van het bosch. Daar, in de schaduw, dekte men de tafel in de open lucht. Ze zouden een flinken aperitief nemen. Vandaag mocht het er af. Een prettig uurtje rust zouden ze zich gunnen, want in deze middaghitte kon men onmogelijk arbeiden. Marius zorgde voor koel bron-

water, terwijl Felicienne met de absinthflesch kwam.

- Voor jou, Vincent?

- Wel zeker, lachte Pierre. Behandel hem nu niet als een schooljongen. Een alcoolieker zal hij bij ons niet worden, maar we moeten er daarom nog geen afschaffer van maken.

- Waar het differentiaal evenwicht der organische verhoudingscomplexies niet verbroken wordt, beweren sommige medici, kan ook de physiologische stimulans van sommige op zich zelf wel nadeelige stoffen, zooals alcohol, nicotine, caféine, geneutraliseerd...

- Marius! blijf ons in 's hemels naam nu met al je geleerdheid van het lijf. Klets niet, maar leer liever aan je discipel hoe hij volgens al de regelen van de kunst een absinth moet klaar maken.

De scherpe muntaroom dreef prikkelend op de zwoele zomerlucht. Zooals ze daar rond de ruwhouten tafel zaten of neerlagen in het gras, was dit een heerlijk rustpoosje na zwaren arbeid. Trouwens hing er deze laatste dagen een zonnige stemming over de colonie. Iedereen was goed gehumeurd. Er werd muziek gemaakt en gezongen. 's Avonds bleef men gezellig praten om nog een en ander te regelen. De volgende dagen schoot het werk op als nooit te voren.

Vooral Pierre leek veranderd. Niet langer zat hij weggedoken in zijn eenzame hut. Nu werkte hij mee in den tuin, koos het zwaarste werk voor zichzelf, bracht door zijn attenties de licht ontvlambare Felicienne in verrukking of wist, als het werk soms te saai werd, met een knipoogje van verstandhouding, aan den argeloozen Marius weer een mooie tirade te ontlokken.

Al spoedig waardeerde Vincent in zijn makker,

naast dien humor en dat nuchtere gezond verstand, nog een aangeboren tact, die bij zoo'n eenvoudig arbeider toch wel zeldzaam was. Het was een plezier om met Pierre te arbeiden, zoo wist deze voor afwisseling en ontspanning te zorgen door een aardigheidje ongemerkt weg. En als hij iemand opmonteren kon, straalde heel het bronzen gezicht, door de verwildering heen van zijn lange haren en kroezelbaard.

- Zeg eens, Marius, vroeg Vincent, toen beiden weer in den tuin bezig waren, vind je ook niet dat Pierre er thans zoo opgeruimd uitziet?

- Ja... dat is hij altijd, als Jacques weg is... als ging er hem een last van het lijf...

Hij wilde nog verder spreken, maar beet plots den zin af. Lagen er voetangels op dat terrein?

- Maar waarom dan toch? Kunnen ze 't niet vinden met elkaar? Ligt het aan Jacques?

Marius aarzelde. Hij zocht naar woorden.

- Wat zal ik zeggen?... Jacques is nu eenmaal niet bijzonder sociabel aangelegd. En dat dient men hier nochtans te zijn. Hij is de echte individualist die alles op eigen houtje doet, alles zelf bereddert zonder ooit iemands raad te vragen. Hij zou zich gekrenkt voelen, moest je hem op een vergissing wijzen. O! hij meent het best. Hij zal je zeggen: ik ben libertair anarchist, en het is om volgens mijn overtuiging te leven dat ik de colonie heb gesticht... Maar voor de anderen is dat wel eens minder aangenaam. Pierre weet dat en wij weten het allemaal. Als het niet ware dat Jacques andere hoedanigheden bezit, en dat wij allen van z'n goede bedoelingen overtuigd zijn...

Marius hield weer op. Over den middentuinwegel kwam Pierre aangestapt. De zon neeg reeds naar de toppen van de boomen, zoodat het

tijd werd om voor den marktvoorraad te zorgen. Dat gaf heel wat werk. Verscheidene honderden koolen moesten uitgezocht en afgesneden, een gansch bed knollen en worteltjes uitgedaan worden. Alles moest aan de bron gewasschen en gesorteerd en gebundeld, een smerige arbeid die je kletsnat tot op het hemd bemodderde.

Daar het oude, halfblinde paard met dien last de steile helling vlak buiten de vallei niet op kon, brachten zij eerst de helft tot over het moeilijkste deel van den weg. Zoo kon Pierre het bijladen den volgenden morgen. Dat tochtje door het slapend woud, was voor Vincent een der aangenaamste oogenblikken van den dag. Hij ging mee om Pierre bij het afladen te helpen. Ze stapten naast de volgeladen kar, onder de rustige boomen, door de stilte van den nacht.

Nauwelijks roerde hier of daar een blad. Hun stappen, het geluid van de dokkerende kar, werd opgezogen door het dikke gras en mostapijt. Een enkele onvoorziene schok, weerklonk tot in de verte tegen de stammen, die als zuilen wegrezen in de duisternis. Hier en daar, aan een lichting, brak het gewelf van zwart fluweel open voor een stuk sterrenhemel. Glimwormpjes ontstaken blauwe fosfoorlichtjes tegen een slootkant. Reuken van groen en varens, van vochtige aarde, dor hout en rottende bladeren slierden langs den nauwelijks gebaanden weg.

Op de deinende kar gezeten keerden zij terug, laat in den nacht. Met een woord, een gebaar, maakte Pierre zijn makker opmerkzaam voor het nachtelijke leven dat deze schijnbare stilte overal in zich borg: het wegbuitelen van hazen en konijntjes, het ritselen van een reebok of ander groot wild, de schier onhoorbare tred van een vos,

het flapwieken van een nachtuil. Verder zwegen ze. Soms hadden ze geen tien woorden gesproken op hun tocht. Maar de nacht en het bosch hadden hen nader tot elkander gebracht.

Een paar dagen later keerde Jacques terug van reis. Daar hij laat thuis gekomen en Vincent reeds van 's morgens vroeg in den tuin bezig was, ontmoette hij hem eerst aan het ontbijt. Jacques was in zijn nopjes over de reis. Te Parijs waren zijn zaakjes niet weinig opgeschoten. Hier moest alles klaar komen om met het begin van den Winter zelf te drukken.

Het groote nieuws echter was dat er een makker bijkwam: een letterzetter-drukker die hier de zaken in gang moest helpen. Als definitief colonist kwam hij niet; de man was een beetje vermoeid; een verblijf in de gezonde lucht zou hem opknappen en ondertusschen kon hij Jacques op de hoogte stellen van het vak. Zoo een beetje zetten en drukken kon deze wel, maar niet genoeg om met een gansche drukkerij op te schieten. Hij moest nog leeren met de nieuwe machine omgaan en een blad ineensteken. Dat ging me wat worden! Ze zouden eens zien!

Ditmaal wekte Jacques' geestdrift slechts luttel weerklank. Toen hij het bemerkte viel er een kilte. Iedereen spoedde zich om gedaan te maken en zijn weg uit te gaan.

Wou Jacques hen zoo maar een nieuwen makker opdringen zonder dat hij de anderen geraadpleegd had? Vincent vond het ten minste zonderling. Een zoo gewichtig besluit verdiende toch wel algemeen overleg. De ondervinding had het immers geleerd.

Toen hij er Marius over sprak, stemde deze volmondig bij. Pierre vooral zou opkijken. Die was

er altijd tegen geweest dat de colonie zoo'n toevluchtsoord werd voor allerlei vreemde gezellen, waarvan je nooit recht wist wat voor vleesch je in den pekel had. Dat liep altijd op herrie uit.

Zoo opgeruimd de stemming in den laatsten tijd was geweest, zoo gedrukt werd het de volgende dagen. Jacques liet geen woord meer los. Pierre bleef onzichtbaar. Hij kleuterde ergens op zijn eentje of dwaalde door het bosch. Als hij 's middags van de markt kwam, galmde zijn hallo niet meer over de boomen. De maaltijden die onlangs nog zoo gezellig leken, konden thans niet kort genoeg zijn, alsof iedereen vreesde den ander in het gezicht te kijken.

Ook Marius wrokte. Jacques' besluit druischte nu toch al te zeer in tegen de principes van solidariteit, zooals hij zich die, uit zijn boeken en brochuurtjes had voorgesteld. Maar er bestond ook een revolutionnaire casuistiek: die nieuweling kwam immers niet bepaald als colonist... alleen zoowat als gast... om Jacques in zijn werk te helpen... Ja... als men de zaak van dien kant bezag...

Loom, lusteloos, kroop een week voorbij. Den Zondag ging Jacques den nieuweling halen aan het drie uur ver afgelegen station. Vroeg in den morgen had hij zelf het karretje ingespannen. Nu behoorden paard en kar meer speciaal tot Pierre's domein, die zijn stakkerd van een knol niet graag in handen zag van menschen welke er niet mee wisten om te gaan.

- Had Jacques zich maar een beetje toeschietelijker getoond, maar een woord tegen Pierre gezegd, dan was alles wel vergeten, zuchtte Marius, toen het gespan aan de bocht verdween. Maar nu....

En na een poos:

- Pierre ergert zich dood over zijn paard, als hij het bemerkt. Hij alleen kent den ouden knol en weet hoe hij hem de moeilijke hellingen op moet helpen. 't Beest is schuw en half blind. Als Jacques in zijn opvliegendheid er de zweep over legt, kan je niet weten wat er nog gebeurt...

En weer na een poos.

- Daarbij, hij moest niet denken dat de zaak zoo maar afgeloopen is. We zullen nog wat zien.

Het werd niet beter toen ze, tegen den avond, den nieuweling zelf te zien kregen. Hij was niet alleen, zooals men had mogen verwachten, maar bracht vrouw en kind mee. Boven op het karretje, torende een vracht koffers, manden en doozen, die Pierre nimmer aan zijn paard had toevertrouwd.

- Jaques heeft ons eenvoudig bij den neus gehad, gromde Marius. Op den dag zelf dat die menschen hier aankomen, wil ik geen ruzie maken. Maar zoo loopt het niet af.

Jacques stelde den nieuwen makker voor, die wel eenigszins het hachelijke van de positie scheen te bevroeden. Pierre was niet te zien. Maar de vrouwen waren dadelijk dol op het kleintje, een alleraardigst meisje van een jaar of zes. Felicienne legde er beslag op om haar de konijntjes en kippetjes te toonen, terwijl Gervaise koffie zette voor het bleeke, spichtige stadsvrouwtje, dat van den langen tocht op de schokkende kar erg vermoeid scheen.

Toen iedereen aan tafel zat, kwam Pierre norsch uit zijn hut om het afgejakkerd paard, dat daar heelemaal vergeten stond, uit te spannen en te verzorgen.

Een oogenblik vreesde Vincent een uitbarsting.

Maar eens het paard op stal, ging Pierre weer zonder een woord het bosch in.

Jacques toonde aan de bezoekers heel de colonie. Uitvoerig zette hij zijn drukkerij-plannen uiteen, en wou het oordeel van den bevoegden makker kennen over zijn stapels letterkassen en het reeds aanwezige materiaal. Nog een poosje praatten de mannen onder elkaar, terwijl de vrouwen den tuin bekeken. Hoezeer Jacques zich ook bleef inspannen, het gesprek vlotte niet. Vincent en Marius reageerden niet op zijn geestdrift. Daar de vreemdeling ook al niet veel te zeggen had, werd het ten slotte een alleenspraak. Een voordracht, die de attentie van het zeer dunne publiek slechts matig boeien kon.

De volgende dagen geraakte de nieuweling moeilijk ingeburgerd. Toch lag het niet aan Vincent en nog minder aan Marius. Deze vooral toonde zich tegemoetkomend. De nieuwe makker hield zich echter blijkbaar op een afstand. Den ganschen dag zat hij met Jacques opgesloten in het loodsje, waar de zetterij moest komen. Men zag ze meten en plannen teekenen, hoorde gehamer en gezaag; het was als gold het een geheimzinnige arbeid, waar geen der anderen iets af weten mocht.

Marius nam het den nieuweling bijzonder kwalijk dat deze zijn pogen tot toenadering zoo afwijzend beantwoord had. Hij was gekrenkt in zijn eigenliefde. Zoo graag had hij, ook eens voor den nieuwen makker, al zijn kennis van de anarchistische theorieën tentoon gespreid. Anderzijds was Pierre, sedert den bewusten Zondag, niet meer te zien geweest.

Daar kwam bij dat deze drie gasten, ineens gansch het evenwicht van de colonie verbraken. Er moest een kamer ingeruimd worden; de dage-

lijksche sleur was verbroken en het met zooveel moeite recht gehouden budget geraakte op een bedenkelijke helling, zoodra er maar een marktdag minder gelukkig was geweest. Want op den verkoop van Jacques' brochures of op eenig honorarium van zijn voordrachten, viel er in den zomer niet te rekenen. Te meer daar deze, anders niet onaardige verdiensten, nu heelemaal door het verwezenlijken van zijn plannen werden opgeslorpt: aankoop van lood en materiaal, zonder zijn reizen te rekenen die hem thans telkens weer deden afwezig zijn.

Vincent kreeg ongeveer den indruk alsof hij tusschen twee vijandelijke kampen stond die de colonie verdeelden: Marius en Pierre eenerzijds, tegenover Jacques en zijn drukkersgast. Het was een onweer dat zich samenpakte en vroeg of laat losbreken moest. Dit liep hier uit op een botsing, die noodlottig kon worden voor de colonie.

En dat wilde hij niet. Hij herinnerde zich nog de heerlijke overtuiging, in die eerste dagen van zijn verblijf. Neen: alles was niet zooals hij het zich had voorgespiegeld. Maar de ontnuchtering die zijn jeugdbevliegingen hem reeds meer dan eens hadden bezorgd, zou hij ditmaal ten minste zoo maar niet lijdzaam afwachten.

Vroeger was hij 'n schuchtere, onervaren knaap, die zich door de omstandigheden liet meeslepen. Nu zou hij worstelen en het hoofd bieden. Ervaring had hem gerijpt. Hij voelde zich sterk om den strijd aan te binden... voor de colonie en het idee dat hem lief was. Ook al bezorgde hem dit de onvermijdelijke ontgoochelingen.

Hij had zijn toekomst op het spel gezet om hier, in de colonie, zijn innige overtuiging daadwerkelijk

te dienen. Nu mocht het niet dat de tweespalt tusschen de makkers, een onbeduidend meeningsverschil, het mooie werk in gevaar brachten, waar zij allen toch hun beste kracht aan besteedden. Was hier geen rol voor hem te vervullen? Kon hij de bemiddelaar niet worden die beide partijen nader tot elkander bracht?

In den grond was Jacques niet onwillig. Als men het maar wat handig wist aan boord te leggen, als men hem vooral niet tegen het hoofd stiet, zou hij wel inzien, dat hij verkeerd had gehandeld. Pierre en Marius zouden even goed reden verstaan. Vermits die drukkersgast nu toch eenmaal hier was, zouden ze de zaak maar zoo laten. Als er dan van de andere zijde, van Jacques, ook wat toenadering kwam.

Maar dan moest vooral de nieuweling niet volhouden in zijn nukkige, weigerachtigheid. Dat ging wel een nauwelijks verholen uitdaging voor de anderen lijken. Ja... Vincent, kon ook de aarzelende houding van den man begrijpen die zich een indringer voelde en wantrouwen tegenover wantrouwen stelde... Doch dat ze nu allen eens water in hun wijn deden.

Een middeltje was gauw gevonden. Als Vincent maar een beetje het vertrouwen van den nieuweling wist te winnen en deze zich eenigszins thuis gevoelde, kon men hem diplomatisch tot wat meer toeschietelijkheid jegens Pierre en Marius brengen. Moeilijk viel dat niet. Een beetje attentie voor de kleine Loulou, het dochtertje, veroverde hem de gunst van het gansche gezin.

Zooals altijd wonnen de menschen bij nadere kennismaking. Hij, een ontwikkeld Parijzer arbeider, die over alles te praten wist; een lange, bleeke man die voortdurend zware sigaretten rookte, of-

schoon ze hem telkens aan het hoesten brachten. Zij 'n nog jong maar reeds half verwelkt vrouwtje met blauw omringde oogen en denzelfden, nukkigen hoest. Parijs deugde niet voor haar, bekende ze lachend, eens dat ze een bijzonder pijnlijke bui in haar zakdoek trachtte te smooren.

Zelf zou Vincent het niet hebben opgemerkt, als Marius het niet brutaal had uitgeflapt, eens toen zij in den tuin bezig waren. Die twee waren tuberculeus in den hoogsten graad. Een beetje vermoeid?... 't Zou wat... Doodziek waren ze, alle twee... en een gevaar voor al wie er mee omging...

Het sloeg Vincent als een klap in het gezicht. Dergelijke dingen kende hij slechts als propaganda-lectuur over de arbeidersexploitatie, als een sentimenteel argument op debatavonden: de tering de kwaal van de letterzetters... de giftige uitwasemingen van het lood... Maar het leven daar in zijn naakte werkelijkheid, dat greep hem brutaal naar de keel. Plots dacht hij aan de kleine Loulou; ze was één en al leven en uitbundigheid. Juist vlekte ginder haar roode jurkje op den witten gevel. Zou zij dan ook?... Neen: de gezondheid bloeide haar op de wangen, hier in de frissche lucht van het bosch.

Maar Marius bekeek de dingen van een geheel anderen, nuchteren kant. Het was eenvoudig onverantwoordelijk van Jacques, de andere colonisten aan het gevaar van besmetting bloot te stellen. Met koppig egoïsme kwam hij er op terug. De colonie was geen sanatorium. Ze hadden al moeite genoeg om den boel recht te houden. Als er dit nu nog bijkwam! De aanwezigheid van die menschen was een voortdurend gevaar voor de anderen. Jacques had hen dubbel om den tuin geleid. Hier was behoefte aan flinke, gezonde ar-

beidskracht, menschen die een steun waren voor de collectiviteit maar niet die een lastpost dreigden te worden.

Zijn halve wetenschap deed hem het gevaar voor besmetting fel overschatten. De hygiëne was trouwens een onaanvechtbaar principe in de wereld der anarchistes-scientifistes van Paraf Javal, waarmee hij had verkeerd. En zijn werkelijke angst, deed hem argumenten vinden in al de individualistische theorieën, die hij maar voor het grijpen had. Hier werd egoïsme gebiedende plicht. Als men het welzijn van allen, het bestaan zelf van de colonie niet op het spel wou zetten...

Vincent oordeelde het overbodig te antwoorden. De dood-eenvoudige tragedie van dit gezin, deed voor hem al het onderling geharrewar der colonisten in het niet verzinken. Het gevoel van zijn totale machteloosheid versomberde hem dagen lang.

Ondertusschen werden de verhoudingen op de colonie steeds meer toegespitst. Aan eenige toenadering viel in deze omstandigheden niet meer te denken. In zijn optreden tegen degenen die hij nu de indringers noemde, liet Marius steeds duidelijker zijn gevoelens blijken. En ofschoon men van Pierre wat beters mocht verwachten, toch was het te vermoeden dat hij aan de zijde van zijn makker stond.

- Meen je misschien dat hij lust heeft zich de tering op den hals te halen! nijdigde Marius bits, toen Vincent eens een schuchter poging in dien zin had gewaagd. Als jij daar niets inziet, ik wel, hoor!

Onder de vrouwen ook, liep het niet best meer van stapel. O! wel met Gervaise; dat was de zachtmoedigheid in persoon. Maar de meer tempera-

mentvolle Felicienne leende het oor aan Marius. En daar het parijzer vrouwtje ook niet op haar mondje gevallen was, gaf een snibbig antwoord steeds weer aanleiding tot hoogloopende uiteenzettingen, waarin het zuiverste argot der faubourgs niet moest onderdoen voor het klankrijkste marseilleesch.

Gewoonlijk wist Gervaise de ruzie wel bij te leggen. Bij zoo'n gelegenheid deed zich best de invloed gelden van deze hoegenaamd niet mooie of zelfs niet interessante vrouw, die zich altijd zoo bescheiden op den achtergrond hield. En als het tusschen Jacques en Pierre nooit tot erger gekomen was, was dit ook wel aan haar te danken. Felicienne, die zich echter maar niet zoo dadelijk over een dergelijk geval heen kon zetten, ging dan gewoonlijk troost zoeken bij haar landgenoot Marius. Zijn geleerde frases vermochten het altijd uitstekend haar zenuwen te calmeeren. In den laatsten tijd echter was Vincent tot dien post van confident gepromoveerd. Dat bleek geen sinecuur, vooral als haar vertrouwen dat in een hartelijkheid overging, die bedenkelijk opdringerig werd

Eens had ze hem zoo meegetroond in het bosch om paddestoelen te plukken. Het bleek een voorwendsel om haar hart te luchten. *Boun' Dious!* wat was ze toch ongelukkig! Wat was dat hier toch een beroerde boel op de colonie! Pierre en Jacques altijd als hond en kat tegenover elkaar. En nu moesten die indringers de zaken nog erger maken! Och God! als er maar geen ongeluk van kwam! Ze was zoo bang... en niemand hield een beetje van haar...

Vincent zag geen middel om de litanie te stelpen.

Het tafereeltje was mooi genoeg. Ze had zich laten neervallen op zijn schoot en haar rijpe be-

koorlijkheden wogen geen klein gewicht. Maar Vincent hoedde er zich wel voor, misbruik van de omstandigheden te maken. Hij zag ze daar, het zware hoofd met de verwarde haren op zijn schouder. Met een hoek van haar fel gekleurden schort vaagde zij de tranen weg die over haar bolle wangen bengelden, zonder eenig ontzag voor het omgegooide mandje paddestoelen, welke zij jammerlijk onder haar massieve vormen verpletterde. In het bosch klonk de ironische stem van een koekoek.

Vincent leerde voorzichtig worden. Voortaan vermeed hij zorgvuldig elke gelegenheid tot ontboezemingen. Om voor een nieuwe verrassing van het zuidelijk temperament behoed te blijven, zorgde hij er nu voor steeds Marius als bliksemafleider bij de hand te hebben.

Die kende haar.

Felicienne heeft geen sociaal anarchistisch temperament, doceerde hij. De ancestrale affiniteits-motieven hebben nog niet in voldoende mate het differentieerings-proces ondergaan, om bij haar de instinctmatig capitalistische reserves van het vroegere individu, op mechanische wijze voor een experimenteel communistische levenshouding te neutraliseeren. Als je weet hoe ze hier aangeland is! Nou, die ook... Jacques heeft haar niet zonder reden binnengeloodsd. Die wist wel waarvoor.

Marius vroeg niet beter dan uitvoerig te kunnen vertellen. Nou! uit overtuiging was Felicienne hier niet, zooals Gervaise. Was ze eigenlijk wel coloniste? Veeleer een soort gast, zooals de letterzetter. Ze bleef enkel hier voor zoolang haar makker, die in de een of andere badstad het seizoen uitdeed, weer genoeg verdiend had om haar last zelf te dragen.

Want deze overtuigde anarchist, was eigenlijk een croupier van beroep, die meestal in de speel-banken van de Cote d'Azur, te Bordighera, San Remo, Nice en Monaco, Paramay, Deauville of Oostende zijn bedrijf uitoefende. En vermits er daarvoor een zeker decorum vereischt wordt, kon hij zich dan maar moeilijk met een compromittant luidruchtige wederhelft vertoonen. Zoo verbleef zij tijdens het seizoen, in anarchistische villegiatuur, ver van die kapitalistische maatschappij.

In haar tijd moest Felicienne een bekende schoonheid uit de galante wereld van de Riviera zijn geweest. Vincent kon het zich moeilijk voorstellen, ondanks de bevestigingen van Marius. Maar ze had haar portretten bewaard uit die glansperiode: een hoogst provocant figuurtje in *Second Empire toilet,* waarvoor men, ja gerust, wel dwaasheden had kunnen verrichten.

Als Felicienne haar herinneringen uit dien tijd ophaalde was zij onuitputtelijk. Severin, zoo hiet de laatste conquette van deze rustende beroeps-schoonheid, was rond denzelfden tijd een dandy die royaal aan de roulette de rest van een fortuin liet hangen dat de vrouwtjes reeds duchtig hadden aangesproken.

De speelbank was hem echter genadig gebleven, in zooverre zij hem nog een kostwinning bezorgde, waar hij steeds bijzonderen aanleg voor had getoond. Hoe hij dan, reeds op rijperen leeftijd, met de mooie Felicienne in haar herfsttij had kennis gemaakt, mochten de tuinen van Monte Carlo weten. Zij kwamen echter uitstekend overeen. En terwijl Severin zijn seizoen uitdeed, wachtte zijn troostbare wederhelft hem geduldig in de anarchisten-colonie.

Want Severin, die keurig in habiet zijn nachten

vóór de groene tafel doorbracht, terwijl hij met zijn ivoren harkje gansche fortuinen wegstreek onder de klassieke formules: *Faites vos jeux, Messieurs! Rien ne va plus!* was in den grond van zijn hart een overtuigd anarchist, een geestverwant en boezemvriend van den hartstochtelijken Jacques. Alsmede een sentimenteel droomer, die het geheele jaar door hunkeren bleef naar de enkele weken vacantie, zooals hij ze zich daar in de vrije gemeenschap maar voorstellen kon.

- Severin? Een fideele kerel! besloot Marius. Iemand die graag een paar bankjes van duizend voor de propaganda over heeft. Zoo'n croupier verdient een mooien duit. Als hij wou, had hij in enkele maanden zijn schaapjes op 't droge. Maar wie eens gespeeld heeft, speelt zijn leven lang. Zoodat Severin het geld dat hij aan de eene speeltafel verdient, regelmatig aan de andere weer verloor.

Van die bijzonderheid was Jacques beter dan om 't even wie op de hoogte. Ook wist hij, als hij een beroep op de solidariteit van den croupier ging wagen, steeds het gepaste oogenblik te kiezen. Anders kon het gebeuren dat Severin zelf zijn laatsten louis op de groene tafel achtergelaten had. Meer dan eens had men hem het noodige geld voor den witten das en de handschoenen moeten voorschieten, die voor zijn nachtelijk bedrijf onontbeerlijk waren.

Daar in dergelijke omstandigheden het evenwicht van Felicienne's huishoudelijk budget, van categorische motieven afhing, verbleef zij dikwijls als gast in de colonie.

De overtuiging van Vincent werd niet gesterkt door alles wat hij aldus vernam. Was het met dergelijke elementen dat men een nieuwe maatschappij zou opbouwen? Zelfs de dogmatische opmerking

van Marius, dat juist degenen die aan den zelfkant van de capitalistische samenleving stonden, daarom de beste pioniers waren voor het nieuwe rijk, overtuigde hem niet heelemaal.

Een oogenblik deed het hem zelfs onprettig aan. Hij dacht terug aan het wereldje gedeclasseerden waarin hij te Parijs had verkeerd. Eigenlijk, ja; het was toch ook maar die ervaring, welke hem tot de anarchie had gebracht. Dat Marius zoo den nagel op den kop had getroffen was hoegenaamd niet streelend voor zijn eigenliefde.

Hij dacht liever aan wat anders. Aan Feliciene. Haar opgeruimd karakter zorgde voor wat zonnige kleur in de colonie. Daarentegen was zij ook weer een mensch met veel goede inzichten en die 't dus alles overhoop hielp. Zij wist nooit wat ze zwijgen moest, zoodat haar onverbeterlijk gebabbel steeds weer kwaad vuur kwam stoken.

Nu ze eenmaal haar vertrouwen aan Vincent geschonken had, kwam deze spoedig te weet wat hem tot dusver nog van den toestand verborgen gebleven was. Nog lag er een diepere oorzaak van oneenigheid tusschen de beide oudste colonisten. Natuurlijk de eeuwige vrouwenkwestie. Eigenlijke was Gervaise hier om Jacques gekomen, dien ze al jarenlang kende. Ze had aan zijn zijde gestaan in de critische jaren na 1894, toen na de groote aanslagen de felle anarchistenvervolging had gewoed. Met hem had ze zijn korte en zeldzame periodes van welstand doorgemaakt, om hem ook te volgen toen hij weer alles in de weegschaal had gegooid voor zijn experimenteel communisme.

Met de jaren had zij echter steeds meer en meer haar geloof, eerst in zijn grootsche bevliegingen en daarna in hemzelf verloren. Toen ze Pierre had leeren kennen met zijn zooveel nuch-

terder temperament en zijn ietwat stroeve hartelijkheid, was de kentering gekomen. Tot hoever? Ja, dat had Felicienne niet kunnen zeggen. Maar had ze zelfs die veranderde gezindheid door niets laten blijken, onopgemerkt gebleven was ze niet. Jacques wrokte. En wat Pierre betrof, indien hij hier het boeltje nog niet aan zijn lot had overgelaten, was het alleen om Gervaise.

Alweer een ontdekking die niet optimistisch stemmen kon. Het geschil tusschen Jacques en Pierre bleek nog dieper te liggen dan hij had vermoed. Een toeval kon vandaag of morgen het conflict in al zijn hevigheid doen uitbreken. Ze was ver, de rustige zekerheid die Vincent gemeend had hier te vinden bij de opbouwers van het anarchistisch ideaal!...

Toch liet hij zijn geloof geen schipbreuk lijden. Al deze colonisten waren immers menschen van goeden wil. Hartelijk, geestdriftig en vol offervaardigheid. Telkens weer had hij het kunnen opmerken. Kon de oneenigheid niet worden bijgelegd? Zouden de verhoudingen niet opklaren?

Doch de dagen brachten geen oplossing. Integendeel. Beide kampen liepen wrokkig naast elkaar, zonder zelfs nog een woord te wisselen. Het was de benauwende atmosfeer van het onweer dat zich samenpakt.

- Als die me nog eens voor de voeten loopt, gooi ik hem den vijver in! vloekte Marius op een middag, dat het zwijgen van den drukkersgast hem weer vol verholen ironie had geschenen. Hij of ik, één van ons beiden is hier te veel. Al hun ondernemingen, van hem en Jacques, zullen nog in maandenlang geen cent opbrengen. Ondertusschen staan wij voor den last. Daar moet een einde aan komen.

- Waarom geen loyale uiteenzetting?

- Dan ken je Jacques niet. Die verstaat geen reden.

Plots deed Vincent een voorstel.

- Laat het aan mij over. Ik zal er Jacques over spreken. In mij stelt hij nog al vertrouwen. En met Pierre breng ik het ook wel terecht...

- Nou dan! spreek er ook eerst over met Gervaise, suggereerde Marius nog. Alle twee luisteren naar haar. Als iemand op hen iets vermag, dan moet zij het zijn.

Gervaise was aan het huishouden bezig. Marius bleef rond den keukendrempel drentelen terwijl Vincent, aarzelend, naar woorden zocht. Een scherpe rimpel kwam op haar door zorg doorgroefd gezicht toen ze hoorde wat er aan de hand was. Ja... ze had het al lang gemerkt... maar Jacques werd altijd zoo opvliegend als hij maar een opmerking vermoeden kon.... Enfin ze moesten overleggen... misschien komt het terecht.

En het kwam terecht. Beter nog dan men had durven hopen. Het was een Zondagmorgen. De drukkersgast was met vrouw en kind naar de stad en zou eerst 's avonds terug keeren, zoodat men van de gelegenheid gebruik moest maken. Gervaise trouwens, had Jacques bepraat, zachtjes maar dringend, zoodat hij met zijn impulsief karakter, plots beloofd had de zaak in het reine te brengen. Het was na het ontbijt. Felicienne, wier zenuwen tegen geen hoogloopende uiteenzetting bestand waren, was dadelijk den tuin in gegaan. Eenigszins zenuwachtig plooide Vincent zijn dagblad dicht, toen Marius de kat de bel aanhing.

- Hoor eens, Jacques... hij moest het nu niet kwalijk nemen... Maar ze wilden graag weten hoelang die drukker hier nog op de colonie zou

blijven. Het was immers goed begrepen. Toen Jacques hem had voorgesteld, had hij zelf toch gezegd dat de nieuweling niet als bestendig colonist kwam... zoo maar wat als gast om voor het inrichten van de drukkerij te zorgen. Maar kijk eens die stakkerd... zijn ziekte... ja, iedereen zag het hem aan dat hij tuberculeus was... zijn ziekte maakte hem tot een gevaar voor de anderen... De besmetting... daar moest toch aan gedacht worden. Ze wilden natuurlijk niemand dwingen... maar kijk eens: hoe lang zou het nog duren eer dat alles in orde was met de drukkerij.. want enfin; het zou toch niet blijven duren...

Jacques zag zich in eigen net gevangen. Aan Gervaise had hij beloofd toe te geven. Liever dan zelfs maar den schijn aan te nemen voor de anderen te zwichten, zou hij zelf het initiatief nemen. Heelemaal kon hij den nijd toch niet verkroppen. Met een vinnigen blik schoof hij den stoel achteruit. Zou het dan toch tot een uitbarsting komen? Maar even plots gooide hij het over een anderen boeg. Hij ging aan 't discuteeren om zich schijnbaar te laten overreden:

- Ja... eigenlijk had hij gedacht... had hij gehoopt... dat die letterzetter zou blijven tot heel de drukkerij in orde was, en dan... Maar hij had niet geweten dat de man zoo ziek was... Ja, dat was een ernstige questie... hij had gedacht dat hier in de gezonde lucht... Kijk! nu dat alles voor de drukkerij zoo goed opschoot, hadden ze meer dan ooit behoefte aan een man van het vak. Omdat die makker nu ziek was... ze konden zich toch zoo ondankbaar niet toonen, hem aan de deur te gooien nadat hij hun geholpen had. En er bleef een vakman vandoen voor de drukkerij. De ondervinding had immers bewezen dat ze op de

colonie toch niet aan landbouw konden doen.

Jacques had zich niet kunnen weerhouden een giftige zinspeling op Pierre's mislukte plannen te maken. Deze bleef zwijgen, al was hij bleek geworden. Ook Jacques was dit niet ontgaan, nu wond hij zich nog meer op.

- Wel ja! Kon men hem niet eens z'n zin laten doen? Hij liet anderen toch ook begaan. Ze waren libertairen! Niemand had er iets tegen in te brengen als hij nu z'n drukkerij wou hebben. Daarover hoefde hij geen uitleg te geven. Hij zelf had Pierre geen strootje in den weg gelegd, toen ze al de kostelijke landbouwmachines hadden gekocht die daar nu te roesten stonden.

Het ging misloopen. Pierre was recht gesprongen met een heftig antwoord op de lippen, toen Gervaise hem voor was.

- Toe nu, Jacques. Je weet wel dat we je niet willen tegenwerken. Integendeel. Iedereen wil slechts het beste. Marius komt slechts op voor 't algemeen belang. En hierover zijn we 't nu allen eens: dat die nieuweling hier niet op zijn plaats is. Dat hij ziek is, zou ik nog zoo laten, al mogen de makkers daarover hun meening hebben. Maar hij gedraagt zich niet kameraadschappelijk. Werkelijk: het is beter dat hij gaat... o! niet onmiddellijk: We zullen die zaak wel regelen... het hem langs een omwegje aan het verstand weten te brengen. Maar er moet een oplossing komen.

Ze had de hand bedarend op Jacques schouder gelegd. Trouwens, vanaf dat deze de discussie had aanvaard, wist hij zich bij voorbaat verloren. Marius drong nu ook aan.

- Ja. Zoo kan de toestand niet blijven duren. Het gevaar voor besmetting; de wetenschappelijke hygiene....

Vincent zag hem reeds zijn stokpaardje zadelen, maar de toestand was te ernstig; hij kwam terug op zijn onderwerp.

- Kijk: als hij niet gaat, dan gaan wij. Ik wil veel doen voor de colonie; ik heb er alles voor over, voor de Idee. Maar mijn gezondheid wil ik er niet nutteloos bij inschieten.

Vincent oordeelde het oogenblik gekomen een woordje te zeggen.

- Hoor eens Jacques. Tot nu toe heb ik in de zaak geen partij willen kiezen, omdat ik zoolang nog niet hier ben, maar thans meen ik wel het recht te hebben om mee te spreken. Jacques heeft gehandeld om goed te doen. Geen van ons denkt er aan hem te beknibbelen. Maar voortaan, als er nog zoo'n belangrijk besluit moet genomen worden, ware 't goed eerst het oordeel van de andere makkers in te winnen. Nu zou 't voor iedereen best zijn, als er een voorwendsel kon gevonden worden om den makker te doen begrijpen dat hij hier overbodig is. Later, als de gebouwen voor de drukkerij er staan, is het nog tijd om naar een behoorlijk vakman uit te zien. Iemand die de andere makkers niet zoo voor het voorhoofd stoot... en waarover wij ons eerst akkoord hebben gesteld.

Gervaise wierp een laatste argument in de schaal.

- Toe nu, Jacques. Je ziet dat we 't allen eens zijn. Geef jij nu toe, in het belang van de zaak Ik weet wel dat jij je meening steeds voor het algemeen belang geofferd hebt. Dat zal je nu ook doen. Het zal hier zoo veel prettiger worden als we allen weer akkoord zijn.

Zoo'n vleierij trof. Jacques antwoordde niet, maar was blijkbaar overwonnen. Hij schoof zijn kop koffie onaangeroerd op de tafel en ging zon-

der één woord naar zijn kamer, waar hij voor de rest van den dag opgesloten bleef.

Nu volgden een paar critische dagen, maar Gervaise bracht ook de rest in orde. Wellicht had Jacques zelf over de mogelijke gevolgen van zijn halstarrig volhouden nagedacht. Moesten Pierre en Marius heengaan, dan was de eenige tegenwoordige bron van inkomsten verstopt. Daar het anderzijds den letterzetter hier toch niet bijster beviel, was het niet moeilijk geweest met dezen tot een akkoord te geraken. Eenige dagen later, toen men weer aan de ontbijttafel zat, kondigde de man zelf aan dat hij vertrok: Jacques kende nu al een en ander van het vak, zoodat zijn hulp hier niet langer onontbeerlijk was. Hij wou, nu de zomer ten einde liep, maar weer terug naar zijn oude betrekking, daar de patroon zijn plaats niet langer kon open houden.

IV.

Zooals steeds na een crisis, was het leven op de colonie nooit zoo prettig geweest als de eerste dagen na het vertrek van den letterzetter. Eens dat deze zijn besluit had medegedeeld, was de rest vanzelf gegaan. Voor den vorm hadden de anderen aangedrongen dat hij nog een paar dagen blijven zou. En zoover liet hij zich ook overhalen, maar de zaak was beklonken. Op den vastgestelden dag had Pierre 's morgens het karretje ingespannen en de koffers opgeladen. Nog eens vaarwel, en het gezin werd naar het station gebracht.

Nu was de atmosfeer gereinigd als na een onweer. Het was als voelde iedereen, met zijn spijt over de vroegere onverzoenlijkheid, een bijzondere behoefte om zich toch maar hartelijk te toonen. Nog nimmer was Pierre zoo communicatief tegen Jasques geweest, die van zijn kant de gemoedelijkheid in persoon leek. De verzoening vierde hoogtij in wederzijdsche voorkomendheid. Nu de letterzetter weg was, hadden al de colonisten vrede met de plannen aangaande de drukkerij. Deze zou er komen, zoo spoedig mogelijk.

Den ganschen dag werkte Pierre in de steengroef. Of hij klaarde de plek waar men aan het grondwerk voor de nieuwe loods zou beginnen; vierkantte balken, zaagde kepers voor het dak. Jacques was met dat alles in den hoogsten hemel. Terwijl hij over zijn eeuwige letterkassen gebogen lag, floot hij revolutionnaire liedjes, die Marius met zijn mooie basstem begeleidde. Aan tafel sprankelde het van moppen en kwinkslagen, terwijl de aperitiefs aangesproken werden. Gedurende het werk in den tuin leerde Marius aan Vincent, die nu al mooi provençaalsch begon te verstaan,

de klankrijke volksliedjes uit zijn streek. De sociale theoriën bleven rusten; maar de zonnige stemming, van de eerste dagen toen hij hier verbleef, was weergekeerd. Als de tuinarbeid hem verveelde ging hij met Pierre steen uithalen of bleef in Jacques' kamer, die er als een heusche zetterij begon uit te zien, om er te leeren composeeren.

Op een goeden dag vertelde Pierre dat ze dien nacht om hout gingen. Nu men binnenkort met het bouwen moest aanvangen, werd het tijd voor materiaal te zorgen. Dat moest 's nachts gebeuren, want eigenlijk leverde hun dat het bosch. Voor een communist zijn grond, wild en woud toch gemeenschapsbezit? Eenig gevaar kon zoo'n tocht niet opleveren. Uren in de verte strekte het woud zich uit; geen menschelijk wezen was daar ooit bij nacht te zien. En wie kende hier beter den weg dan de colonisten zelf?

Gewoonlijk was het Pierre, die op zijn zwerftochten hier en daar een stam velde welke hen later te pas kon komen. Het woud was zoo uitgestrekt, dat een stam meer of minder zelfs niet werd opgemerkt; zoo leverde het ook al het hout waaraan de colonie behoefte had. Steeds had Pierre een half dozijn opslagplaatsen, waar de stammen, behoorlijk geborgen in sloot of ravijn, onder mos en blaren te droogen lagen. Eenige voorzorg was eigenlijk overbodig. Maar ze kozen den nacht omdat een beetje romantiek daar eigenlijk bij hoorde. Na 't avondmaal bleef men nog een uurtje praten, op de bank voor de deur. Toen zette men zich op weg.

- Eerst gaan we naar den *Grooten Eik,* beslistte Pierre. Daar heb ik een half dozijn mooie beukjes liggen. Verleden week heb ik er een ge-

veld die me twee karren brandhout opbracht en nog moet ik er de zwaarste takken uitkappen. 't Is maar een kwartier ver, zoodat we vóór middernacht den heelen voorraad binnenhalen. Als het meevalt kunnen wij ook met den tweeden voorraad aan den *Vijfhoek* beginnen. De rest is voor een volgend maal.

Hij floot den schapershond die in wilde vaart kwam aangeschoten. De vier mannen doken weg in de diepblauwe schaduw van het woud. Het was een heldere maannacht, maar door den bladeren-koepel zeefde slechts zuinig wat weifelende klaarte. Fluweelzwart doken de stammen telkens in de schaduw vóór hen op.

Zoolang zij onder het schaarhout waren, steeg een walm van mos en varens en rottende bladeren omhoog bij elken stap; dan was het de pittige wierook van hars en dennennaalden in het pijnen-boschje; dan weer de zware geur van wilde bloemen toen zij aan de lichting kwamen. Zoo wist Vincent elke plek in het bosch te herkennen.

Vooraan stapte Pierre met den hond, die nu eens links, dan rechts vooruit schoot, een stuk wild of een verschrikten vogel opjoeg, die met zwaren vleugelslag in den nacht verdween. Hijgend kwam hij terug in het spoor van den meester. Beiden volgden hun weg met een zekerheid als in klaar lichten dag.

- Pas op dat je niet achterblijf, verwittigde hij Vincent. Moest je ons verliezen, dan kwam je zoo gauw niet terecht. Zelfs in vollen dag, kan je uren ronddolen zonder je weg te vinden.

Vincents blik was nu al zoozeer aan het duister gewend dat hij duidelijk de gestalten onderscheiden kon. Voorzichtigheidshalve trouwens, kwamen Jacques en Marius achteraan. Slechts als ze door

dicht schaarhout moesten striemden de twijgen hem in 't gezicht. Soms ook struikelde hij over een boomstronk of een wortel.

Het was de eerste maal dat Vincent zich des nachts in het volle woud bevond. Eerst dompelde hij weg in een bad van eindelooze stilte. Het geluid van hun stappen, het kraken van een dorren tak onder den voet, bleef voortrimpelen tot in de verte als de deining van de zee. Naarmate hij echter dit zwijgen kon doorgronden, herkende hij daarin al de verschillende nachtgeluiden die tot dan toe in den adem van het bosch opgelost bleven: de zucht van den wind in de kruinen, den fluweelen vleugelslag van vleermuizen en nachtvogels, het ritselen van een boschslang, het gegons van de insecten, het murmelen van een bron die tusschen de keien sijpelde.

Pierre stapte zwijgend voort. Zelfs de hond, eens zijn weelde uitgevierd, liep tegen den meester aangedrukt als werd hij met dezen opgezogen door den nacht. Ook Jacques en Marius, wier praten eerst zoo ontijdig de stilte stuk gebroken had, voelden geleidelijk de wijding die over de dingen lag.

Zij stapten door de blauwe schaduw, waaruit donkere zuilen oprezen om even snel te verzinken. Glimwormpjes lagen als sterretjes in het gras. Achter hun fosfoorblauwen glans strekte slechts donkerder het geheim van den nacht. Aan een lichting waren ze zoo talrijk alsof een stuk sterrenhemel daar tegen den rand van het schaarhout uitgespreid lag. Waar boven hunne hoofden het bladerengewelf openkoepelde vloeide de klaarte van den melkweg.

Weer doken zij in lager hout, een helling af, waarvan keien en aardkluiten wegrolden onder hun voet.

‘Wij zijn er! verwittigde Pierre. Hier beneden ergens heb ik de stammen weggestopt.

Hij scharrelde in de dorre bladeren van een sloot.

- Hier, jongens, pak aan!

Hun oogen waren den nacht zoo gewend, dat zij de dingen konden onderscheiden als bij dag. Hier stond jong plantsoen, met gladde, rechte stammen, waartusschen soms een stomp het wit van zijn wonde toonde, midden houtsplinters en gebroken twijgen. Daar was Pierre aan het werk geweest. Half verscholen tegen de helling stonden de takkenbundels op elkaar getast.

Een half dozijn stammen lagen daar. Er was niets minder dan Pierre's reuzenkracht van noode, om zoo'n karwei alleen klaar te spinnen. Van onder de bladeren had hij bijl en hakmes te voorschijn gehaald, waarmee hij voor elk een flinken knuppel sneed. Dan togen zij aan het werk. Met hun gevieren, den boom op de schouders, Pierre vooraan, gingen zij op weg. Een moeilijke tocht, vooral de helling op, en de stok bleek geen overbodige weelde. Niet zonder moeite bereikten zij verder den karreweg, aan welks einde zij den witten gevel van de colonie in de maneschijn zagen blinken.

Viermaal herbegon de tocht, telkens langzamer en met langer rustpoozen. Na den reeds goed gevulden dag voelde men de vermoeienis loom in de leden zijgen. Wat zou het lekker geweest zijn in openlucht te slapen, hier in de zoelte van het woud! Den ganschen dag was het stikkend geweest; de koelte deed hen goed.

Met den laatsten boom bleven ze wachten. Pierre had geen tijd gehad om de takken weg te kappen uit de kruin die nog in het schaarhout hing. Zijn

bijl flitste door den nacht. De slagen galmden luid in de verte. Ze hadden geen moed dezen nog mee te sleuren. Morgen zou men de boel wel opruimen. Nu waren ze te vermoeid.

De zomernacht zong Vincent in het hoofd. De adem van het woud streelde hem door de haren. Hij had zich willen neervleien op het mos, de oogen star naar den hemel, totdat de sterren van daarboven door het bladerdak op hem neer kwamen regenen.

De volgende dagen schoot men flink op met de loods voor de drukkerij, die nog vóór het slechte weer onder dak moest. Het grondwerk was voltooid. Het materiaal lag klaar. Zondag zou er een metser komen, een partijgenoot uit het naburige vlek, die een hand aan het lastigste werk zou slaan tot de anderen voortkonden. Natuurlijk voor de zaak! Want de colonisten deden alles zooveel mogelijk zelf; beurtelings waren zij houthakker, grondwerker, metser, timmerman, schilder en behanger, om ten slotte als zetter vóór de letterkas te staan en zelf geschreven artikels te drukken in een zelf ingerichte drukkerij!

In deze dagen leerde Vincent een heele boel. Hij, die zich zelf veeleer als onhandig had aangezien, stond er nu verwonderd over hoe flink hij alles aanpakte en zich uit den slag wist te trekken. Nadat hij verleden week metserdiender had gespeeld, mortel mengde en muren hielp optrekken, ontpopte hij zich nu als een timmerman die schaaf en beitel hanteerde dat de krullen in 't ronde stoven. Jacques deed het fijner werk. Ze waren bezig in de kleine loods naast den stal, waar verder nog een primitieve smis, een draaibank en allerhande ander gerief onder stof en spinrag stond te sluimeren.

Het was gezellig werken, in de halve schemering, waar de terpentijnreuk van versch geschaafd dennenhout zich huwde met den rook van Jacques' sigaret. Het kleine raam stond open op de diepgroene schaduw van het bosch, waar, in de verte, de kreet van een roofvogel uitklonk boven al het getjilp en gegons.

Jacques, die zoo wat van alle ambachten een beetje kende, was niet weinig in zijn schik met den nieuwen leerling dien hij boor en beitel, zaag en voorlooper leerde hanteeren. Dat alles werd door anarchistische theoriën gekruid. De onvermoeibare debater, die op dit gebied voor Marius niet moest onderdoen, kon niet nalaten met zijn welsprekendheid uit te pakken, zelfs als hij maar één enkelen aandachtigen toehoorder vond.

Maar zijn stokpaard draafde langs interessanter paadjes dan de gemeene plaatsen waar de papieren stijlbloempjes fleurden van Marius' wetenschappelijke terminologie. Hij had veel beleefd en veel gezien. En veel onthouden ook. Met warmte en kleur, maar niet zonder de oratorische effecten van den volksredenaar, vertelde hij tal van gebeurtenissen en anecdoten waarin hij zelf een rol had gespeeld.

Meest waren het herinneringen uit de jaren 90 - *les années rouges* - de romantische jaren van de anarchie, toen Ravachol, Vaillant, Emile Henry, Angiolillo, Caserio en Lucceni met hun roode geestdrift een capitalistische maatschappij terroriseerden. Sommigen onder dezen had hij persoonlijk gekend. Hij was een vriend geweest van Ravachol, dien hij als een stil en naarstig arbeider, een hulpvaardig makker had gewaardeerd. Hij had den negentienjarigen Emile Henry gekend, als een rusteloos studeerende jonge man, die geen dier kon zien dooden. Tot zij tot het uiterste gedreven

door het schouwspel van al de sociale ongerechtigheid, plots naar het wapen hadden gegrepen, om de *Daad* daar als een wrekend voorbeeld te stellen.

Jacques beschreef de geheime bijeenkomsten van de Parijzer anarchisten, op een achterkamertje van de *Rue Mouffetard,* in de sjofele arbeidersbuurt der *Gobelins*. Beneden, bij den *marchand de vins,* stond een makker op wacht, gereed om het sein te geven als er onraad dreigen mocht. Of de eerste anarchistische drukkerij, op een zolder te Montmartre, waar een paar letterzetters 's avonds na den arbeid, op een kleine pedaalpers, de manifesten drukten die den volgenden dag de terreur over de gansche stad zouden zaaien.

Ademloos spannend werd zijn verhaal als hij vertelde hoe de politie hen op de hielen zat. Hen voortdreef als opgejaagd wild. Hoe de opgejaagden, nu hier, dan daar, bij vrienden en geestverwanten onderkomen vonden en nooit langer dan één nacht in hetzelfde bed durfden slapen, steeds met de vrees dat men hen mocht uitbranden.

Maar het asielrecht was heilig! Geen makker die hen het onderkomen weigerde; geen die een onbekend voortvluchtige zelfs zijn naam zou vragen. Steeds hielp men hem verder, zoodat hij onder allerlei vermommingen, na de meest fantastische avonturen, steeds weer wist te ontsnappen, soms één oogenblik vóór dat de politie het nest binnen viel en het pas beslapen bed nog warm vond.

In de *Rue de Vaugirard* had hij het kleine laboratorium bezocht waar de bommen met acide picique vervaardigd werden, en dat eerst aan een Russisch student had toebehoord, doch van de eene anarchisten-generatie aan de andere werd overgeleverd, zonder dat de politie er ooit maar een luchtje van kreeg. Tot de ijver van een oner-

varen partijgenoot heel de werkplaats in de lucht deed vliegen en hemzelf alsmede zijn geheim onder de puinen bedolf.

Jacques kende al de libertaire broeinesten, niet slechts te Parijs, maar in heel Europa schier, bij de mijnwerkers in de Noorder departementen, de zijdewevers van Lyon, de metaalbewerkers van Saint Etienne, de havenarbeiders van Toulon en Marseille. Te Barcelona, Milaan en Londen telde hij vrienden.

Tot in de minste bijzonderheid herinnerde hij zich den ochtend waarop zijn jongere broer was onthoofd, op de Place de la Roquette, de negentienjarige knaap, die het huis van een verklikker had opgeblazen, bommen in een politie-bureel had geworpen en de agenten welke hem achterna zetten onverbiddelijk had neergekogeld.

Negentien jaar!... hij was eerst sedert twee jaar op stiel, want moeder had er haar laatsten cent aan gehangen om hem te laten studeeren... Een grauwe voorjaarsmorgen. De boompjes van den boulevard stonden nog niet in den knop. Met een half dozijn partijgenooten waren ze vooruit-gedrongen, zoo dicht mogelijk bij de *veuve,* vlak achter het troepencordon. Nog hoorde hij de volle jongensstem, die hem zoo goed bekend was, in de scherpe morgenlucht *vive l' Anarchie roepen,* toen de doffe slag hem het woord afsneed.

De duisternis strooide haar asch over het stofferig werkplaatsje. Er lag een wondere glans in den blik van den kleinen, zenuwachtigen man die daar aan de schaafbank stond, met zagemeel in baard en kroezelhaar en op wiens gelaat de avondschaduw scherpe trekken uitdiepte, zooals van een dier apostelfiguren die de primitieven in de kerkportalen gebeeldhouwd hebben. Jacques zweeg.

Het werk was vergeten. Vincent dacht aan den negentienjarigen knaap, die met bom en revolver een nieuwe wereld wilde bouwen en daarvoor zijn jong leven had veil gehad.

Gelukkig! Ze waren verder nu! Je moest de toestanden uit de jaren negentig kennen, toen er voor den arbeider slechts ellende en verdrukking was, om het gebaar van die révoltés te begrijpen. Te begrijpen en te vergeven. Al bleef het ook een gebaar... een ijdel gebaar... Nu volgden zij andere wegen. Daar viel opbouwend, vruchtbaar werk te verrichten.

Zoo won de oude anarchist weer iets van de sympathie en het vertrouwen die anders in de jongste dagen deerlijk waren geschokt. Zoo vestigde zich bij Vincent ook weer het wankelend geloof in het sentimenteele ideaal van een toekomstmaatschappij waar alle menschen broeders zouden zijn en alle leed onbekend. Die samenleving waren zij hier aan het voorbereiden, niet door de terreur, maar door hun vrije gemeenschap. Ieder colonist was een voorlooper en een baanbreker. Zoo die baan ook langs laagland en barre vlakten liep, de zekerheid van het einddoel schonk het bewustzijn en de zelfvoldoening om, ondanks de ontgoochelingen, vol te houden tot het einde toe.

De naar applaus hunkerende redenaar die in Jacques huisde, was een overtuigde, die zelf warm werd bij het eigen woord. Niet zonder zelfgenoegzaamheid kwam hij telkens weer terug op zijn werk, het stichten van de colonie: hoe hij zonder één cent begonnen was en toch alles had tot stand gebracht zooals het daar lag; de verwezenlijking van een lang gekoesterden droom.

Want hij kende de streek, land en lieden, eer hij begon. Hij wist welk een revolutionnaire geest er

sluimerde bij deze arbeiders van de Maasvallei. En welk een vruchtbare grond dit voor de propaganda was. Daarom had hij midden in het woud de geschikte plaats gekozen, vruchtbare grond, ver genoeg van de samenleving om er niet door gestoord te worden. Maar niemand die den weg kende door het bosch, ginder de helling af, kon in een half uur aan den stroom te midden van de fabrieken staan.

Daar was hij begonnen. Al wat hij bezat had hij ten gelde gemaakt en daar dit niet voldoende bleek om den grond te koopen, had hij beroep gedaan op een vermogend geestverwant die, als het een ernstige onderneming gold, wel te vinden was. Die had enkele hectaren aangekocht om ze in bruikleen af te staan. Vijf jaar geleden, ongeveer rond hetzelfde seizoen, was hij hier aangekomen met zijn hond en een zak proviand, een ijzeren kookketeltje en eenig ander gerief.

Eerst voerde hij een echt Robinson-bestaan. In de luwe zomernachten sliep hij onder den blooten hemel. Het inrichten van een winterverblijf was de eerste zorg. Een voorover hellende rots in den heuvelwand werd met boomstammen geschraagd. Dan had hij de holte verder uitgediept, er een vuurhaard in aangelegd, de wanden met plaggen en graszoden afgedekt, een ruwe deur en venster ineengetimmerd. Zoodat het in een vrij bewoonbaar onderaardsch hol herschapen leek.

Heel dien tijd leefde hij van paddestoelen, die er in overvloed waren, en van het wild dat hij in stroppen ving. Kastanjes en hazelnoten vormden zijn wintervoorraad. Een paar keeren kon hij een voordracht geven en keerde dan telkens terug met een zijde spek en een halven zak meel die hem den winter doorhielpen.

Elk begin was hard. Behalve dat inrichten van zijn woonhol, had hij nog een strook grond ontgonnen, waar hij vroege aardappelen had gepoot. Zijn eerste oogst! Dien winter hield hij het uit met die gedroogde nootjes en dat meel, een zak boonen en erwten; half ingesneeuwd, in den bijtenden rook van vochtig hout, schreef hij zijn eerste brochure over experimenteel communisme. Wel ja, hij had het prettig gevonden, ver van de menschen, alleen met een paar boeken en zijn hond.

Maar pas begon de sneeuw te smelten, of hij moest de handen uit de mouw steken. Met die eerste lente, bekende Jacques, heb ik ook de natuur ontdekt, want eigenlijk was ik een stads-mensch die nog alles te leeren had. Zoo was mijn aardappeloogst ook voor drie kwart mislukt. Maar toen had ik het ergste al achter den rug....

Dien eersten zomer, kwamen er wel een half dozijn colonisten, zoodat men flink vooruit boerde. Het onderaardsche hol werd vervangen door een houten hut, met twee kamers, en een stalletje waar ze kippen en konijnen fokten. Een flinke moestuin werd aangelegd. Gelukkig was er onder de nieuwelingen een mijnwerker die zijn eigen tuintje bebouwd had en hen wat op de hoogte bracht. De uitslag was beter dan met die aardappelen.

Anders had hij aan die nieuwelingen niet veel gehad. Stadsmenschen die niet konden wennen of wier overtuiging tegen geen ontbering bestand was. Zoolang het er op aankwam boomen te vellen of een loods ineen te timmeren, vonden zij dat prettig. Toen de grond moest bebouwd worden, waren zij er niet meer bij. De één na den ander kreeg er genoeg van en droop af. Zij hadden het zich hier anders voorgesteld. De pot was te schraal en het bestaan te lastig.

Toch bleven de recruten bijkomen, zoodat het aantal colonisten niet afnam. Eerst toen de eentonigheid der herfstweken op het landschap begon te wegen bleven ook de laatste weg, zoodat Jacques voor den winter weer alleen stond.

Ditmaal was het een heerenleven. Een warme, ruime hut. Brandstof in overvloed. Eigen gewonnen wintervoorraad, meer dan hij verbruiken kon. Zijn huisdieren werden aangevuld met een geit, die hem nu ook melk verschafte.

In den zomer verscheen zijn brochure, die flink verkocht werd en boter bij den visch bracht. Zij gaf ruchtbaarheid aan de onderneming. Er kwamen bezoekers die graag steun verleenden. Toen Jacques het bestaan verzekerd zag had hij Gervaise laten komen. Met hun beidjes hadden ze 't uitstekend gehad. Alleen kon de kou hier op de hoogte vinnig zijn. Ze hadden er een deel van het neerhof bij ingeschoten dat doodgevroren was.

De lente daarop kwam Pierre. Eindelijk nog een waar de colonie iets aan had. Met de anderen was 't misère geweest. Niet één die bleef. Toch waren er genoeg. Dit jaar stroomden de liefhebbers zoo talrijk toe dat het te klein werd. Soms met vijftien, twintig man te gelijk, die men dan niet wist waar onder te brengen en die op één dag de keuken plunderden om den volgenden morgen weer heen te gaan.

Wat men toen had zien defileeren was niet te beschrijven. Er was van alles geweest. Arbeiders zonder werk die zoolang bleven tot zij iets beters gevonden hadden. Anderen zagen het voor een vacantie aan en bleven tot zij het moe waren. Landloopers brachten den nacht door in 't hooi om met het ontbijt weer heen te gaan. Tweemaal verdwenen de beddelakens. Daar kwamen pas ontslagen

tuchthuisboeven en rechercheurs van den veiligheidsdienst.

Natuurlijk verleende men ook asiel aan geestverwanten, die om politieke of andere redenen werden opgespoord. Van hier kon men ze trouwens gemakkelijk over de grens helpen. Maar die waren met de anderen niet op één lijn te stellen....

Anderen stonden vast in de leer. Doordat geene leer zooveel secten telt als de zuivere anarchie, was dat niet voldoende om eenige saamhoorigheid te bekomen. Daar waren libertairen en revolutionnairen; individualistische, communistische en deterministische anarchisten; fourrieristen, Tolstojanen, natuurmenschen, vegetariërs, theosofen en christen anarchisten....

Sommigen voerden dagen lang geen slag uit, onder voorwendsel dat de arbeid vrij was. Uitvinders en beterweters verknoeiden met hun experimenten in één dag meer dan de anderen in een gansche week weer goed konden maken. Voor de vegetariërs moest Gervaise een specialen pot koken; anderen eischten brutaal vleesch en eieren als men in de colonie soms al heel blij was met wat droog brood. Er kwamen Russische terroristen die hier bommen wilden vervaardigen en makkers uit Parijs die de plek juist geschikt vonden om valsche munt te slaan.

Wederzijdsche verdraagzaamheid was onder de aanhangers van zooveel verschillende strekking ver te zoeken. Iedereen hield er een eigen, vinnig verdedigde overtuiging op na, die de meest ingewikkelde vraagstukken wist op te lossen bij middel van een categorisch imperatief.

In de discussies ging het hartstochtelijk toe. En daar het de anarchistische scholastiek aan geen spitsvondigheden ontbrak, waren het de futielste

beuzelarijen waarover het felst gestreden werd. Zoo hadden op zekeren avond twee vijandelijke kampen met stoelen en banken op elkander losgeslagen, naar aanleiding van het vraagstuk over de verdeeling van den arbeid in de toekomstmaatschappij.

- Ja, besloot Jaques, 't was voor Pierre en mij geen kleinigheid er een vaste lijn in te houden. Wij hebben wel iets van het zuivere beginsel moeten offeren, om practische resultaten te bekomen.... Ik deed het slechts met tegenzin... en nog vraag ik mij af of ik wel goed gehandeld heb....

Ondanks al die wederwaardigheden ging de colonie vooruit. Het beste bewijs dat de onderneming leefbaar was en de idee ten slotte zou zegevieren.

Zoo had men de loodsen kunnen bouwen. Onder leiding van Pierre werden stukken grond ontgonnen om den tuin te vergrooten en akkerland te bekomen. Toen een van de colonisten was komen aandragen met een brochuretje waarin verteld werd hoe de bewoners van het Zwarte Woud grof geld verdienen met het teelen van forellen, waren zij de vijvers gaan delven om den vischteelt te probeeren.

Aan belangstelling of aanmoediging ontbrak het niet. De eigenaar van den grond, toen hij zag dat de zaken vorderden, schonk een paard. Een bekend auteur, die enkele dagen op de colonie vertoefde om zich voor een sociaal tooneelstuk te documenteeren, schonk een koe. Naarmate dit communistisch experiment ruchtbaar werd, richtte men er, zoo wat van overal, uitstapjes naar toe in.

's Zomers telde men des Zondags bij de honderd bezoekers, die na zoo'n lange wandeling graag een kop koffie of een boterham gebruikten. Trouw aan het communistisch beginsel, vroeg men geen

betaling. Maar allen lieten een - soms vrij aanzienlijken - steunpenning voor de propaganda.

- Ja, besloot Jacques, hier is een uitstekende propaganda te verrichten. Alleen reeds bij die bezoekers. Later heb ik nog twee verdere brochures geschreven om de beteekenis en de ontwikkeling van dit sociaal experiment uiteen te zetten. Dat wordt verkocht als broodjes.

Zoo had hij zich ten slotte een oude pedaalpers en een paar letterkasten aangeschaft om zelf enkele brochures en vlugschriften te drukken voor de syndicale beweging in de Maasvallei. Die moest steun vinden in de colonie. In verkiezingstijd had Jacques een actie op touw gezet tegen politiek en parlementarisme, die den arbeider zijn ware belangen maar uit het oog deden verliezen.

Ook had hij stakingen geleid om den revolutionnairen geest te onderhouden en aan te wakkeren. Kortom, de invloed van de colonie was zoo groot geworden dat ze, met steun van de syndicaten, een halfmaandelijksch blad konden stichten, dat overal in den omtrek, tot tegen de Belgische grens gelezen werd.

Jammer dat een pedaalpers te klein is, zoodat de drukker het beste van de winst opstrijkt. Als we ons eigen drukkerij hebben...

Nog een jaar later was er het groote, witte huis gekomen. Een ingenieur had de plannen opgemaakt. De grondeigenaar had nogmaals een flinke som voorgeschoten. Veel materiaal was ter plaats te vinden, want maanden op voorhand, lagen de stammen geveld die er voor den bouw noodig waren.

Door de tusschenkomst van de syndicaten had het werk zoo goed als niets gekost. Op een mooien Zondag waren de makkers met honderden naar de

vallei gekomen. Metsers hadden den steenen onderbouw tot op manshoogte opgetrokken. Cement-bewerkers hadden de vloeren gelegd. Timmerlui de gebinten ineengeslagen; schrijnwerkers de deuren en vensters, metaalbewerkers het ijzer en en de dwarsliggers geleverd. Op enkele Zondagen stond het gebouw onder dak.

Alles puur uit liefde voor de zaak. Intellectueelen, handarbeiders, kunstenaars, hadden hier saamgewerkt om een stuk van hun ideaal te verwezenlijken. Het huis was niet alleen stevig gebouwd, maar een paar sobere wandschilderingen in de groote zaal, werk van een bekend schilder, bewezen hoe een zelfde overtuiging hier hand- en geestesarbeider vereenigd had.

Vincent was weer min of meer onder den indruk van die welbespraakte voordracht geraakt, want dat was het bijna geworden. Jacques zocht naar een treffende peroratie. Wees nog eens op de beteekenis van de gemeenschappelijke onderneming, deze eerste communistische vesting, vooruitgeschoven post midden in het vijandelijke kamp der capitalistische samenleving. Bestond er mooier voorbeeld van solidariteit: al deze arbeiders die aldus hun Zondagsrust opofferden om hun geloof in de toekomst te bevestigen!

En zoover zijn we nu! besloot Jacques. Weliswaar was het huis te groot. In één opzicht liet het resultaat te wenschen over: weinig menschen bleken voor dit leven geschikt. Verleden jaar was Marius er bij gekomen - die zou wel blijven. En wat later Felicienne, die eigenlijk niet als coloniste kon aangezien worden. Zoo waren ze gezessen. Eigenlijk maar vijf. Dat was niet voldoende. Maar het zou beteren met den tijd. Tot nog toe viel het bestaan te hard. Niet iedereen bezat de noo-

dige offervaardigheid... Maar met de drukkerij...

In het groene licht dat onder de bladeren door de ruitjes zeefde, terwijl zij in het stuivend zagemeel de deurlijsten en raamkozijnen voor de toekomstige drukkerij aan het timmeren waren, beijverde Jacques zich om weer het vertrouwen van den jongeren discipel te schooren, dat door al die jongste tweedracht toch deerlijk was geschokt.

Was die nu heelemaal verdwenen? Het leek wel. Al bleef er steeds een bezinksel over.

En de financieele toestand? Vincent kende het gebruik: in de glazenkast naast den haard, stond de spaarpot waar al de inkomsten in gestort werden: de opbrengst van Pierre's groentenverkoop en van Jacques brochures. Daaruit kon iedereen putten ‘naar behoefte’. Veel was er natuurlijk nooit in. En nog vaker bleef hij heelemaal leeg. Gelukkig dat ze den tuin hadden voor het dagelijksch voedsel.

Apart hield Jacques nog kas voor wat de drukkerij en het blad betrof. Ook waren er schulden: maandelijksche kortingen voor de landbouwmachines en het drukkersmateriaal. Zou dat niet te zwaar worden, als daar nog den last voor de pers bij kwam? Jacques rekende op de syndicaten. De libertaire groepen te Parijs zouden wel bijspringen. Dan waren er nog de beschermers: gefortuneerde geestverwanten, schrijvers en artisten die coquetteerden met extremistische theoriën.

Zou dat alles volstaan? En blijven duren? Het leek zoo vaag, zoo onzeker om een toekomst op te bouwen.

De maan hing als een zilveren bal boven de donkere golving van het woud op den heuvelkam, toen Vincent nog op een der onlangs aangevoerde boomstammen te mijmeren zat.

V.

Langs het steile wegeltje dat van de groote baan de helling naar de lager gelegen beemden afholde, en dat bij elke regenbui in een stortbeek herschapen werd, keerde Vincent uit het dorp terug. Gelijk een Grieksche amfoor droeg hij op den schouder de zware bonbonne met wijn, die hij ginder gaan halen was. Van het nog versch verniste groen leekten de dikke waterdruppels, telkens hij het schaarhout ter zijde schoof. De zilveren klank van Zondagsklokken huppelde met hem de helling af.

Vannacht had het gebuid. Beneden dartelde het beekje een eind ver in de rotsspleten van den weg. De bloote voeten pletsten in het lekker frissche nat. In brooddronken weelde deed Vincent het water in glinsterende paarlen wijd in de verte spritsen, of hij sprong op de groote, platte steenen waarrond ontelbare riviertjes kronkelden.

De zonnige Zondagmorgen zong hem in het hoofd. De jonge kracht klopte hem door de aderen. Hij genoot van het soepele spel zijner spieren in de dartele natuur. Hier kende hij thans ieder weggetje door bosch en beemd, dwars over den heuvelkam of tegen de hellingen, het pad dat slechts een half uurtje vroeg wanneer de luie bochten van de groote baan meer dan het dubbele vergden.

Straks kwam er bezoek op de colonie. Enkele revolutionnairen en leiders van de syndicale beweging kwamen met Jacques den toestand bespreken, want er waren gewichtige gebeurtenissen op til. 't Moest een feestelijke bijeenkomst worden. Daarom was hij om wijn geweest.

Wekenlang had hij daar afgezonderd op de

hoogte geleefd. Zonder een ander mensch dan de makkers of enkele tijdelijke bezoekers te zien. Zoo'n boodschap tot in het dorp werd een gebeurtenis schier. En het was Zondag. Kinderen speelden rond de kerk. Vóór een herberg zaten boeren en arbeiders, in blauw gesteven kiel, voor een hel wit en groen geverfd tafeltje. Tegen de in grijsblonden steen gebouwde huizekens, waarvan de schaliedaken doorzakten onder de vracht van den wijngaardrank, zaten de jonge meisjes op de lage steenen bank naast de deur. Onder het kleine Ardenner-stroohoedje met den bonten lintentros, keken bruin en roze gezichten waarin vinnige oogen lachten. Of bij drie, vier vlekten heldere zomerjakjes op het stofferig grauw van den weg, die maar niet voortkon in de grillige wanorde van de overal links en rechts verspreide huisjes.

Zoo verloren leefde men daarboven op de coloniet,... Vincent was schier vergeten dat het Zondag was, toen dit alles hem daaraan herinneren kwam. Nu hij al die nieuwsgierige meisjesblikken op zich gevestigd voelde, deerde hem zijn schamel uitzicht wel een beetje: zijn bloote voeten, de gelapte blauwlinnen broek die nauwelijks tot aan de knieën reikte, de rood flanellen ceintuur die op het loshangende hemd vlekte.

Primitiever kon het niet. De sedert lang ongeknipte haren vielen in lokken op den gebronsden nek. Toch voelde hij dat die blikken hem niet zonder belangstelling volgen bleven. Ze kenden hem wel. Pierre had al verteld hoe men zich in het dorp bezig hield met den nieuwen colonist.

Pas op. jongen! Dat is een bedenkelijke nieuwsgierigheid! En ze hebben temperament, de deerntjes hier!

De beek vormde nu een breeden, ondiepen plas dien hij doorwaden moest om dan, over de beemden, het dennenbosch aan den voet van de helling te bereiken waarachter het witte huis wegdook. De koele streeling van het water rimpelde hem tot aan de knie. Vanmorgen had hij met de anderen een bad genomen, in de plassen van het groote weiland, waar de bronnen zoo talrijk van onder de rotsen aan den voet van den heuvel welden.

Heerlijk! Boven den blauwen boschrand zag de ochtendhemel rozegrauw met paarlemoeren ebbingen. Op den achtergrond donkerde het woud. Het gras glansde zilvergrijs en dik van dauw. De adem van het ontwakend dal wuifde hen tegemoet. Ze waren gevijven. Jacques, die zijn artikelen en brochures gewoonlijk tot in den nacht bleef pennen en dus een laatslaper was, deed niet mee aan de pret.

De kleederen vielen neer. Ze stonden daar naakt in het morgenlicht. Marius blank van vel maar zwart behaard met donzige schaduwplekken; Pierre groot en sterk met bronzen glanzigen zooals het kastanjebruin van zijn kroezelbaard. Vincent slank en soepel, in zijn onwillekeurige kuischheid van het gebaar der Venus van Medici.

- Hei daar! de jonge faun, spotte Pierre, wil je onze nimfen niet achterna!

Maar noch de hoekige naaktheid van Gervaise, noch de weelderige overvloed van de luid gillende Felicienne, vermochten het bij den jongen faun eenige begeerte te wekken. Met één sprong dook hij weg in de hoog-opfonteinende waterstralen, waarvan de kille omarming hem den adem stokken deed. Volheerlijk voelde hij zich voortdrijven, terwijl zijn armen den zachten weerstand kliefden.

Kletsend, pletsend stoeiden en joelden de mak-

kers in het nat. Felicienne, die ondanks alle zwaarlijvigheid een uitstekende zwemster was, had den loomeren Marius beet gekregen om hem verraderlijk het hoofd onder te dompelen. Snuivend en proestend kwam hij weer boven onder den algemeenen jubel.

Neen: de bekoring van deze nimfen was niet te vreezen. Wel voelde Vincent het bloed sneller jagen, de warmte hem naar de slapen stijgen, als hij dacht aan de meisjes uit het dorp die hem zoo uitdagend in den rug lachtten, die heimelijk onder elkaar te fluisteren hadden als zij hem zagen aankomen. De begeerte droogde hem den mond. Hij groefde de tanden in de volle, roode lip. Het verlangen striemde hem als een zweepslag over de lenden. Werkelijk voelde hij zich een faun in deze zomerweelde.

Na het bad hadden zij brooddronken geworsteld, hij en Marius, op het vochtige grastapijt, naakt als twee Grieksche athleten. Tot barstens spande de kracht in zijn jonge leden. Herinneringen aan klasieke lectuur. Virgilius en Theocritos, stegen hem met het aroom van dennen naar het hoofd. Hij had den laatsten heuveltop bereikt vanwaar hij door de boomen heen, het witte huis schemeren zag. De met biezen omvlochte bonbonne drukte zwaar den schouder. Even bleef hij rusten, tegen een boomstam geleund, om de kruik aan den mond te brengen:

Nunc est bibendum
Nuc pede libero saltandum....

juichte hij, terwijl hij op maat van de horatiaansche ode de helling afbuitelde. Dronken was hij van jongen overmoed. Onder zijn voet rolden los-

geraakte keitjes in de diepte. Rythmen en rijmen, brokstukken van vergeten gedichten flitsten hem door den geest.

Terwijl de eene hand de amfoor in evenwicht hield, frommelde de andere in den lendenband naar een beduimeld zakboekje. Uit de diepte van den broekzak kreeg hij een eindje potlood. Dan schoorde hij zich tegen een boom om, op de knie, een vers neer te krabbelen. Het was niet de eerste maal dat hij, in den laatsten tijd, zijn bezigheid onderbrak; spade, zaag of hamer ter zijde legde, om zoo weer een inval, een kernig woord vast te houden.

Toen hij thuis kwam waren de gasten daar. Jacques was hen tegemoet getrokken door het bosch. Luid pratend zaten of lagen zij op het bleekveld vóór de deur tegen den boschrand, wel een twintigtal: secretarissen van syndicaten, afgevaardigden van libertaire of communistische kringen, leden van de anarchistische groep. Met al die drukte was Jacques in zijn element. Hij was overal, levendig, kwiek. Zijn stem klonk boven die van de anderen uit. Hij was de as, waar alles rond draaide.

Later kwam ook Marius met een half dozijn kameraden. Hij en Jacques hielden er elk een eigen kliekje op na, waar ze 't hooge woord konden voeren: deze in de syndikaten en vakvereenigingen; Marius weer in de anarchistische en libertaire groepeeringen. Slechts Pierre, die met zooveel lawaai minder ophad, was na het bad het woud ingetrokken. Dien kregen ze vóór vanavond niet meer te zien.

Gervaise en Felicienne hadden in de keuken de handen vol. Straks na het eten eerst zou men de zaken bespreken. Nu ging het gesprek over aller-

lei. Geestdriftig over de rol van de revolutionnaire pers die ondanks alles: schorsing, boeten, gevangenzetting van de redacteurs, dagelijks van uitbreiding en aan invloed won. Daar was de *Guerre Sociale,* van Gustave Hervé, die, naar iedereen hoopte, weldra dagelijks zou kunnen verschijnen. Daar was Jacques' blad zelf, dat reeds op verscheid dene duizenden getrokken werd, doch eerst voor goed zou uitpakken als men op eigen pers drukken kon. Men had het over de C.G.T., de pas sedert enkele jaren gestichte *Conféderation Générale du Travail,* als het machtig organisme dat al de arbeidersvereenigingen tot één verbond diende saam te snoeren, om den grooten eindstrijd, de sociale revolutie voor te bereiden.

In afwachtig van het ontbijt toonde Jacques de colonie, liep met de gasten tuin en weiland af, toonde de stallen, de half opgebouwde loods waar de nieuwe pers moest komen en het lokaaltje daarnaast voor de zetterij, met de opeengestapelde letterkasten te midden van de schavelingen. Hij was onuitputtelijk met zijn inlichtingen. Hij straalde van geestdrift. Zijn plannen werden grootscher naarmate hij zich een feller roes aan eigen woorden dronk.

In de groote zaal, die ruim genoeg was om er een publieke vergadering te houden, had men de tafels tegen elkaar geschoven. Het maal was sober maar overvloedig. Gisteren had Marius den jongen bok en een paar vette konijnen geslacht. De tuin leverde jonge aardappelen en groente in overvloed alsmede sla en fruit.

De wandeling door het bosch had den honger gescherpt. Er werd flink gegeten maar nog meer gedronken. De amfoor was al spoedig leeg, zoodat Vincent en Marius naar het dorp moesten om

nieuwen drinkvoorraad. Maar ook de bezoekers, die wel wisten dat men het op de colonie niet te ruim had, waren niet met ledige handen gekomen. Absinthe, brandewijn, rhum, cognac kwamen te voorschijn. Een galant syndicalist had zelfs aan een likeurtje voor de dames gedacht.

Toen Gervaise en Felicienne koffie schonken, waarbij nog een ferme pousse-café kwam, werden de sigaren opgestoken, zoodat weldra een dichte rookwolk tegen de zoldering hing. Er kwam stemming. De stoelen werden achteruitgeschoven. De stemmen klonken luider. Hier en daar ontplofte een volle lach. Allen spraken door mekaar. Het geraas klonk tot ver in de vallei.

Jacques moest eerst op zijn glas tikken, dan luider met zijn mes op tafel hameren, eer hij wat stilte krijgen kon. Als de laatste stoel verschoven en het laatste glas geledigd was, nam hij het woord.

'Het kon niemand, die ook maar met eenigszins onbevangen blik de gebeurtenissen wou gadeslaan, langer ontgaan, dat de revolutionnnaire gedachte in den laatsten tijd met reuzenstappen vooruit ging en steeds nieuwe aanhangers won, hier vooral in de streek. Klassenstrijd en loonbeweging gingen hand in hand. Overal werden nieuwe syndicaten gesticht; de eene staking volgde op de andere; telkens wisten de arbeiders de patroons tot toegevingen te dwingen en bereidden zich aldus voor tot den eindstrijd tusschen proletariaat en kapitaal: de sociale revolutie die de narbeider in het bezit van de productie-middelen zou stellen.

Dat in dezen strijd het nijverheidsgebied van de Maas-vallei zich niet onbetuigd zou laten, kon men nu reeds voorspellen. Het kwam er slechts op aan eenheid en tucht in de beweging te brengen, de verstrooide elementen in één groot organisme te

vereenigen, de losse krachten en inspanningen op één doel te canaliseeren, om een macht te vormen die al spoedig het kapitaal tot in zijn grondvesten zou doen wankelen.

Ze waren op goeden weg. Een paar dagen geleden - en hier bracht Jacques met fijne redenaarskneep hulde aan het helder doorzicht en beleid, zoowel van de hier aanwezige leiders als van de arbeiders zelf - een paar dagen geleden dus, was het syndicaat van de kopergieters nog met dat van de moeleerders versmolten. Saam vormden zij nu het machtigste organisme van de streek. Onderhandelingen waren aan gang met de modellen-makers; de kleinere vakbonden volgden vanzelf, zoodat men spoedig tot een gewestelijke federatie zou komen, die als vanzelfsprekend bij de C.G.T. aansluiten zou.

Spreker zelf was naar Parijs op nieuws uitgeweest, zoodat hij bij machte was te melden dat de C.G.T. besloten had eerlang een regionaal afgevaardigde voor de propaganda aan te stellen. Eens zoover nam de federatie het initatief tot een nieuwe loonbeweging, die lukken moest. Nu reeds wasde ontevredenheid groot. Als men die maar even aan te vuren wist kwam het vanzelf tot een algemeene staking die, zoo ze lukte of niet, in elk geval hun jong organisme zou doen bloeien. Tegen dien tijd zou hier het weekblad van de pers komen, dat de beweging centraliseeren moest. Alles was dus voorzien om, op het gunstig oogenblik, langs alle kanten tegelijk, tot den aanval over te gaan.

Voortaan, besloot hij, zullen de arbeiders hun zaken zelf regelen, buiten alle inmenging om van organisaties, die toch meestal in handen van de officieele socialisten zijn - al politiekers en parlementaristen op wien er niet te rekenen valt,

beschaamde of verkapte bourgeois en arrivisten, die slechts hun politieken winkel dienen, voor zetels en mandaten de belangen versjacheren van het proletariaat op wiens schouders zij hopen omhoog te komen. Hier, in de colonie, kunnen de makkers zich overtuigen, hoe men strijdt voor een ideaal, in kommer en ontbering de vrije gemeenschap der toekomst voorbereidt, waar allen broeders zijn en de arbeider, meester over eigen lot, in volle vrijheid naar eigen lust voor ieders behoefte produceeren zou.'

Jacques' primitieve welsprekendheid sloeg in bij de reeds op peil gebrachte aanwezigen. Vooral het vooruitzicht op staking en strijd met de gehate fabrieksbazen, wat toch heel wat nabijer werkelijkheid bleef dan de abstracte begrippen van revolutie en kapitaal, wekte geestdrift. Hier voelde men vasten grond. De vuisten lagen gebald op tafel, terwijl de tanden op elkander klemden.

Ja! ze zouden toegeven, de patroons, of 't ging er stuiven! Het werkvolk zou niet met gekruiste armen toekijken of de staking zegevierde! Het ging hard tegen hard. De arbeider was bij voorbaat verslagen, waar hij niets anders dan zijn zwakke weerstandskas tegenover de millioenen-brandkasten van het patronaat kon stellen.

Dat was goed toen de onbewuste en nog maar half georganiseerde stumperd, niet bewust van eigen weermiddelen was, toen hij zijn stakingen door onderkruipers liet breken, om met hangenden kop en geruïneerde organisatie het juk te hernemen.

Nu had de verbittering van de geleden nederlagen hem geleerd naar andere wapens te grijpen: sabotage, directe actie, daden van geweld, dat kwam er bij een staking te pas! Dat waren

moderne wapens! En dan had men de *chasse au renard,* de jacht op den onderkruiper dien men aan een eenzamen straathoek opwachtte om hem half dood te slaan of hals over kop in de Maas te doen buitelen.

Het werd Vincent eenigszins ongemoedelijk. De joviale kerels van daar straks waren niet te herkennen. Jacques zag bleek van opwinding. Koortsig gloeiden de donkere oogen in het gelaat dat nog bleeker tegen de zwarte haren en den ringbaard afstak. Zijn schrille stem klonk luid boven het tumult. De anders zoo goedmoedige Marius trachtte iedereen te overtroeven door steeds krasser meeningen, die steeds geestdriftiger werden onthaald.

Het was als een meeting waar ieder redenaar door geweld naar meer bijval streefde. Vuisten bonsden neer op tafel, waar zij slechts de glazen aan het rinkelen brachten. Zelfs de zwijgzamen, stoere arbeiders die minder goed ter spraak waren, kenden plots de welsprekendheid van den drank. Zoo niet punctueerden zij de heftigste uitlatingen met een luiden vloek. Tegenspraak was er niet. Ze waren het blijkbaar eens om elkander te overtreffen in geweld.

Naarmate de algemeene roes steeg, voelde Vincent zich nuchterder worden. De oratorische knepen van Jacques hadden niet langer vat op hem. In het begin had hij niet zonder belangstelling geluisterd. Nu stond hij vreemd tegenover al dien opgezweepten hartstocht, die teugelloozen zelfopwinding, die al minder en minder toerekenbaar leek. Stelde er niet iemand voor, eens dat de staking zou afgekondigd zijn, eenvoudig den rooden haan over de woningen van de werkwilligen te laten kraaien? Het zou niet

moeilijk vallen. Hier, waar de huizen ver van elkander stonden, kon men met een half dozijn betrouwbare, vastberaden kerels een ware terreur doen heerschen.

Ware het niet best een bezadigd woord te laten hooren? Boter aan de galg en waarschijnlijk olie op het vuur. 't Was niet geraden al die opgewonden kerels nu tegen te spreken. Vincent kon ze trouwens begrijpen. Hun drift, hun opgekropte verbittering was al eerst niet kwalijk te nemen. Had hij zelf niet de ellende gekend die tot het uiterste dreef?

Als de luidruchtigsten uitgeraast waren, zakte de opwinding vanzelf. Men had het in de zaal benauwd gekregen, zoodat de een na den ander een luchtje ging scheppen. Nu zaten ze tegen den boschkant of lagen neergevleid in het gras. Het gesprek was niet langer algemeen. Ze zaten te geeuwen of rekten zich wellustig uit op hun stoel. Enkelen praatten reeds over koetjes en kalfjes.

Maar Jacques, die zijn doel niet uit het oog verloor, bracht de zaak opnieuw te berde, een poos later, toen zij wat opgefrischt waren. Om met de staking te lukken moest deze voorbereid, aangewakkerd en onderhouden worden. Het blad moest het officieel orgaan van de beweging zijn; het zou de wankelmoedigen een riem onder het hart steken en in de buitenwereld steun en sympathie voor den strijd verwerven.

De aandacht van heel de arbeidersklas moest op dit conflict gevestigd blijven. Een staking zonder steun van de pers is bij voorbaat veroordeeld. Op de pers hier zouden ze hun tracts en manifesten drukken. Van hier uit zouden voordrachtgevers gansch de streek, gansch het land door-trekken, zaaiers van geestdrift, die van overal hulp

en milden steun zouden aanbrengen. Kortom, de colonie moest een brandpunt van agitatie zijn. Dat deed te staking lukken. Juist zooals ze thans een lichtbaken was, vanwaar de anarchistische idee zich over het Maasdal verspreidde.

Het was hoog tijd om de hand aan het werk te slaan. De drukkerij en het blad, dat waren de machtmiddelen! Daar moesten zij eerst aan denken. Ieder syndicaat zou natuurlijk voor een zeker aantal abonnementen inschrijven. Ieder arbeider moest een lezer, en ieder lezer een propagandist zijn. Het was immers hun eigen blad, dat hun eigen ideeën uitzegde en hun eigen belangen verdedigde. Zij zelf stelden het op. Zij drukten er hun mededeelingen, hun oproepen en manifesten in af. Het was hun officieus orgaan; dus was het ook billijk dat elk syndicaat, elke libertaire groep zijn steentje aanbracht, een gedeelte van het risico droeg, elk naar zijn vermogen. Door de drukkerij te bekostigen, legden zij een kapitaal aan dat meer dan honderd per honderd intrest zou opbrengen.

Jacques kende zijn publiek. Hij wist hoe hij eigen geestdrift moest overplanten op zijn toehoorders. Daar zaten menschen met glanzende oogen en een vastberaden trek om den mond. Alles wankelde voor Vincent. Had hij daar straks niet de onzinnigste dwaasheden gehoord? Leek dit niet een bende bezetenen, tot alles in staat?

En nu? Het waren nog slechts eenvoudigen vereenigd in hetzelfde ideaal; die er om geleden en gestreden hadden. Zij waren vervolgd en gebroodroofd, hadden in de gevangenis gezeten, honger geleden, hadden hun leven veil gehad...

Vincent zag weer de *Place de La Roquette,* met het ochtendgrauwen op de vuile gevels. En daar, bleek maar kalm voor de dood, een achttien-

jarige knaap, die zijn leven had veil gehad... voor eene idee.

Het begon te schemeren. De zon school weg achter de heuvelkammen, zoodat de schaduw reeds heel de vallei omhulde. De duisternis kwam uit het woud geslopen en hurkte neer tegen den gevel van het witte huis. Sigaren en sigaretten stippelden rood op gezichten die wegdoezelden in het donker. De manesikkel rees boven het dennenbosch. Er werd niet meer gesproken. Zij waren het eens. Hier en daar fezelde er nog een over het bedrag dat hij hoopte bijeen te brengen of over het aantal abonné's waarop hij meende te kunnen rekenen.

Gervaise en Felicienne hadden gedaan in de keuken. De vrede die uit het slapend woud overwoei, verjoeg als een boozen droom al de woorden van geweld die daar straks zoo luid geklonken hadden. En plots, impulsief, onbewust bijna, had Jacques de *Internationale* aangeheven. De meesten waren recht gestaan. Machtig galmde over bosschen en heuvels, tot in de slapende verte, het revolutionnaire lied

Debout les damnés de la terre...

VI.

Nu hij zijn plannen zoo dicht de verwezenlijking nabij zag, verkeerde Jacques in een roes van veel omvattende bedrijvigheid. Hij wist wonderen te verrichten. In de eerstvolgende dagen kwam het gebouw klaar voor de drukkerij: tot manshoogte in steen en verder glasramen zoodat het er mooi klaar was. Ook de zetterij werd ingericht: de letterkassen, de steen, de drukramen, 't kwam alles op zijn plaats. Een model-drukkerijtje!

Een paar dagen geleden was er voldoende lood aangekomen om te beginnen. Jacques, die geholpen door Vincent, alles beredderd had, haalde eer van zijn werk. Alleen de metser, een partijgenoot, was een paar Zondagen gekomen om de muren op te trekken. Al de rest was zelf gedaan.

Die mooie vooruitzichten waren echter al gauw weer vertroebeld door de eeuwige oneenigheid. Kort na de conferencie was Jacques naar Parijs de pers gaan bestellen. Steeds op eigen houtje, zonder de makkers te kennen. Volgens zijn gewoonte was hij een goeden morgen verdwenen, om eerst terug te keeren toen alles bedisseld was.

Veel liet hij over zijn reis niet los. Alleen dat hij een groote, nieuwe drukpers had gekocht, die een van deze dagen aankomen zou. Over den prijs of over de wijze van betaling, geen woord. Marius, die na zijn roes van geestdrift op de conferencie, zich heelemaal gewonnen gegeven had, nam opnieuw een afwachtende houding aan. Pierre was niet minder geërgerd.

Ofwel had Jacques te Parijs weer overal om steun aangeklopt. En wat bleef er dan over van hun eigenliefde; van een zelfstandig bestaan der colonie? Ofwel moest de dure pers bij maande-

lijksche kortingen betaald, die God weet hoe lang op de gemeenschap bleven drukken!

Toen, enkele dagen later, Jacques de hulp van Pierre inroepen kwam, om de pers aan het naburige station te gaan afhalen, barstte de bom. Pierre weigerde vlakaf. Hij verleende zijn medewerking niet aan een onderneming, waarover men het niet noodig geoordeeld had hem eerst te raadplegen. Het was al te dikwijls gebeurd; nu ging het over zijn hout. Onlangs nog had Jacques beloofd met de anderen overleg te plegen, eer hij de belangen van de gemeenschap engageerde. Hij had het niet gedaan. Dus moest hij er zelf maar voor zorgen dat hij het boeltje beredderde.

Vincent en Marius kwamen binnen, juist toen het op een twist dreigde uit te loopen.

- Daarbij, gromde Pierre, ik heb genoeg van al die bedelpartijen. Als de colonie er niet door eigen middelen, door onzen arbeid komen kan, heeft zij ook geen reden van bestaan. Dan zie ik het nut van zoo'n communistisch experiment niet meer in. 't Is me trouwens een mooi communisme! Je kon het net zoo goed een bedelaarscolonie noemen! Om het plezier dat wij er aan beleven hoeven we niet te blijven. Een mooi ding, jouw solidariteit. Achter den rug van de makkers wordt er geknoeid en gekonkelfoesd, worden belangrijke beslissingen genomen. En dan zouden wij de verantwoordelijkheid moeten deelen!

Gedurende heel die lange ontboezeming, had Jacques zich op de lippen gebeten. Nu hield hij het niet langer vol en schoot nijdig uit:

- Zeg eens, dragen wij ook niet de mede-verantwoordelijkheid voor jouw geldverspillingen, toen we de machines gekocht hebben om zooveel hectaren grond te ontginnen, waarop nog geen

graankorrel gewonnen is. Voor jou kan een ander nooit goed doen, maar zelf ben je niet in staat...

Hij was recht gesprongen en liet de vuist op tafel bonzen, de kleine, vinnige gestalte tartend vooruit naar den reus, die krampachtig den zwaren, eikenhouten zetel omklemde. Een oogenblik vreesde Vincent, dat deze zou los barsten. Hij greep hem bij den arm.

- Kom Pierre, niet boos worden. En jij, Jacques; je weet wel dat Pierre het niet kwalijk meent; dat hij niets tegen je plannen heeft. Maar je had ons kunnen raadplegen, in zoo'n belangrijke zaak. Kijk eens: je weet dat ik het goed met je meen. Heb ik je niet geholpen in je werk? Mij had je toch wel iets kunnen zeggen... en het gaat toch ook de andere makkers aan...

Juist omdat hij hem zoo had bijgestaan, wist Vincent zich thans in de bijzondere gunst van den opvliegenden makker. Deze diplomatische zet miste zijn uitwerking niet. Ook Marius voerde aan:

- Ja, de elementaire factoren waardoor het libertair-individualische principe, in de conjunctuur van het solidariteitsgevoel komt te staan, moeten in verband met de basis zelf van ons experimenteel communisme...

- En jij, Pierre, onderbrak Vincent het geleerde betoog, je weet toch ook dat Jacques het best meent...

Norsch zwijgend ijsbeerde Pierre met groote stappen de kamer op en af.

- Och, als het nog voor eenmaal geweest was... Maar altijd hetzelfde! Net of hij ons niet vertrouwt...

Daarmee was de crisis bezworen ditmaal. Hij liep de kamer uit en bonsde de deur met een slag dicht.

Toen enkele dagen later echter uit het naburige station de vrachtbrief voor de pers kwam, had Pierre reeds zijn maatregelen genomen om het zware ding naar de colonie te brengen. Daar het oude paard onmogelijk dergelijke last de hoogte op kon krijgen, had hij van een voerman uit het naburige dorp, voor een kleinen wederdienst, dezes tweespan in leen gekregen. Nog zou het met zoo'n vracht, door de slechte aardewegen van het bosch, nooit de helling op gaan. De helft moest onderweg afgeladen worden voor een tweeden tocht.

Jacques, Marius en Vincent trokken het gespan tegemoet tot op de groote baan. Daar stond, ingedeukt tegen den grauwen rotsmuur, achter de tot een gordijn gesnoeide rij lindeboomen, een oude herberg waar zij een glas bleven drinken.

In een miniatuur-loodsje, weggedoken tusschen zijgevel en rotswand onder wingerd en geitenblad, stond de baas voor een klein aambeeldje moeren te smeden - een kleine huisnijverheid van de streek - waarbij een rosharige schapershond, het wiel voor den blaasbalg in beweging bracht. Telkens als de ijzeren stang witgegloeid was, knipte hij er een duimbreedte van af, dreef het gat in de schijf, en met een paar radde hamerslagen was de moer gesmeed.

Zonder van zijn arbeid op te zien, sloeg de waard een praatje met zijn gasten die, op de bank vóór de deur, een glas slechten wijn dronken.

Het was een mooie zomerdag. De zon helde reeds schuin naar de beboschte heuvelhellingen, maar de baan, die in zigzag naar de Maas kronkelde, glom nog als een goudblond lint, nu eens tusschen donkergroen weiland, dan weer tegen blauwgrijze rotsmuren, of dook weg achter de schaduw van het geboomte, om heel in de verte

nog als een lichte streep tegen den horizon af te steken.

De scherpe blik van Marius ontdekte het eerst, heel in de verte, de traag naderende stip, die het gespan moest zijn. Geleidelijk loste zij zich op in de drie paarden met Pierre. Nog een poos en de luidklappende zweep kondigde hem aan voor de laatste bocht.

Nu ging het links, den aardeweg op. Eerst tusschen met schaarhout begrensde weilanden, tot spoedig de open plekken zeldzamer werden. Het hout rees hooger. De karresporen werden dieper. Dan ging het over de door den regen blootgespoelde keien.

In de diepte van het bosch werd de weg steeds minder gebaand. Tot nog toe was het tamelijk vlak, maar dat liep ten einde. Het werd lastiger. Aan de laatste helling, waar bovenop de colonie in een glooiïng weggedoken lag, maakte men halt. Hier diende de vracht verminderd als men tot boven wou geraken.

Enkele zware stukken werden afgeladen en aan den boschrand neergelegd. Geen mensch die er in deze eenzaamheid een vinger naar uit zou steken. Straks kwam men om de rest.

Zelfs de fel verminderde vracht viel de drie paarden nog zwaar. Voor het lichte groenselkarretje waarmee Pierre naar de markt ging, was de weg schappelijk, maar een geladen vrachtwagen zakte hier telkens weg in den weeken grond. Dan moest men aan de wielen porren en met den hefboom werken, met rijshout en platte keien de wagensporen vullen.

Na een uurtje stonden menschen en dieren volop in het zweet. Gelukkig dat Pierre met de paarden wist om te gaan. Toch geraakten ze vast. Duwen

of trekken hielp niet. Ten slotte moesten ze 't jachtwiel afladen eer ze het voertuig, dat tot aan de as in den modder zat, er weer uitkregen. Dan ging het met goeden moed verder, het bosch uit.

Nog één gevaarlijke plek was de laatste bocht voor den hollen weg. Een bedenkelijke zwenking: op een handbreed kwam het aan, en de wagen buitelde de helling af... Maar Pierre voerde de paarden bij den teugel, op een drafje de plek voorbij, scherp den draai om, in éénmaal door, tot vlak bij het witte huis, waar hij juichend door de andere colonisten werd begroet.

Met het lossen was de avond gevallen. Gelukkig dat de tweede vracht veel lichter was, zoodat de doodvermoeide Jacques niet meer mee moest. In het duister gingen de drie anderen opnieuw. Pierre met een brandenden harstak vooraan, want het was pikkedonker nu. Het was een romantische tocht, met die roodwalmende toorts door de schaduwzuilen van het woud. Een reusachtig Rembrandttafereel vol nachtelijk mysterie.

Het werd middernacht eer ze terug thuis geraakten. Ook Vincent en Marius waren dood-op. Pierre, die de geleende paarden nog twee uur ver naar het dorp moest brengen, zou zeker wel niet voor het ochtendkrieken tusschen de lakens zijn. Toch kon je er op aan, dat hij eerst de dieren nog behoorlijk bezorgen zou.

Twee dagen later kwam een monteur uit Parijs om de pers ineen te zetten. Een fideele kerel, die op den koop toe nog een partijgenoot bleek, een overtuigd syndicalist, met libertaire bevliegingen. Zoo was hij met hart en ziel bij zijn werk; voor kameraden schoot de boel eens zoo vlug op, dan wanneer het voor een patroon was geweest.

Vincent bleek daarbij een uitstekend paswer-

kersleerling; hij draaide de schroeven aan, hanteerde de vijl, schuurde de stangen glimmend, poetste de kamwielen en leerde waar moest geolied worden.

Op een paar dagen was alles klaar. Doch daar de monteur hier op rekening van zijn baas was en het leven in de vrije gemeenschap hem beviel, bleef hij wat langer om de vrienden in de geheimen van de machine in te wijden. Voor een ander had hij het niet gedaan. Nu nam hij de delicate stukken drie- viermaal uiteen, toonde hoe alles in mekaar stak. Als er dan later iets haperde, konden ze dat zelf wel klaar krijgen. Edelmoedig liet hij, natuurlijk op rekening van den patroon, zelfs een paar wisselstukken achter.

- Anders, als je voor zoo'n kleinigheid naar de fabriek moet, brengen ze je daarvoor nog al wat in rekening.

Glimmend gepolijst stond de pers klaar. Ze liep fluweelzacht, als op olie en gummibanden. Daar een motor te duur kwam, moesten ze het eerst met de hand probeeren. Jacques had een klein manifest gezet, een bericht aan de lezers om hen aan te kondigen dat het blad, dat nu in de colonie op eigen persen gedrukt werd, voortaan wekelijks zou verschijnen.

Toen het eerst bedrukte blad onder de pers kwam, moest het begoten worden. Na twee, drie pogingen, kreeg men een zuiver bedrukt blad. Dat zou in een lijstje, in de groote zaal gehangen worden. En de pers zelf werd *La Libératrice* gedoopt.

Het werd een gezellig feestje. Natuurlijk werd er op dat alles flink gedronken. De parijzer mecanicien, die op het einde van den avond meer dan zijn rekening begon te krijgen, danste tot slot nog een *valse chaloupée* met Felicienne, waarbij

Marius en Vincent het tweede koppel vormden.

Den volgenden morgen bracht Pierre den makker, die nog leelijk haarpijn had, naar het station, na een roerend afscheid, met de verzekering dat-ie, als ie er genoeg van had zich door de capitalisten te laten exploiteeren, hier met de vrienden kwam meedoen.

Op de colonie had men die dagen de handen vol. Telkens moest Pierre naar het station, nu eens om papier, dan om druk-inkt, dan om andere benoodigdheden. Jacques zat zoozeer in zijn drukkerij vergroeid, dat Gervaise hem zijn eten midden in de compositie brengen moest. Hij trok zich flink uit den slag. Zoo aanstekelijk werkte zijn geestdrift, dat Vincent ook reeds meer en meer in de drukkerij te rommelen begon; tot niet geringe ergernis van Marius die al spoedig kloeg dat men zijn tuin verzuimde.

Toch was het drukken van dit manifest, op tienduizend, tegengevallen. Eerst wilden ze 't natuurlijk, alleen om de nieuwigheid, op de groote pers beproeven. Jacques was inlegger; de anderen losten elkaar af aan het drijfwiel. Maar het was beulenwerk. Na een kwartiertje dreef iedereen in het zweet. Nog maar liever op de pedaalpers dan. Daarvoor was echter het raam te groot, zoodat heel de compositie opnieuw uit elkaar moest genomen worden.

Er kon dus geen spraak zijn een groot weekblad van vier bladzijden, op zoo'n primitieve wijze te drukken. Toen had Pierre een soort houten tredmolen vervaardigd, zoo iets in den aard van wat hij gezien had bij dien moeren-smid in de herberg, waar de honden en desnoods zij zelf in konden loopen om het drijfwerk in beweging te zetten.

Ook dat was nog tamelijk primitief, maar het

bleek voldoende. Daarentegen bemerkte Jacques spoedig, dat al zijn ijver niet zou volstaan om iedere week zoo'n blad te zetten. Daarvoor was er een vakman noodig. Ditmaal tenminste, wou hij de meening van de andere makkers inwinnen alvorens een besluit te nemen. Pierre, die al sedert lang in een toegevingsgezinde bui was, had geen bezwaar.

Op een avond, na het gemeenschappelijk maal, was de zaak beklonken. Jacques wees er op dat ze zoo niet voort konden. Een eersten keer had hij hier een makker aangebracht die hem helpen wou... Toen hadden de anderen niet gewild... Nu zouden ze wel inzien...

Pierre had eerst niet veel geantwoord. Eigenlijk was het een delicate kwestie, dat opnemen van een nieuweling die toch een huisgenoot werd. Je wist nooit wat je er aan had. Maar enfin, men kon er nu eenmaal niet buiten. Hij had zich al éénmaal verzet. Ditmaal zou hij geen spelbederver zijn.

- Ga je gang, besloot hij. Doch geen trekvogel. We moeten iemand hebben, die het ernstig meent, die zich hier blijvend vestigen wil, een levenstaak aanvaardt. Neem verder wie je wil. Ik heb er niets tegen.

Daarmee was het in orde.

***

Het was een kille, regenachtige zomermorgen. De dikke, grauwe smoor die over de Maasvallei hing, verdoezelde de heuvelruggen van het landschap in een grijsblonde schemering die pas enkele stappen vóór het gespan opklaarde, om onmiddellijk daarna het gordijn weer achter hen dicht te schuiven.

- *Il fait gras!* had Pierre daar straks een voorbijganger toegeroepen; en deze uitdrukking schilderde op eigenaardige wijze dit vroege herfstweer in de Ardennerstreek.

Op hun karretje dokkerden Pierre en Vincent den weg af naar de drie uur ver gelegen stad. Pierre zat op de berrie van de kar. Zijn lange beenen, in vaal sleetsche pillowbroek, met de rijglaarzen waaraan nog gedroogde modder kleefde, slungelden bijna tot tegen den grond. Vincent zelf zat op een bundel stroo in den wagenbak, gehuld in een ouden soldatenmantel dien zijn makker hem om de schouders geslagen had. Want zoolang de zon niet door den nevel heengebroken was, zou het killig blijven. Machinaal volgde zijn blik de dauwdroppels die tegen de huif van de kar gestold waren, om ten slotte bij elken schok naar omlaag te biggelen.

Daar straks had hij gepoogd een gesprek aan te knoopen; maar zijn gezel leek niet erg spraakzaam vandaag. Op die stugge zwijgzaamheid stiet elke poging tot toenadering glad af. Anders wel een beste, goedhartige kerel... maar toch... de afstand bleek te groot... Als je hem niet over het bosch, het land en zijn dieren sprak, zat er geen conversatie in.

Dan waren de andere colonisten toch heel wat toeschietelijker, vond Vincent. Daar kon hij uitkrijgen, wat hij wou. Jacques, Marius, Felicienne... hij kon ze om den vinger winden. Pas was hij enkele maanden op de colonie, en hij wist hoe hij ze aanpakken moest, kende de zwakheden en de stokpaardjes, wist welke hachelijke punten dienden vermeden en welke vleierijtjes de verbeurde kameraadschappelijkheid opnieuw verwierven.

Met Pierre ging dat niet. Bestond er zoo'n af-

stand tusschen den hoeveknecht en den intellecttueel? Met Jacques waren er aanrakingspunten. Zelfs met dien pedanten Marius. Hier stond hij vóór een gesloten deur. Toch kwam er soms als een aanvoeling, wanneer die schijnbaar zoo ruwe reus, eens recht hartelijk kon zijn, om zich dan even snel weer in zijn eenzelvigheid terug te trekken.

Ze gingen den nieuwen makker afhalen die door Jacques was opgespoord. Deze had te Parijs bij de vrienden in de anarchistische groepeeringen geïnformeerd en gevonden. Voor zijn bagage hadden ze het karretje maar genomen.

Reeds maandenlang leefde Vincent nu op dien afgelegen heuvel, zonder iemand anders dan enkele zondagbezoekers te hebben gezien. En plots had hem de lust bekropen weer eens in de stad te zijn, het volle leven en de drukke bedrijvigheid rond zich te voelen. Zoo had hij van de gelegenheid geprofiteerd.

Uit de gemeenschappelijke kas had hij een paar franks genomen voor zijn verteer. Dat was zoo de gewoonte: uit het oud sigarenkistje waarin de inkomsten werden gestort, putte iedereen ook naar believen. Tenminste zoolang er te putten viel en in dat opzicht had Vincent geluk gehad dat, zooals wel meer het geval was, de bodem niet droog stond.

Het was de eerste maal dat hij aldus de gemeenschappelijke kas aansprak. Toen hij op de kolonie aangekomen was, had hij daarin eerlijk zijn gansche bezit, enkele honderd franks gestort. Dit was zelfs, hij had er althans later eenig vermoeden van, de voornaamste reden waarom ze hem toen hadden opgenomen.

Eindelijk scheen de zon door den nevel te willen heen breken. De lijn van het landschap werd zicht-

baar door een blauw doorschijnend waas. De boomen langs den weg schudden hun laatste droppels af op het traag voortdokkerende gespan. Boven de Maasheuvelen werden de wolken opaalkleurig, dan rood-dooraderd, tot eindelijk de zon als een groote oranje-schijf zichtbaar werd. Op de toppen zag men de ijler wordende nevels opklaren, terwijl de vallei, waarin men den stroom vermoeden kon, nog in den mist scheen te zwemmen.

Daar straks had Piere zijn korte pijpje ontstoken, zoodat de prikkelende rookdrendels hem over den schouder weg, Vincent in het gezicht kuilden, als deze uit de kar voorover boog om het schouwspel te bewonderen, dat zich daar in de diepte ontvouwde. Mistpereltjes glinsterden in zijn baard en haren.

Sedert een poos reeds, schuifelde hij een deun tusschen de tanden, geen volkswijsje en toch iets dat Vincent, onder het schokken van de kar door, vaag meende te herkennen... Waar had hij dan toch...? Zongen daar geen vogelen in het bosch, terwijl de zon haar stralenbundels door het gebladerte schoot?

Plots herinnerde hij zich, het was het motief uit *Siegfried,* als deze in de hut van Hunding Wotan's zwaard uit den esch losrukt terwijl buiten de Lente ontwaakt in het woud. Droomde hij? Hoe kwam Pierre, hoe kende die primitieve hoeveknecht dat motief?

- Pierre! Pierre! zoo vatte hij zijn makker bij den arm, waar heb je die muziek gehoord?

Deze keek verwonderd op, plots ontwaakt uit zijn droomerij. Een lach speelde in zijn kroezelbaard toen hij Vincent's verwondering begreep.

- Wel, jongen toch! meen je dat ik nooit een opera heb gehoord! Mooi, he?

- Maar dat is van Wagner! Vind je dat mooi? Ken je dan muziek?

- En waarom niet. Ik heb te Parijs zes jaar lang Conservatoire geloopen. Meen je dat ik niets ken?

Het was als viel er Vincent een blinddoek van de oogen. Hoe had hij het niet vroeger gemerkt, dat die stoere, ruige kerel, steeds zoo'n aangeboren fijngevoeligheid, zooveel tact aan den dag legde? Veel te lang had hij zich aan uiterlijkheden laten beet nemen. Plots schoten hem nu duizend vroeger onopgemerkte bijzonderheden voor den geest, die allen op een diepere cultuur wezen.

- Hoe kon jij dan in de colonie? Wat doe jij in zoo'n milieu? Waarom blijf je daar? buitelden de vragen door elkaar.

Pierre lachte trouwhartig, in een bui van gemeenzaamheid welke hem niet dikwijls overviel.

- Wel, wat doe jij er? En waarom blijf jij in zoo'n milieu? Ik blijf er wellicht om dezelfde redenen als jij. Omdat, ondanks alles, dit leventje mij bevalt. Omdat ik er mijn eigen gang kan gaan, doen en laten wat ik wil, zonder dat iemand zich om mij of om mijn... hoe zal ik het noemen?... wel ja, om mijn zonderlinge manieren hoeft te ergeren.

Een poosje zwegen beiden. Het was als spon de morgenstemming haar onzichtbare draden tusschen de twee menschen, die zoo pas nog vreemd tegenover elkander stonden. Het was alsof de doorbrekende zonnestralen, de laatste terughouding den wegsmelten.

Ach! hoe had Vincent hem niet beter doorzien! Het leek wel alsof het leven op de colonie nu heelemaal anders, veel gezelliger ging worden. Met die anderen, met dien fantast van een Jacques, dien pedanten Marius, de luidruchtige Felicienne

en de toch al te bescheiden Gervaise had hij nooit heelemaal vertrouwelijk kunnen omgaan.

Van zijn innigste roerselen, zijn verlangens en bevliegingen, had hij hun nooit kunnen spreken. Begreep hij niet dat ze daar vreemd tegenover zouden staan? In het begin, ja, in die heerlijke eerste dagen, had hij wel gehoopt hier makkers te vinden, die met hem in dezelfde indeeën konden opgaan. Maar hoe gauw was de ontnuchtering gekomen en had hij weigerachtig in zich opgesloten, wat hij nochtans als het beste voelde van zijn strevende jeugd.

Zelfs nog vóór dat al die ruzietjes en twisten hier, hem zoo bitter ontnuchterd hadden had hij reeds gevoeld hoe er toch nog altijd iets was, dat hij schroomvol voor die anderen verborgen hield, zijn warme aanvoeling van het leven en den hartstocht van zijn twintig jaar.

Nog vóór hij het zelf wist, zaten ze trouwhartig te praten. De woorden vloeiden hem als uit een diepe wel. In één ontboezeming vertelde Vincent heel zijn historie: het bekrompen milieu en het onbegrip van zijn omgeving, tot hij dat alles reeds een eerste maal was ontvlucht om te Parijs het volle leven te leeren kennen.

En dan de kentering: de verbitterde wrok om de opgeloopen desillusies, maar die al spoedig verliep in deernis en mededongen om al de ellende welke hij, nu ook aan den lijve, had leeren kennen. Wat hij zelf had doorgestaan, had hem tot een sociaal voelend mensch gemaakt. Nog was het dezelfde hartstocht die hem dreef, maar het doeleinde bleek veranderd. Hij was meegegaan met de stroomingen van zijn tijd; had zich in de beweging geworpen; van het socialisme was hij tot de zuivere anarchie gekomen.

- Zoo zijn het eigenlijk de omstandigheden die mij op de colonie brachten!' besloot hij al lachende.

Ach, ja; daar ook was het wel een ontgoocheling geweest. Men had het zich zoo geheel anders voor; gesteld, en alles had zooveel beter kunnen gaan. Ook de colonisten bleven menschen die hun zwakheden en gebreken niet konden afleggen, ondanks al de beste bedoelingen. De colonie een beeld van de toekomstmaatschappij? Ach, een paradijs kon het niet zijn, dat wisten ze wel. Maar wat meer eendracht, wat meer toegevingsgezindheid vanwege Jacques, zou hen reeds zooveel verder helpen.

Rustig stemde Pierre met hem in.

- Maar ik ben er nu eenmaal; en per slot van rekening voel ik mij daar toch nog beter dan om 't even waar elders. Wat zal ik je zeggen? Ik hou niet veel van de menschen. Ik ben niet voor de samenleving geschikt, waar ik mij om alles zou moeten ergeren, moeten omgaan en vriendelijk zijn met allerlei menschen, die ik toch maar voor schurken en rekels houd. En hun dat niet te mogen zeggen! Neen, erg sociabel ben ik niet. Hier hoef ik mij dat alles niet aan te trekken. Ik leef op mijn eentje in mijn hut, waar niemand mij lastig valt. Ik doe wat ik wil. Loop den ganschen dag in het bosch als mij dat lust. Daar houd ik van, weet je! Eigenlijk heb ik een kluizenaarstemperament...

Hij sprak met een zweempje zelf-ironie; in al zijn trouwhartigheid een volkomen contrast met den verzuurden menschenhater waarvoor hij zich wou doen doorgaan. Dat alles leek zoo natuurlijk en vanzelfsprekend. Hij bekende 't: aan hem, Pierre, lag het, dat hij voor geen gezelschap deugde. Hij was een zonderling. Dus hield hij zich liever op zijn eentje.

- Natuurlijk ben ik niet altijd zoo geweest. Ik ook heb mijne *années romantiques* gekend. Ze uitgeleefd in het Quartier Latin. Zes jaar conservatoire, dat wil wat zeggen! maar verder dan een dilettante, een goed amateur, heb ik het nooit gebracht. Een geluk daarbij, dat ik er mij ten minste bewust van geworden ben dat er geen kunstenaar in mij stak.

- Kijk eens, jongen, ging hij na een poosje voort, ik ben zooveel ouder dan jij, en heb misschien meer meegemaakt. Ik ook heb aan dat alles meegedaan: kunst, litteratuur, politiek, anarchie. Ik ook, ik heb het zoo eerlijk gemeend.. en toch.. ten slotte is er maar iets dat telt. Het leven zelf. En de berusting waarmee je het aanvaardt, zooals het is. Want het is mooi het leven, ondanks alles; ware het slechts om de overtuiging, om den hartstocht waarmee ieder van ons zijn strijd uitvecht.. desnoods ook voor een verloren zaak!

Een tijd lang zwegen beiden. Het grint van den weg knarste onder de wielen van de kar, nu Pierre bij een sterke helling de remmen had vastgezet.

Geleidelijk hernam hij zijn verhaal. Vertelde bij stukken en brokken. Van zijn verblijf te Parijs, waar hij aan heel de jeugdbeweging van dien tijd hartstochtelijk had deel genomen. Eigenlijk was hij een *provincial.* Als geloovig jongmensch, was hij uit zijn bergen van *Haute Savoie* naar de wereldstad gekomen. Met al de geestdrift van zijn twintig jaar, had hij zich hals over kop in de beweging geworpen.

Jong-katholiek: hij was van een oude familie waarin de republikeinsche traditie tesaam met het geloof vastgeankerd zat. Daar was het *catholicisme républicain* van Mare Sangnier, met zijn democratische strekking.. Maar het was een hope-

looze strijd geweest. Ze zaten verpletterd tusschen de extremisten van links en rechts: de radicalen en de royalistische *Camelots du Roy,* met Charles Maurras, die zoo pas het cenakel der symbolistische poëzie verlaten had om zich op politiek terrein te begeven.

-Ach! wij zijn de verslagenen geweest, bekende Pierre. En Marc Sangnier, die door den paus veroordeeld werd, heeft zijn werking moeten stop zetten..

Heel de beweging was doodgeloopen, opgeslorpt door radicaler stroomingen. Pierre was zijn overtuiging trouw gebleven tot het bittere eind.

Dan was de crisis van het geloof gekomen. De nijpende twijfel die hem, als hij met zijn makkers door de drukte van de boulevards liep, tot hun groote verwondering, zoo vaak een der talrijke kerken en kapellen van het oude Parijs deed binnen sluipen, om daar een zekerheid te zoeken, die toch nimmer komen wou.

Later, toen hij meer in de artistieke milieus verzeild gerakte, had hij de groote bekeerlingen: François Coppée, Huysmans, Verlaine, Adolphe Retté, en anderen leeren kennen. En den hartstochtelijken boetprofeet Léon Bloy, die misschien de grootste van hen allen was.

Toen reeds was het geloof dood in hem. Veel meer dan een litteraire houding, waren trouwens al die bekeeringen ook niet. De bekeerden hadden hun kapelletjes, net zoo goed als Jean Moréas of Paul Fort die, te midden van hun schaar bewonderaars en discipelen, in het een of ander café van de *rive gauche* troonden om daar tot in de kleine uurtjes, over poëzie en litteratuur te discuteeren, tot de schoteltjes van hun glazen absinth torenhoog op de marmeren tafeltjes prijkten. Een

tijdlang had Pierre deel uitgemaakt van het cenakel getrouwen dat, onder de leiding van Laurent Tailhade en Moréas, iederen morgen, in een vergevorderden staat van dronkenschap, den meester Verlaine vergezelde, de hoogte van de *Rue Souffot* op, waar ze hem ergens achter het Panthéon, in *la Mouffe* huistoe brachten.

Vol belangstelling luisterde Vincent naar de litteraire souvenirs van zijn makker. Dan kwam Pierre weer terug tot de dagelijksche werkelijkheid. Tot het leven op de colonie. Wel, ja; hij bevond er zich nog best; daar in de volle natuur. Hij was immers maar een boerenjongen uit de *Haute Savoie;* daarom voelde hij zich zoo goed thuis in de Ardennen..

Beneden, in de diepte, was langzaam de stad zichtbaar geworden. Ze lag waaiervormig uitgespreid op de beide oevers van de Maas, die hier een bocht tusschen de heuvelen vormde. Het was een dubbele stad: rechts oude, geel gekalkte of baksteenroode gevels binnen een gordel vestingwallen met rijen bolronde boomenkruinen en steenen boogbruggen over slapend water. Op den anderen oever moderne huizenblokken en grauwe steenmassa's, waarboven rookende fabrieksschouwen. Op de heuvels in den achtergrond glooide het met gras begroeide glacis van een fort.

Aan een oude herberg, waar witgepoeierde voerlui van de steengroeven en kalkbranderijen hun paarden te drinken gaven, maakte Pierre halt om een stukje te eten. De nevel was heelemaal opgeklaard, zoodat het landschap zich tot in de verste verten ontvouwde. Vlak onder hun voeten de stad: daken, muurvlakken, huizenblokken, het groen van tuinen, het stofferig grijs van pleinen, een torenspits of een schoorsteen hier en daar. Van over

de heuvels slingerde het blonde lint der wegen er naartoe, tusschen vlakken veld en weiland, blauwgroene bosschen, wit wemelende steengroeven. En soms boven een groepje daken in het loof, een torenhaantje dat glinsterde in de morgenzon.

Na te hebben ontbeten, namen de twee afscheid van elkaar.

- Jij zal nu wel graag wat op je eentje rondkuieren, stelde Pierre voor. Voor een jongmensch is het niet goed, zoo alleen daarboven op de hoogte te zitten. Ik heb boodschappen. Ga jij je gang. Vanmiddag zien wij hier elkander weer.

Hij gaf nog een paar inlichtingen. Dan ging ieder zijn weg.

Inderdaad. Het was nu bijna een half jaar dat Vincent daarboven, in de eenzaamheid van de bosschen woonde. Eerst voelde hij zich zelfs een beetje vreemd in de drukte. Anders een prettige gewaarwording weer eens menschen, straten, huizen, winkels, trams en automobielen te zien. Toch was dit maar een onbeduidend provincie-stadje.. Zoozeer was hij alle beweging ontwend.

Hij drentelde door de straten om aan iederen winkel te blijven kijken, als een buitenjongen die eens naar de stad gekomen is. Bij een boekhandelaar keek hij naar de pas verschenen werken. Hoelang was het nu al geleden, dat hij een boek gelezen had? Kijk.. een nieuwe roman van Anatole France.. en een verzenbundel van Henri de Regnier.

Hij herinnerde zich dat dit de geboorteplaats van een zijner lievelingsdichters was, wiens borstbeeld hier ergens moest staan. Zonder veel moeite ontdekte hij het inderdaad, in een hoekje van het kleine stadspark. Het bronzen kwajongensgezicht van Rimbaud keek van op zijn arduinen voetstuk,

pruilend neer op een paar slecht-verzorgde grasperkjes, met verwilderde rododendronboschjes en geraniumplantsoenen. Vanuit deze stille stad dus, was de rustelooze dichter zijn avontuurlijk bestaan begonnen; langs deze Maasvallei had hij zijn zwerftocht aangevangen, heel de wereld rond....

Een meisje, op zijn weg, deed hem omkijken. Sedert hoelang had hij nog een meisje ontmoet, een vrouwelijk wezen, dat zijn oog met welgevallen volgen kon? Weer sloeg hem een warmere golf naar het hoofd. Hij dacht aan vroegere flirts, aan kleine liefdesavonturen, aan Parijs, aan zijn tocht naar het dorp, enkele dagen geleden. Nu pas voelde hij hoe de eenzaamheid daarboven hem zwaar zou wegen. Hoe had hij dat uitgehouden, zoo langen tijd!

Machinaal was hij het meisje blijven volgen. Een eenvoudig arbeidster, in katoenen jakje, dat spande om het jonge lijf. Zij droeg een waschmand op de volle ronde heup en daalde den vestingwal af naar de rivier om bleekgoed te spoelen. Hij volgde haar en ging van den rand aan het water zitten. Toen ze den jongen man herkende, dien ze zoo pas had ontmoet, lachten haar helle tanden op de bloedroode lip.

Dadelijk hadden zij kennis gemaakt. Ze praatten over onbeduidende dingen, terwijl de wegspattende waterdroppels hem in het gelaat regenden. Schuchter leek ze hoegenaamd niet: hij hoefde enkel een rendez-vous te vragen.. En hij vervloekte het noodlot dat hem binnen een paar uurtjes terug naar zijn eenzaamheid zou drijven.

Hij zag zichzelf in den waterspiegel: een opgeschoten kerel met verstreuvelden haarbos boven het gebronsde gezicht; een lichte dons begon rond kin en bovenlip te kroezelen. Arbeid en gezonde

lucht hadden hem een struisch figuur gegeven.

Eindelijk moest hij zich losrukken. Het jonge meisje keek hem verwonderd achterna, omdat het avontuur zoo plots werd afgebroken. Voor Vincent was het alsof hij de halve wereld, daar aan de rivier, achterliet.

Hij vond Pierre aan de herberg terug. Het paard was uitgespannen, gevoederd en verzorgd. Nu schikte hij zijn pakken in de kar. Dan gebruikten ze het middagmaal in de donkere gelagzaal, waar de reuk van paardenstallen zich mengde met de zware tabakswolken van voerlieden en buitenmenschen.

Ze gingen naar het groezelig geel gekalkte stationnetje den makker halen. Geruimen tijd verveelden zij zich in de grauwe wachtzaal, drentelden rond het spichtig plantsoentje tot, om drie uur, de trein uit Parijs binnenliep. Achter het hek monsterden zij het dozijn reizigers dat hier afstapte. Zoo meteen herkenden zij ook hun man, een schamel ventje, met als afgesproken herkenningsteeken een nummer van de *Guerre Sociale*, breed ontplooid in de hand.

Hij viel niet mee. Een vaalgroen bolhoedje zakte diep over het fletse gezicht. De kleeren hingen slungelig rond het lijf, dat verlegen scheen met veel te lange armen en beenen. De hand met de *Guerre Sociale* hield nog een ouderwetsch valies; de andere torste een zwaar pak dat ten slotte in een zwarten letterzetterskiel gewikkeld bleek. Tusschen den reusachtigen Pierre en den flink opschietenden Vincent, viel zijn schamelheid eerst goed in het oog.

Na een eerste begroeting stokte het gesprek. Er kwam geen voeling. Vragen en antwoorden over de colonie, de makkers, het leven aldaar, werden

moeizaam gewisseld tot men spoedig van beide kanten weer zweeg.

In de afspanning betaalde de nieuweling een glas. Dan reden ze met het karretje bergop. Op de redactie van den *Libertaire,* zoo vertelde hij nog, had hij Jacques leeren kennen.. daar werkte hij.. natuurlijk voor de zaak..

Het schokken van de kar was niet bevorderlijk voor een gesprek. Vincent dacht aan den tocht 's morgens door den mist, langs denzelfden weg. Het was alsof het leven op de colonie nu een ander uitzicht zou krijgen. Had hij niet een makker gevonden aan wien hij alles toevertrouwen kon?

Maar Pierre stapte zwijgend aan den kop van het paard. Half ingedut zat de vreemdeling op zijn valiesje te knikkebollen.

De avond begon te vallen toen zijn aan de colonie kwamen.

VII.

Nu was het drukkerijtje in volle bedrijf. Reeds den dag na zijn komst, toen ze den pas-ontscheepten letterzetter zoo dadelijk met zijn compositie bezig zag, had Felicienne hem Gutemberg gedoopt. En die naam was hem gebleven ook.

Een makker hadden zij er eigenlik niet aan. Marius vond dat hij het een beetje achter de mouw had. Klein en onaanzienlijk, school hij om zoo te zeggen weg in de schaduw van Jacques, met wien hij zich in de drukkerij bezig hield.

Ze schikten het lood en de letterkassen, regelden de nieuwe machine, werkten nog eens met de pedaalpers en vooral zorgden voor de compositie van hun blad. 's Middags gunden ze zich zelfs geen tijd om behoorlijk te eten en waren al dadelijk weer aan den arbeid.

Maar Gutemberg bleek een geschoold arbeider. Hij kende zijn vak en dat dwong eerbied af. Onder zijn leiding geraakte alles op een paar dagen klaar. Het door Pierre getimmerde houten wiel, waar de hond inliep om drijfkracht voor de machine te leveren, werkte voorbeeldig. De pers draaide volop: de bedrukte kranten vielen gelijkmatig op de tafel. Gutemberg deed dienst als inlegger, Vincent en Felicienne plooiden de bladen en Jacques schreef de adressen.

Men was aan de laatste exemplaren. Allen waren dood-afgemat, want ze hadden een zwaren dag achter den rug. Daar straks reeds was Marius met een zwaar pak kranten, door het bosch, naar Nouzon, het groote nijverheidsdorp op de Maasoevers gegaan. Zoo dadelijk ging Vincent ook met Jacques, die ginder een meeting houden moest.

Later kwam Pierre dan, met nog een pak, want men rekende op een goeden verkoop.

Sedert de conferencie van den bekenden Zondag enkele weken geleden nu, hadden de gebeurtenissen niet stil gestaan. In de gieterijen was de staking uitgebroken en, daar er geen vordering kwam, begon het te gisten. Tot nog toe hadden de stakers zich vergenoegd meetingen te houden of vreedzame betoogingen in te richten. Nu de patroons aan geen toegeven dachten, maar uit den vreemde onderkruipers hadden doen komen, werd, het erger. Een paar van die vreemdelingen hadden een bad in de Maas genomen en bij een fabrieks-bestuurder waren de ruiten uitgegooid.

Dat was maar een begin! had Jaques verklaard. Als de nood voor goed te nijpen begint, dan is het oogenblik daar. Dan kon men propaganda maken. Het ijzer werd heet! nu moest er bovenarms gesmeed worden.

Vanavond zou hij in het *Volkshuis* de stakers toespreken. Hen aanwakkeren tot den strijd. Zijn artikels zouden dan olie op het vuur blijven gieten. Het ging hard tegen hard. Men wist dat de prefect troepen had doen komen om de orde te hand, haven. Maar toegeven zouden de arbeiders niet. Liever den rooden haan over de fabrieken laten kraaien.

Jacques stond gereed met zijn krantenpak. Vincent maakte een beetje toilet en at haastig een stuk brood uit de hand. Het werd tijd, want hij zou deze gelegenheid ongaarne missen. Zoo dikwijls hadden Marius, en zelfs Pierre, die zich anders over dergelijke dingen toch niet druk maken kon, Jacques' welsprekendheid geroemd, dat hij benieuwd was hem eens te hooren. Daarbij, de beweging interesseerde hem. Nog ging hij er niet

heelemaal in op, zooals Jacques en Marius, maar toch stonden hier ook de belangen van de colonie op het spel.

Ze waren klaar. Gutemberg, die nog voor het drukken van de laatste bladen moest zorgen, kwam straks wel met Pierre.

Jacques sloeg links af, het smalle pad in tusschen hazelaren en eikenhout. Ze moesten zich goed oriënteeren om, dwars door het bosch, juist bij het dorp uit te komen. Voor Pierre die, zoowel bij dag als bij nacht, uren ver in de ronde zijn weg door het bosch te vinden wist, was dit een kleinigheid. Jacques was er minder thuis. Ze moesten scherp uit de oogen kijken. Daar, achter dien heuvelkam, lag de Maas! Ze mochten niet van de rechte lijn afwijken, op gevaar ergens boven of beneden het dorp uit te komen.

Onder het kreupelhout grauwde schemering. Het was een zwoele Augustus-dag geweest. Een scherpe lucht van mos en bladeren dreef door het bosch. Met den avond was een loome stilte gevallen, nu en dan slechts verbroken door een zucht die door de bladeren voer.

Een poosje ging het door jong eikenhout. Kwamen dan hazelaren, dennen die men aan hun harslucht reeds raden kon; dan de vunze lucht van zwammen en paddenstoelen. Verder ging het door zoetgeurende varens en zerpen brem. Vincent raakte thuis in het bosch. Reeds kon hij in het duister elken houtslag aan zijn bijzonderen lucht herkennen.

Zwijgend waren ze voortgestapt. De duisternis was bijna heelemaal gevallen. Aan een lichting zagen ze, dat het een mooien sterrenhemel werd. Daar straks, toen het nog lichter was, had Jacques zich een flinken knuppel gesneden en Vincent

aangeraden hetzelfde te doen. Ze waren op een droge, steenachtige hoogte, waar men wel adders ontmoeten kon.

- Met onze laarzen kunnen zij ons wel niet veel kwaad, maar het is toch goed een stok bij de hand te hebben.

Plots viel de helling steil neer. Het hoogstammig woud lag achter den rug. Kleine sparren staken hun blootgewoelde wortels verraderlijk over het pad. Bij elken stap rolden de keien weg onder hun voet, de diepte in. De stok, dien zij daar straks gesneden hadden, bleek thans een onontbeerlijke hulp.

Al meteen, toen zij uit het hout te voorschijn traden, bleef Vincent bewonderend staan. Zoo tooverachtig was het schouwspel aan hun voet.

In de diepte van de vallei werd het oog verblind door den rooden gloed van de hoogovens die tot ver aan den gezichtseinder den hemel ontvlamden. Uit honderden *cubilots,* de kleine gieterijovens, rees de lichtelaai van lekkende vlammen en rozige rookpluimen. Zwart vlekten op den achtergrond van dien gloed de donkere lijnen van de heuvels en rotswanden op den anderen oever van den stroom, die zelf in de diepte met gulden en purperen glan-zingen te moireeren lag. Hel verlichte muurvlakken rezen uit het duister. Evenwijdige lijnen fabrieks-vensters doorstippelden den nacht. Lange rijen straatlantaarns en booglampen, klommen de hellingen op, tot in de verte, waar dan weer de klaarte vervaagde van een afgelegen wijk.

Jacques had geen oog voor die heerlijkheid.

- Daar! daar! wees hij, terwijl zijn stok naar onzichtbare plekken in de duisternis prikte: de *cubilots* van Fauriel zijn gedoofd... en daar, aan den overkant, nog een... en in de *Espérance* wer-

ken zij ook niet meer met alle vuren. Jongens! toekomende week moet hier alles donker! Ze zullen toegeven, de patroons, of hun laatste oven gaat uit.

Ze bleven nog een poosje staan kijken eer ze verder de helling afdaalden. Aan den heuvelrand hield het bosch op, zoodat ze nu verder tusschen weiland en akkergrond stapten. Aan de omhegde tuintjes, waar hier en daar licht in een arbeiderswoning pinkte, werd de weg beter.

Reeds konden zij lager, in de straten, de drukke beweging onderscheiden. Dat moest de optocht van de stakers zijn, die naar de *Werkbeurs* of het *Volkshuis* gingen. Plots wierp een zijsteegje hen op de groote baan, midden in het rumoer, op een paar minuten afstand van het lokaal, waar het syndicaat gevestigd was.

Jacques werd reeds door kennissen aangeklampt.

- Kijk! de makkers van de colonie!.. 't gaat goed, Jacques!.. het stuift er!.. aan de *quat' chemins* hebben ze de onderkruipers van Ramecroix tegen de keien geslagen... Gendarmen te paard kwamen aangereden, maar de makkers hadden juist de plaat gepoetst.

Stemmen klonken verward dooreen. Iedereen wist nieuws. Sedert Zaterdag hadden de monteurs het werk neergelegd, bij Fauriel, Geauvaing, Ramecroix.. nog bij kleine patroons. Het gerucht was in omloop, dat de troepen nog vannacht zouden aankomen. Men moest ze dus vóór zijn, met een groote manifestatie, vanavond na de meeting nog.

Raffet, de departementssecretaris van de C.G.T., alsmede de plaatselijke secretaris, wachtten Jacques af in het lokaal van het syndicaat, waar ze het hoofdkwartier opgeslagen hadden. Een kroegje nabij het station. Onder enkele dansende

gaspitten met berookten blikken scherm, was het een drukte van belang. Ieder oogenblik liepen de berichten binnen over den toestand. Een afgevaardigde uit Parijs werd met den avondtrein verwacht. Men hoopte, dat hij op de meeting het woord voeren zou. Daarna optocht en betooging.

In het zaaltje hing een bier- en alcohollucht, tesaam met een reuk van vitriool en ijzervijlsel die den metaalbewerker kenmerkt. Vincent werd aan den secretaris voorgesteld. Een opgeschoten kerel met den onmisbaren flambard en lavalliére: joviaal, vrijpostig, familiair, rad ter tong. Iemand, die langs alle kanten handen drukte of bekenden op den schouder klopte.

Een fideele kerel, waarop men rekenen kon, verzekerde Jacques. Hij had Vincent maar éénmaal ontmoet, den bewusten Zondag der conferencie op de colonie, doch stelde zich aan als een oude vriend. Noodigde hem uit op een glas, aan de kleverige tafel.

Anderen werden voorgesteld: de secretaris van de socialistische federatie met een paar vrienden. Maar de politiekers waren hier niet bijster van tel. Ze begonnen flink terrein in de streek te verliezen ten voordeel van de meer revolutionnaire elementen. Met zijn collega van de C.G.T. stond hij op geen besten voet. Ofschoon de twee vijandige kampen een hand ter verzoening hadden gereikt om de gemeenschappelijke zaak, de staking te doen lukken, bleef er toch een zekeren afstand bestaan.

Weer gooide het gedrang rammelend de glazen deur open. Een nieuwe groep stuwde binnen. De departementssecretaris nu, met den afgevaardigde uit Parijs die van het station kwamen. Weer voorstellingen, handen drukken en een *mominette.*

Vincent geraakte verward in de titulatuur van die officieelen en officieusen der beweging: federale en departementale secretarissen, afgevaardigden, groepsleiders... Nog maar altijd groeide de drukte. Over de hoofden heen, rumoerden fragmenten van gesprekken, uitroepen, inderhaast opgevangen berichten.

- Aan de *Fondeurs Réunis* is men aan het vechten! - Het stationplein is afgezet door de politie! - Morgen vroeg komen de troepen uit Charleville! - Neen, vannacht nog! - Waar komen na de meeting de monteurs van *Outre-Meuse* bijeen! - Wie moet er eerst spreken: de afgevaardigde uit Parijs of de departementssecretaris? - Camarade Jacques in elk geval laatst: die geeft den doorslag. - Als de patroons niet toegeven, steken we den boel in brand! - Wij stegen 't al in den oven. - *Au cubilot!*

In die golf menschengezichten ontdekte Vincent plots ook Marius, die een zwaar krantenpak op het hoofd torste. Hij moest door het gedrang heen worstelen, eer hij hijgend vertellen kon:

- Pierre en ik hebben de andere bladen naar den depothouder gebracht. Morgen is het nieuwe nummer overal te krijgen; dat geeft een mooien verkoop. Pierre wou niet meekomen. Hij keerde liever terug naar boven omdat hij de vrouwen niet alleen wou laten.

- Och kom! grinnikte Jacques. We weten immers wel dat het hem hier niet bevalt.

Maar Gutemberg was meegekomen. Zijn schraal figuur had het echter niet vermocht door het gedrang te breken. Hij wachtte aan de deur. Het lokaaltje stroomde letterlijk over. Tot op den stoep drumde het volk. Voor deuren en vensters stond het saamgepakt. En nog groeide het aan!

- Al over acht! deed de secretaris van het syndicaat opmerken. Tijd voor de meeting, anders wordt het publiek ongeduldig.

De glazen werden geledigd. Jacques stak een cigaret op. Marius verkocht zijn bladen als warme broodjes. Met dringen en stooten, na lang samentroppelen aan de deur, geraakte men op straat. Een nieuwe dichte drom sloot zich daar bij de leiders aan om hen, een paar stappen ver, naar het *Volkshuis* te begeleiden.

Op de verdieping, achter een gekalkt gangetje met uitgesleten trap, dreef de zaal in een schel electrisch licht, dat de gore naaktheid van de muren deed uitkomen. Boven de saamgepakte koppen walmde een broeiende menschenlucht van alcoholdampen en tabakswalmen. Reeds was de zaal meer dan half gevuld; achter de sprekers die met moeite den gang doorgeraakten, stroomde het in een oogenblik vol.

Vincent, Marius, Gutemberg, met nog enkele andere *militants,* waren achter Jacques tot vlak bij het podium gedrongen. Achter de groene tafel stonden een dozijn biezen stoelen. Nog een paar banken bleven voorbehouden voor de lijf- en eerewacht die, op de hachelijke oogenblikken desnoods in de bres kon springen.

Het was de secretaris van het syndicaat, die als leider van de staking de vergadering voorzat en dus eerst het woord voerde.

Met de woordenvaardigheid van den beroeps-politieker, hiet hij het talrijk opgekomen publiek welkom, dat hij tevens dank zegde voor zijn belangstelling. Nogmaals herinnerde hij aan het doel van den strijd: de arbeiders eischten officieele erkenning van hun syndicaat; door zijn bemiddeling wenschten zij hun zaken af te handelen. Dit

was dus geen strijd voor eenig direct stoffelijk voordeel, enkel voor het erkennen van een recht. Maar de patroons hadden zelfs geweigerd te onderhandelen. Een staking was onvermijdelijk. Eerst had zij zich tot de belanghebbenden beperkt, tot ook de andere vakvereenigingen meegesleept werden in de beweging. Nu staakten nagenoeg al de metaalbewerkers. Drie weken reeds duurde de strijd, die bitterder werd met den dag. Velen hadden de ontbering gekend, maar ze zouden de vruchten van de volharding plukken. Nog nooit had de organisatie zoo sterk gestaan: de kleine bonden waren tot een machtig syndicaat versmolten dat dagelijks nog leden bijwon. Lauwen en gematigden waren vurige strijders geworden; weifelenden en onverschilligen sloten zich aan. Uit deze beproeving zou hun syndicaat te voorschijn komen als gevestigde macht. Nog was de strijd niet gewonnen; maar ze konden rekenen op den steun van gansch het proletariaat. Hij zou dus het woord verleenen aan den afgevaardigde uit Parijs, die hen speciaal een blijk van solidariteit wou komen brengen.

Daverend applaus begroette het slot. Eer hij aan het woord kwam werd de parijzer makker aan het publiek voorgesteld door den departementssecretaris van de C.G.T. - heel de organisatie sloot immers als een bus, - die zelf ook nog een hartig woordje reppen wou.

De welsprekendheid van den afgevaardigde was van een ander allooi. Geen woorden. Die ging recht op de feiten af, goochelde met cijfers, met het incasso van de federatie, de hulpmiddelen van de C.G.T., haar leden-aantal. Hij raamde de bijdragen waar men op rekenen kon, berekende per dag en per hoofd hoeveel de stakers noodig

hadden, en noemde ten slotte het bedrag dat er als blijk van internationale solidariteit was toegezegd.

Volhouden! Volhouden! en nog eens volhouden! luidde de peroratie, daar in dezen strijd, het oog van heel het wereld-proletariaat op u gevestigd blijft!

De volgende redenaar, de man de socialistische federatie, oogstte minder bijval. In dit milieu waren er voor de politiekers slechts verwelkte lauweren te plukken. Ook vergenoegde hij zich met een afgezongen wijsje op de eendracht onder het proletariaat, die in de huidige omstandigheden, ondanks alle schakeering, gebiedend noodig was om, schouder aan schouder, den zege op den gemeenschappelijken vijand te behalen.

Als het matig applaus gevallen was stelde de voorzitter den redenaar voor waarop iedereen tot nu toe slechts gewacht had: den zoo populairen en gunstig gekenden makker, die niet alleen sedert jaren zijn ijver en talent onbaatzuchtig ten dienste van hunne zaak had gesteld, maar wiens gansche bestaan, één voorbeeld van vruchtbaar pioniers-en apostelwerk bleef, zooals hij daar ginder, op zijn heuvel in het bosch, midden in deze streek van kapitalisme en groot-industrie, het nieuwe rijk van een betere en schoonere samenleving aan het voorbereiden was.

Ditmaal daverde het applaus tot de tabakswolken opgetrokken waren. De andere redenaars hadden zich vergenoegd van achter de groene tafel hun woorden de zaal in te slingeren. Jacques, als de tooneelspeler die zijn publiek kent en met één blik zijn getrouwen in de hoogte van den engelenbak weet te monsteren, deed twee stappen vooruit tot aan den uitersten rand van het podium. Zoo

meteen verzonken, daar achter hem, de vorige sprekers in het niet.

Want er ging een magnetische kracht uit van dien onaanzienlijken man, die daar plots zooveel grooter te worden scheen. Zoo stil was het in de volgepropte zaal, dat men een oogenblik lang, slechts het gonzen hoorde van het ventiel. In de eerste rij van het publiek, gloeide de kop van Marius, rood van verwachting. Gutemberg schoof zenuwachtig op zijn bank. Zelfs Vincent, die al deze redenaarsknepen nu toch wel had doorschouwd, geraakte eenigszins onder den indruk van het oogenblik. Nog een poos liet de spreker deze indrukwekkende stilte op de zaal wegen en begon dan, met berekende kalmte, rustig, in mineur.

Het was een aangeboren volkswelsprekendheid, getraind tot een doortrapte meetingrethoriek, met grove kunstgrepen en gemeenplaatsen gekruid, maar gestuwd door een overtuiging die den spreker zelf onder den indruk bracht van het eigen woord en zelfs een minder naïef publiek had medegesleept.

In forsche, breede trekken, opgeluisterd door een treffend détail, schetste hij eerst den toestand van de arbeiders uit de streek: hun zorg en kommervol bestaan; hun onverpoosd zwoegen in de fabrieken, in ongezonde gieterijen bij laaiende *cubilots* die de levenskracht sloopten en van den werkman een grijsaard maakten vóór den tijd. Hij beschreef hun krotten van woningen, zonder licht of lucht, hun gezin zonder zon, hun vrouw zonder bloei en hun bleeke kinderen die naar de glasblazerij moesten nog vóór ze volwassen waren.

Als contrast het tafereel van de rijke villa's aan den voet van de lachende Maasheuvels. Het luie

leven van de genieters die zich in weelde vetmesten aan het zweet van den arbeider. Het was als liet de spreker aan zijn publiek den geur van getruffeerde fazanten en van Bourgogne opsnuiven. En hij besloot met het klassieke beeld van den wellusteling, die in dancing en nachtbar, de dochter van den arbeider met zijn weelde verleidt, om haar daarna in het slijk te trappen.

Maar dan was hier een eerste kern van verzet ontstaan, die weldra een ernstige bedreiging voor het almachtige kapitaal worden zou. Het eerste plaatselijk syndicaat werd gesticht. Iedereen herinnerde zich nog die bijeenkomsten in het achterplaatsken van een *marchand d'vins,* waar zij hun stoutste plannen beraamden om gansch de arbeidersbevolking voor hun beweging te winnen. De eikel was een boom geworden, die zich van woekerplanten en parasieten had weten los te maken, om nu in volle vrijheid te groeien en te bloeien. Maar het kapitalisme had het gevaar ingezien en de strijd was ontbrand. Omdat ze begrepen hadden dat hier een macht aan het groeien was, waar het kapitaal eerlang mee zou af te rekenen hebben, omdat ze dat inzagen, wilden de machtige gieterijbazen het syndicaat klein krijgen Vandaar hun machtelooze woede, hun verbittering Om hen in weelde te laten baden, moesten de arbeiders arm en dom blijven. Voor niets zouden ze terug deinzen. Niets onbeproefd laten. Macht en list en geweld gebruiken. Liegen, beloven verdeeldheid zaaien, de arbeiders tegen elkander opruien. Ze hadden immers de volle brandkasten tot hun beschikking!

- Hoort gij, riep de tribuin, terwijl hij een lange poos wachten bleef, zoodat een ademlooze stilte de zaal weer in spanning bracht, hoort gij daar

buiten het getrappel van de paarden? Dat zijn de detachementen cavalerie, die uw meesters ter hulp hebben geroepen om zich zelf en hun uit uw zweet en bloed bijeengeschraapten rijkdom, tegen uw rechtmatige eischen te beschermen! Troepen en soldaten! uw eigen kinderen! proletariërs, het vleesch van uw vleesch en het bloed van uw bloed, door het kapitaal tegen u in rij en gelid gesteld, om u te beletten recht te vragen! Zoo ontsteelt men u uw eigen kinderen, om ze te drillen als de wachthonden voor de brandkast van het kapitaal.

Toejuichingen daverden, dat het pleister van de zoldering viel. Nog voor het bedaard was, vervolgde de spreker met meer klem:

- Toch zullen ze niets vermogen tegen de ijzeren macht van onzen wil, tegen het laaiend vuur van onze geestdrift. Het is een strijd van iederen dag en van ieder uur, en toch een schermutseling slechts, in afwachting van den grooten strijd - *le grand soir* - de vooravond van deg eindomwenteling, de wereldrevolutie die den dageraad moet inluiden van het nieuwe rijk; de wereld waar er geen knecht of geen meester meer zal zijn, waar iedereen zal voortbrengen naar zijn vermogen en verbruiken naar zijn behoeften.

En in een lyrisch begeesterde slotfraze, tooverde hij voor de oogen van zijn publiek die gulden toekomstmaatschappij van de anarchie: alle menschen broeders, hand in hand, de wereld rond.

Ditmaal kwam er geen eind aan het applaus. De zaal kookte in geestdrift. De getrouwen van de eerste banken, wilden den redenaar op hun schouders naar buiten dragen. In een roes van geestdrift was Marius op het podium gestegen om de *Internationale* aan te heffen. De scherpe faussetstem van Gutemberg klonk boven de ander uit.

Die twee, die daar straks nog als geniepige maar verbitterde vijanden tegenover elkander stonden, communiceerden nu in eenzelfde geestdrift. Zelfs Vincent voelde zijn sceptisme verdampen in deze heete atmosfeer.

In een oogwenk spoelde de zaal leeg langs den klotsenden waterval van de trap. Buiten sloeg de geestdrift tegen de huizen op, zwelde aan van de honderden betoogers die in de zaal geen plaats gevonden hadden, rolde voort door den nacht tot in de verte, waar ze weergalmde langs de rotswanden aan de oevers van de Maas.

Het was een wilde bende betoogers waar geen houden aan was. De donkere menschenmassa holde als bezeten door den nacht. Klompen en zwaar vernagelde schoenen ketsten over de straatkeien. Boven de koppen zwaaiden begeesterde vuisten petten en flambards. Moesten ze de fabrieken in brand steken? De villa's plunderen?

Een lantaarn werd stukgeslagen. Scherven rinkelden. Op het pleintje aan het station botsten de betoogers op het politie-cordon. Weer en nogmaals rinkelden stukgeslagen ruiten. Vrouwen gilden. Steenen en ijzeren bouten vlogen door de lucht. Men tierde: *En avant! En avant! Mort aux vaches!* Alarmsignalen en woest gefluit gierden door den nacht.

Het opstootje luwde snel. Bij den afloop van de meeting had de politie de betoogers in klein groepjes gesneden, zoodat een algemeene volksoploop vermeden bleef. Maar overal waren kleine relletjes aan den gang, werd er gescholden of gevochten.

Met Jacques, Marius, Gutemberg en enkele militanten, had Vincent een kleine groep gevormd aan het hoofd van den stoet, die reeds op drie,

vier plaatsen doorgebroken was. Weer botsen zij op een politie-kordon dat den weg afsloot naar de fabrieken, waarvan met de logge schaduw in den nacht wegdonkeren zag.

Onweerstaanbaar werden zij vooruit gestuwd door de opdringende menigte. Hij zag lederen helmen, het flitsen van blanke sabels. Plots, een luid bevel. De politie rukte vooruit en nog eer Vincent wist hoe het kwam, was hij alweer verder medegesleept, een donkere zijstraat in, waar het fel geslonken groepje alleen stond, terwijl anderen weer verder stuwden.

Zoo ging het twee, driemaal. Zingend, joelend, tierend, holden ze voort, zonder te weten waarheen, sloten zich bij andere groepen aan, stieten op de politie en werden weer uiteengedreven om nogmaals met enkele anderen een nieuwe groep te vormen. De betooging liep dood: relletjes, omgerukte straatlantaarns, stukgeslagen ruiten, daar bleef het bij. In de verte moest nog ergens een sterke groep zich weer gevormd hebben, want van over de huizen klonk machtig het refrein van de *Internationale.*

En plots, terwijl ook dit in den nacht verklonk, hoorde men aan den anderen kant, op de chaussee die langs de rivier liep, een snel aangroeiend geluid, het regelmatig gekletter van paardenhoeven op de keien. Het was de per telefoon ontboden cavalerie uit Charleville.

Ze stonden daar nog, een twintig man: de colonisten, een der sprekers, eenigen van de lijf- en eerewacht....

- Het begint te stinken! besloot de secretaris van het syndicaat. Ze hebben ons in de mot, en moesten we in hun pooten vallen, dan is ons rekening klaar. Ze kennen ons te goed. We moesten

het hem zien te smeren. Wat zeg jij ervan, *camarade?*

Ook Jacques was een oude rat die ze niet zouden snappen. Hij wist wat er gebeuren ging. Nu was het spel op den wagen, de politie te been, de troepen ter plaats, de arbeiders verbitterd. Als er de volgende dagen geen opstootjes, geen aanslagen op patroons of fabrieken plaats grepen, geen onderkruipers in de Maas gegooid werden, als de roode haan niet op de woningen van enkele directeurs aan het kraaien ging of het dynamiet aan het woord kwam, dan wou hij nooit meer het woord op een meeting voeren.

Het kwam er maar op aan dat zij allen, met zooveel ze hier stonden, niet in de muizenval liepen. Als de leiders vastzaten, luwde de beweging van zelf. Dat wist de justicie ook. Daarom viel er op te passen. Ze zouden best, elk voor zichzelf, een heenkomen zoeken. Hij en de kameraden keerden terug naar de colonie. Vandaar zou hij de beweging wel wakker houden.

Alvorens te scheiden gingen zij nog een glaasje drinken, bij een makker uit de buurt, een betrouwbaren kerel, bij wien ze konden wachten tot de straat vrij werd; een paar stappen verder, in een achterkeukentje, nauwelijks groot genoeg om het heele clubje te herbergen. Er werden een paar flesschen absinth opgehaald en weldra vonkten de sigaretten, dat men geen hand voor oogen zag.

Het leek een echt samenzweerdershol. Men bleef plannen smeden. Niemand dacht aan huiswaarts keeren. Het werd laat in den nacht en vroeg in den morgen. Men rookte, dronk en praatte verder. Zij die geen stoel waren machtig geworden, hurkten neer op den grond.

Eerst had Vincent belangstellend geluisterd.

Later, toen de gesprekken steeds verwarder klonken, zat hij half te sluimeren in een hoek. Eindelijk toch, na een laatsten afscheidsdronk, gingen de vrienden uiteen. Bij groepjes van twee, drie. Een warme handdruk, een opwekkend woord. De colonisten en de mannen van de C.G.T. bleven 't laatst. Deze trokken de stad in, de anderen sloegen de helling op.

Het klimmen viel lastig, na dien vermoeienden, verboemelden nacht. Langzaam zakte achter hun rug het stadje in de diepte weg. De gloed van de *cubilots* verbleekte in den grauwenden morgen. Toen zij halverwege de helling, den rand van het bosch bereikten, klonk reeds vogelgetjilp. Uit de vallei klonk van een paar huistoe keerende betoogers nog een *Internationale.*

Zoo bereikten ze tegen den ochtend, door het bosch dat nat lag van den dauw, uitgeput van vermoeienis, de nog slapende colonie.

VIII.

Sedert de betooging leken de verhoudingen veel beter op de colonie. Er heerschte eendracht. De atmosfeer van wantrouwen, van verholen onderlinge vijandschap, scheen geweken. Marius was plots omgeslagen ten gunste van Jacques, geheel en al gewonnen door dezes welsprekendheid op den bewusten avond. Ook met Gutemberg kon hij het thans best vinden. Zelfs Vincent, op wien de schitterend rethoriek nog al nuchter afgegleden was, voelde zich milder gestemd tegenover den impulsieven makker, die zich met zoo'n heiligen ernst aan den roes van eigen woorden begeesterde.

Pierre daarentegen hield zich afzijdig. Na dien heerlijken zomermorgen, toen ze saam naar de stad reden, had Vincent gehoopt voortaan een geheel ander mensch in hem te vinden. Iemand die van zijn ontboezemingen deelgenoot zou zijn, en die zelf ook zijn volle vertrouwen schonk. Wel eenigszins romantisch had hij gehoopt dat de verhouding tusschen hen beiden nu geheel anders worden moest.

Maar Pierre bleef dezelfde stugge natuur die hij altijd was geweest. Wel lag er soms een warmer intonatie in zijn stem, was zijn handdruk wat steviger, doch daar bleef het bij. Nog steeds huisde hij afgezonderd in zijn hut. Hij zocht geen toenadering, scheen aan geen gezelschap behoefte te hebben. Dagen gingen voorbij zonder dat men hem zag.

Maar het leven op de colonie leek er gezelliger door geworden. Pierre was de eenige nu, bij wien Jacques' plannen geen volle instemming vonden.

Zijn aanwezigheid zou alleen als een rem, als een hinderpaal kunnen gevoeld worden. Marius, die vroeger de nijdigste tegenstander was, bleek nu geheel en al laaiende geestdrift.

- Die Jacques is een kraan van een vent! vertrouwde hij aan Vincent, toen ze saam bezig waren in den tuin. Kan me die spreken! Ik krijg er nog kippenvleesch van, als ik er aan denk. Ik zal niet zeggen dat hij ook niet zijn gebreken heeft, maar je weet wel, Lombroso beweert dat de genialiteit....

Het leven ging zijn dagelijkschen loop. Van de staking kwamen goede berichten toe. Niet dat de stakers het wonnen. Neen, maar alles verliep zooals Jacques had voorzien. De toestanden waren verscherpt, het ledenaantal van de syndicaten groeide aan. Nog nooit had de organisatie zoo sterk gestaan, noch werden er zooveel bladen en brochures verkocht.

Met het eerste slechte weer was Vincent in de drukkerij gaan werken. Men had er de handen vol: manifesten, tracts, vlugschriften moesten er bij de stakers den moed in houden. Dank aan Gutemberg leerde hij op enkele dagen genoeg letterzetten om een klein strooibiljet te composeeren. Terwijl de fijne regen langs de ruiten zeeverde, was het gezellig in de kleine drukkerij. Een lekker houtvuur ronkte in het roestige kacheltje.

De arbeid leek interessanter, minder vermoeiend dan het tuinierswerk bij dit ongunstig weer. Meestal werkten ze met hun beidjes; soms kwam Jacques een paar uur meehelpen, doch bij hem was er de aardigheid spoedig af en hij ging weer naar zijn kamer, artikelen pennen en voordrachten prepareeren, ofwel zijn uitgebreide briefwisseling in regel stellen. Marius was in zijn tuin;

de vrouwen zaten in de keuken; Pierre bleef onzichtbaar.

Ofschoon Gutemberg wel een beetje sloom en achterbaksch bleef, bevorderde de gemeenschappelijke arbeid toch een zekere sympatie. Geleidelijk toonde hij zich ook minder terughoudend tegenover Vincent. Heelemaal van alle burgerlijk vooroordeel vrijgevochten, was hij niet, want hij bleef Jacques toch altijd min of meer zoo wat als de meester van de colonie aanzien. Waarover hij het dan meer dan eens aan den stok kreeg met Marius, voor wien de libertaire leus *ni dieu, ni maître* als eerste en onaanvechtbaar principe gold.

Gutemberg had niet zooveel ervaring als Marius, en hij was minder communicatief, maar hij ook had heel wat van de wereld en van de anarchistische milieus gezien. Het bleek hem niet steeds voor den wind te zijn gegaan. Zoo onder het werken door, liet hij wel eens een en ander los over zijn schamel bestaan te Parijs. Des winters, als hij soms weken lang zonder werk zat, had ook Gutemberg, zonder brood en zonder dak, rondgezworven op de boulevards, vrachten gesjouwd aan de hallen of op zijn bord soep gewacht in het nachtasyl of bij het Leger des Heils.

Vincent zag zijn eigen donkere dagen terug. Was het te verwonderen dat zoo'n wereldje de beste recruten leverde aan de strijdende anarchie? In de libertaire groepen, op de redacties of in de drukkerijen van de revolutionnaire blaadjes, trof men volk van allerlei slag: verloopen sujetten en intellectueelen, gedeclasseerden en half ontwikkelden. Men vond er heel wat kaf onder het koren. Maar lag het niet voor de hand dat de strijd om het bestaan, de opstandigen kweekte, de bittere bestrijders van de oude maatschappij?

Ook Gutemberg vertelde graag. Eenmaal op dreef, wou hij ook niet verbergen dat er ginder, in de parijzer groepen, nog al wat gekletst werd over de colonie. Ze was immers het voorwerp der algemeene belangstelling en voor allen toch zoo wat het symbool van het nieuwe rijk.

En gunstig luidden die praatjes nu wel altijd niet. Als Jacques ginder de vrienden ging opzoeken - en Marius ook die daar zijn relaties onderhield - hadden ze wel eens een woordje over de heerschende moeilijkheden gerept. Zoo stond Pierre daar ongeveer aangeschreven als de kwade geest van de colonie, wiens koppige dwarsdrijverij steeds de stokken in de wielen kwam steken.

Met het verloop van de staking steeg ook Jacques' gezag. Pierre hield zich nu heelemaal op den achtergrond, zoodat het gevaar voor de steeds broeiende tweedracht voorloopig geweken scheen, toen Jacques zelf, op een dag die mooie stemming weer heelemaal bederven kwam.

Het was naar aanleiding van een wissel voor de betaling van de pers. Jacques had het overbodig gevonden de makkers op de hoogte te brengen. Zoo gebeurde het een morgen, rond het uur waarop de post moest komen, terwijl Vincent en Gutemberg in de drukkerij bezig waren, dat Marius opgewonden binnen stormde met het nieuws:

- Ze zijn daar met een wissel voor de pers... En er is geen geld in kas...

- Is Jacques niet thuis? vroeg Gutemberg.

- Die is gisteravond vertrokken, de lammeling! Zijn me dat manieren om, als er iets op handen is, er zoo stiekum uit te muizen en ons voor den last te laten staan!

- Hij is misschien op zoek, om het geld bijeen te krijgen, vergoelijkte Gutemberg.

- Dan had hij ons ten minste moeten verwittigen. Maar van al zijn doen en laten vertelt hij nooit een woord. Dat blijft zoo niet duren... daar sta ik borg voor...

De wissel moest natuurlijk geprotesteerd worden.

Twee dagen nadien verscheen Jacques weer op de colonie. Volgens gewoonte was hij 's avonds laat thuis gekomen, zonder dat iemand er iets van had bemerkt. Vincent en Gutemberg, die in de zetterij bezig waren, werden rond den middag plots opgeschrikt door een luiden twist in de huiskamer. Daar vonden ze Jacques en Marius, met gloeiende koppen gereed om elkander te houden

Er was heel wat beleid noodig om weer eenige kalmte te krijgen. Eindelijk wou Jacques toch enkele ophelderingen verstrekken. De toestand werd er niet beter door. Slechts een eerste korting was bij de levering van de pers betaald; de rest moest bij middel van maandelijksche wissels vereffend. Nu was Jacques bij alle vrienden en kennissen gaan aankloppen. Maar vruchteloos. Er ontbraken een paar honderd frank. Daar bleef maar één redding: de koe verkoopen. Het voeder zou in den winter schaars zijn. Beter ze nu weg te doen, zoolang men nog een fatsoenlijken prijs krijgen kon.

Niet zonder lang aandringen gelukte het hem den weerstand te breken. Een week later kwam een veekoopman het beest halen. Het was een overtrokken zomermorgen. Gervaise brak in snikken los, toen ze de koe aan de bocht zag verdwijnen. Jacques had den prijs al opgestreken om den geprotesteerden wissel te betalen.

De volgende dagen waren lusteloos voor iedereen. Hoe Pierre de zaak opgenomen had wist men

niet. Die bleef onzichtbaar. Maar ditmaal bleef Marius des te nijdiger wrokken, omdat al het vertrouwen dat zijn geestdrift weer in Jacques gesteld had, plots zoo deerlijk was beschaamd. En daar zijn opvliegend temperament de teleurstelling niet verduwen kon, liet hij geen gelegenheid tot giftige zinspelingen voorbijgaan, wat gewoonlijk op heftige woordenwisselingen uitliep.

Bovendien werd de koe fel gemist. Ze leverde melk en boter voor de reeds niet weelderige keuken van de colonie. Nu met den aanvang van den herfst, die zich hier op de hoogte vroeg gevoelen deed, de opbrengst van den tuin reeds begon te verminderen, werd dat dubbel gevoeld. Wel had de verkoop een overschotje gelaten dat men in enkele dagen had opgeteerd, maar dan voelde men de ontbering scherp. De verhoudingen werden er niet beter door.

Blijkbaar broeide bij Marius deze dagen een plan. Vincent had het reeds gemerkt. Op een zonnigen morgen, toen ze weer samen in den tuin bezig waren, speelde de ander open kaart. Jacques moest hier weg. Het was noodig voor het welzijn van de colonie: Het collectief bewustzijn waarop elk experimenteel communisme...

Hij zocht een geleerde uitdrukking om zijn periode af te ronden. Hoe hij het zou aanleggen om Jacques tot heengaan te dwingen, voegde hij er niet bij. Dat wist hij zelf nog niet. Het kwam er maar op aan dat de anderen het met hem eens waren. De rest zou vanzelf wel volgen, meende hij met zijn voortvarendheid van echt méridional.

Maar Vincent had geleerd sceptisch te zijn. Zeker, de houding van Jacques was alles behalve correct. Toch ging het niet hem daarom zoo maar

buiten te gooien, gelijk de drastische uitdrukking van Marius luidde.

Maar de koppige Marseillees wou geen redeneeren meer hooren. Dat liep uit op een strijd en er viel nog maar te zien wie tegenover elkander zou staan: de meening van Pierre was voldoende gekend; de vrouwen bleven neutraal. Gutemberg zou het zeker met Jacques houden. Dus was het Vincent, die het gewicht in de schaal moest werpen...

Vincent was echter allesbehalve geneigd dit scherpe evenwicht te verbreken en zoo verliepen de eerstvolgende dagen mismoedig onder een eersten grauwen najaarshemel. Zij ontnamen hem ook zijn laatste illusies over het experimenteel communisme. Van op haar zelve te bestaan, door eigen middelen in haar onderhoud te voorzien, kon voor de colonie wel bezwaarlijk ooit sprake geweest zijn. Van lieverlede leerde hij de middeltjes kennen waarmee Jacques zijn schuitje tot nog toe boven water had weten te houden.

Want zoowel door Marius die, alleen maar om aan Jacques' gezag afbreuk te doen, alles vertellen kwam dat hij tot nog toe verborgen had gehouden, als door Gutemberg die, met een tegenovergesteld doel, toch ook heel wat uit den winkel verklappen kwam, kreeg Vincent thans een geheel ander inzicht over het ontstaan en de ontwikkeling van de colonie, dan men hem tot nog toe had voorgegoocheld.

Een paar bekende litteratoren die met extremistische gedachten coquetteerden; een millionair-anarchist die van het begin af belang in dit experiment had gesteld, nog een paar vermogende geestverwanten hadden de eerste fondsen verstrekt. En het was Jacques' behendige wijze om

deze vrijgevigheid te exploiteeren, veel meer dan zijn energie of zijn doorzettingsvermogen, die aan de colonie toegelaten hadden, zich steeds verder uit te breiden.

Steeds weer en opnieuw werd er door hem beroep op alle mogelijke beschermers en ondersteuners gedaan. In de anarchistische bladen en tijdschriften publiceerde hij artikelen met inschrijvingslijsten ten bate van zijn werk. Het was eenvoudig roerend hoe sommige overtuigden, arbeiders en onbemiddelde stakkerds, hun bijdrage kwamen storten voor een werk, waarvan zij hoopten dat het de toekomstmaatschappij hier aan het verwezenlijken was.

Een ergerlijke exploitatie van de goedgeefschheid, leek het op sommige oogenblikken. Welk zelfrespect bleef er den colonisten dan nog in zulke omstandigheden? Toch ware het nog eenigszins aan te nemen geweest, indien men had kunnen getuigen dat dit werkelijk de propaganda ten goede kwam, dat de idee erdoor werd gebaat.

Geen kwestie van. Het geld werd verspild aan experimenten en ijdele liefhebberijtjes, aan het uitvoeren van allerlei plannen, die bij voorbaat gedoemd waren te mislukken. En die steun was niet gering; met de opbrengst had men een flinke onderneming kunnen opzetten. Doch alles verdween in den bodemloozen afgrond van een ongelooflijke slordigheid.

Nooit hield Jacques eenige rekening. Ondanks den onverpoosden arbeid van de andere colonisten, ondanks de offervaardigheid van Pierre, bleef de toestand even wankelend. Zijn onberekende plannen stuurden de beste voornemens der anderen steeds weer in de war. - Hij is eenvoudig onverantwoordelijk, verklaarde Marius.

Natuurlijk kon dat alles ook niet steeds voor de buitenwereld verborgen blijven. Als Marius bijzonder uit zijn humeur was, of weer eens met Jacques herrie had gekregen, wat in de laatste dagen steeds vaker gebeurde, ging hij naar de stad zijn gemoed luchten bij de partijgenooten en geestverwanten van de libertaire groep.

- Het werd eenvoudig een schandaal! vonden de puriteinen van de communistisch-anarchistische leer. Zoo'n colonie moest als een baken zijn, vanwaar het licht der libertaire idee heinde en ver in de ronde straalde. Maar het was een ergernis voor de vrienden; een voorwerp van spot voor bourgeoisie en kapitalisme. Daar moest een eind aan komen, of zij zouden er zich mee bemoeien.

Inderdaad, het was niet te loochenen dat het er soms bar toeging. Nu de oogen van Vincent eenmaal geopend waren, verwonderde het hem slechts hoe hij dat alles niet vroeger had gemerkt. Soms leek het wel alsof zij allen onbewust comedie speelden, hij zelf niet uitgezonderd.

Zoo gebeurde het soms dat gedurende een gansche week geen van allen een ernstig werk uitvoerde en zelfs de vlijt van den onvermoeibaren Marius verflauwde, om den tijd met eenig liefhebberijtje te verbeuzelen - bij dezen het aanvullen van zijn wetenschappelijke terminologie - dat pompeus als geestesarbeid betiteld werd.

Maar des Zondags was iedereen op post en zwoegde dat het zweet hem afdreef. Dan waren er bezoekers te verwachten, zoodat het wel noodig bleek zich zelf wat alluur te geven. Er waren ook gasten die bleven noenmalen en in ruil een bijdrage voor het propagandafonds achterlieten. Op zoo'n dag was het maal van ascetischen eenvoud. Aardappelen, groente, brood en sla; als

drank het water van de bron. Nooit liet Jacques zoo'n gelegenheid voorbijgaan, om in een web sprekenden heildronk te wijzen op de sobere en gezonde levenswijze waartoe de natuur aan de colonisten zoo ruimschoots gelegenheid bood.

Doch in den loop van de week, als er minder bezoek te verwachten was, bleken Jacques' bespiegelingen over de soberheid niet meer dan een stijlfiguur. Gutemberg, die als jongste lid van de colonie, Vincent voor dit karweitje had opgevolgd, werd meer dan eens met de dikgebuikte wijnkruik naar het dorp gestuurd. Een glaasje bij den maaltijd wekte een prettige stemming waarin twist en tweedracht vergeten werden.

Zelden kwam er vleesch op tafel, maar nooit ontbrak het aperitief. De absinthe-flesch was het voorwerp van een vereering waar zelfs Marius' liefde voor zijn sociologisch woordenboek bij verbleekte; *la bleue* had echter niet dezelfde vredebrengende uitwerking als de wijn. Onlangs nog, toen Jacques en Marius weer eenigszins aangeschoten aan het discuteeren waren gegaan, hadden Vincent en Gutemberg al de moeite van de wereld om een vechtpartij te voorkomen.

Soms ook ontaardde de comedie in een pikanter klucht. Het ontbrak hier niet aan mooie leuzen, waarmee men zelfs de meest alledaagsche dingen omhangen kon. Bij de talrijker bezoeken in de vacantiedagen bleek dat beter dan ooit.

Een aanzienlijk contingent daaronder werd door de parijzer volksuniversiteiten verstrekt, waarin het vrouwelijk element domineerde. Vrije vrouwen en anarchiste's in spe, wien de jongensachtige allures toch niets van haar coquetterie ontnomen hadden. Zoolang Vincent zich niet speciaal met de bezoekers bezig hield, had hij daar geen

acht op geslagen. Met de vacantie-periode veranderde dat.

Voor de ontvangst van die bezoekers, werd door de colonisten een logische verdeeling van den arbeid toegepast; elks speciale capaciteiten kwamen naar gelegenheid tot hun recht. Leden van de syndicaten, politiekers, geestverwanten uit de arbeidersbeweging, werden door Jacques te woord gestaan, die hun de voordeelen van een communistische exploitatie uiteenzette. De leden van de vrije groepen, de zuivere anarchisten en abstract-libertairen, vonden in Marius een bijzonder geestverwant. Als er eenvoudig nieuwsgierigen kwamen, die geen partijgenoot waren, gebeurde het wel dat Pierre ze rond leidde. Bescheiden trad Gutemberg op wanneer Jacques afwezig was, als dezes rechterhand en plaatsvervanger.

Dat was spontaan en vanzelf gegaan, naarmate ieders affiniteit. Als er artisten of intellectueelen kwamen, trad Vincent op den voorgrond. Even vanzelfsprekend had men hem tot cicerone van de vrije vrouwen en geëmancipeerde meisjes der volksuniversiteiten gepromoveerd. Jacques had hem eens aan een groep bezoeksters voorgesteld:

- *Voici le jeune homme qui a abandonné une situation enviable et un brillant avenir, pour se vouer exclusivement à notre grande Idée; pour vivre modestement avec les humbles et les travailleurs, dont in partage le sort obscur et les âpres labeurs....*

De eerste maal stemde die hoogdravende lof hem eenigszins onaangenaam. Het kon heel wel zijn dat Jacques volkomen in die welsprekendheid geloofde, maar het voorwerp ervan had moeite om ernstig te blijven. Zeker, zijn eerlijke overtuiging had hem naar hier gedreven. Maar die *situa-*

tion enviable en die *brillant avenir* waren wel niets anders dan een in doelloos zoeken reeds half vergooide jeugd. Niets had hij volgehouden, implusief en romanesk zijn bevliegingen gevolgd. Hij leefde in onmin met zijn ouders en familie, verbitterd tegen zijn milieu en tegen de samenleving. En hadden een paar gezakte examens niet medegewogen in de beslissing, toen hij in deze colonie een toevlucht had gezocht?

Om de vrouwenbewondering die op zoo'n voorstelling volgde, liet Vincent zich echter graag den oververdienden lof toemeten. En zoo herhaalde zich weldra, bij al de bezoeken die in deze vacantie-dagen regelmatig week voor week op elkander volgde, het tooneeltje van de voorstelling. Vincent voerde daarop de bezoeksters rond, toonde huis en drukkerij, den paardenstal en het kippenhok, het onderaardsche hol waar Jacques zijn eersten winter had doorgebracht, de royaal als vijvers bestempelde modderpoelen, waar de colonisten dachten visch te teelen.... forellen.... net zooals de bewoners van het Zwarte Woud....

Na een paar keeren verkreeg hij de vaardigheid van den cicerone die de vreemdeling rondvoert in een museum. Eerst had hij wat gefantaseerd over anarchie en toekomstmaatschappij, de propaganda van het voorbeeld.... Weldra kende hij de les van buiten, beter dan Jacques zelf.

Doch onder de bezoeksters waren er al gauw die warmer belangstelling aan den dag legden voor *le jeune homme qui avait abandonné un brillant avenir* en die zoo mooi over dat alles te praten wist. En niet altijd bleef de bewondering voor den jongen apostel tot platonisch geestverwantschap beperkt.

Moeilijk bleek het soms wel een keus te doen.

En nog moeilijker, in het begin ten minste, om dan de andere, slechts hinderlijke bezoeksters kwijt te spelen. Maar hier ook kwam de ondervinding snel. Te meer daar de andere colonisten, als bij een zwijgend akkoord, steeds bereid bleken om het paartje de kans te gunnen.

Aan de begunstigde werd een wandeling voorgesteld in het bosch. Waarom zou zij het afslaan? Het moest daar immers zoo heerlijk zijn: de vrije natuur.... het statige woud.... Al wandelend spraken zij over anarchie, over de toekomstmaatschappij.... de vrije liefde....

Vincent sprak met geestdrift en warmte. De geestverwante liet zich graag overtuigen. Van lieverlede werd de theorie dan omgezet in praktijk. Het kwam zoo vanzelf. Het woud leende in gastvrije bescheidenheid zijn ondoordringbaar struikgewas en mostapijt. Een beekje kabbelde dicht daarbij voor het onontbeerlijk toilet. Zakspiegeltje en poederkwast deden het laatste spoor verdwijnen van het avontuur.

Sentimenteel waren dergelijke incidenten niet. Daar bleef trouwens geen tijd voor gevoelerigheid bij dit practische minnespel. De woorden waarmee Vincent het hof maakte, vloeiden hem van de lippen als een van buiten geleerde les. Dit was slechts het laatste bedrijf in zijn cicerone-baantje bij vrouwelijk bezoek op de colonie.

Weldra kende hij bij voorbaat het verloop van elke episode, wist hoe de geestverwante bij den eersten zoen zou protesteeren om bij een hartstochtelijker liefkoozing reeds toe te geven. Op korten tijd verwierf hij grondige kennis in vrouwenpsychologie, wist hij hoe men elk verschillend temperament aanpakken moest, hoe het reageeren en hoe het zich geven zou.

Het waren frissche, opgewekte avontuurtjes, waaraan hij niet meer waarde hechtte, dan ze verdienden. Een paar brieven soms, waren het eenige gevolg. Het leven in de open lucht, de adem van het woud, maakten hem tot een jongen faun, wien de verlangens heet door het bloed sloegen. Zijn spieren waren gestaald, veerkrachtig taai als van jong eikenhout. Hij genoot het leven dat zich aan zijn jonge zinnen bood.

Toch bleef hij onvoldaan. Was zijn rol van wereldhervormer nu dood geloopen in een reeks Casanova-avontuurtjes? Als hij eerlijk wou zijn, moest hij erkennen dat er van zijn anarchistisch geloof bitter weinig overbleef. Had deze colonie, zoo pompeus betiteld als een eersten mijlpaal op; den weg naar het nieuwe rijk, iets anders dan heel de ijdelheid van zoo'n pogen bewezen? Elk van de colonisten, individueel genomen, was een eerlijk overtuigde, iemand die alles voor zijn ideaal had veil gehad: welstand, toekomst, maatschappelijke positie.... en die morgen, zonder eenigen twijfel, steeds bereid zou gevonden worden om het gevang voor zijn overtuiging te trotseeren. Hier tesaam door het milieu, door de toepassing zelf, werden zij tot de jammerlijke comedianten van hun ideaal.

Ergerlijk boven alles, waren Jacques voortdurende bedelpartijen. Ware de zaak niet zoo kiesch geweest, hij had er al lang een hartig woordje aan Jacques over gesproken. Maar hoe er over gesproken aan het opvliegende mannetje, dat dadelijk in het harnas sprong?

Beter dan een ander, was Jacques op de hoogte van Vincent's idylietjes met de vrije vrouwtjes die zich hier, over de voortreffelijkheid van het experimenteel communisme, practisch kwamen docu-

menteeren. Zelfs scheen hij ze op in 't oog vallende wijze te begunstigen en toonde zich daarbij van een bescheidenheid die anders maar weinig in zijn karakter lag. Steeds wist hij de gelegenheid te scheppen, om het op een avontuur belust paartje het veld vrij te laten.

Al gauw had Vincent de bedoelingen van zijn makker doorzien. Enkele dagen na het bezoek, ontvingen de gasten gewoonlijk een diplomatisch schrijven over den toestand van de colonie,.., dien hachelijken financieelen toestand, die elk initiatief verlamde, elke vordering tegenhield, ja wellicht al deze inspanningen tot onvruchtbaarheid ging doemen, juist op het oogenblik dat ze, ten koste van hoeveel zware opofferingen, de moeilijkste jaren van het debuut achter den rug hadden. Het schrijven besloot met den pathetischen oproep om den onmisbaren steun.

Men moest zeggen dat Jacques het daarbij geniaal wist aan boord te leggen. Geestverwanten en beschermers konden inschrijven voor stichtersaandeelen op de colonie. Daar waren er van honderd, vijftig, twintig en tot zelfs van tien frank. Voor alle beurzen dus. Het was zelfs een veilige geldbelegging, vermits de aandeelen minstens acht percent zouden opbrengen, eenmaal als de drukkerij in volle werking was.

Vincent moest zich geen rad voor oogen draaien. Kon hij langer dergelijke manoeuvre's dulden; er de medeverantwoordelijkheid voor dragen? En als hij den moed niet bezat over dit alles rekenschap te eischen, deed hij niet beter heen te gaan?

In dit milieu voelde hij zich afglijden tot alle compromissies, tot alle toegvingen en comediespel. Was dit geen zedelijke verwording, die hem met haar ondergang bedreigde?

Als een reactie op de verblinding waaraan hij tot zoover had toegegeven, zag hij nu den toestand nog in donkerder kleuren dan hij was misschien. Het waren dagen van ontreddering. Nooit had hij zooveel behoefte gevoeld aan een woordje raad, aan een vriend met wien hij eens in vertrouwen over dit alles spreken kon.

Maar wie? Jacques, Marius, Gutemberg... hij kende hen allen, hun hoedanigheden, hun gebreken, hun stokpaardjes vooral. Ze stonden mijlen ver van hem af; bij geen van hen allen zou hij eenigen houvast vinden in de crisis welke hij doorworstelde.

Eens had hij gehoopt dien vriend in Pierre te vinden, na dien morgen toen zij beiden, door den opklarenden nevel, naar de stad toe reden. Maar dat oogenblik van intimiteit had zich niet meer herhaald. Pierre was weer de zwijger die alles over zich liet heen gaan, de colonie liet reilen en zeilen zonder het zich aan te trekken.

De man was een raadsel voor Vincent. Was zijn veerkracht gebroken? zijn karakter afgesleten? Was hij een sceptieker of eenvoudig een zwakkeling die zich, slechts nu en dan, door een plotse opwelling, over eigen karakterloosheid wilde begoochelen? Lag er een verborgen tragedie in zijn leven? Als bij verrassing had hij dien morgen die enkele bijzonderheden uit zijn verleden losgelaten. Maar wat had er dien leerling aan het Conservatoire dan toe gedreven landarbeider te worden, zich als hoeveknecht te verhuren? Wat had hem ten slotte hier in deze colonie doen stranden?

Gervaise noch Felicienne telden eigenlijk mee. Daar had hij nog minder aan dan aan zijn dames van de volksuniversiteit. Felicienne, de gewezen

demi-mondaine, die alleen interessant kon zijn, als zij herinneringen vertelde uit haar goeden tijd te Monaco en aan de Riviera. Gervaise, de burgervrouw uitteraard, de zorgzame huismoeder, die ook den pot zou koken en kousen stoppen in de toekomstmaatschappij, net zooals ze dat in elk arbeidersgezin zou hebben gedaan.

Reeds dacht Vincent er ernstig aan de colonie maar op te geven, toen de komst van een nieuw colonist eenig ander uitzicht bracht. Hij had den ganschen middag door het bosch gedwaald, om nog wat van den mooien nazomer te genieten, toen hij bij zijn thuiskomst aan den nieuweling werd voorgesteld.

Matrocian - hij was een Caucasiër - was een paar uur geleden aangekomen met een vriendin, die reeds dadelijk met Pierre weer naar Nouzon vertrokken was, om nog den avondtrein voor Parijs te halen. Vincent trof den nieuweling in den tuin, waar hij zich dadelijk had nuttig gemaakt. Een man vooraan in de veertig; lange, slanke gestalte en fijn besneden gelaat met scherpen haviksneus; sympathiek figuur ondanks den onmiskenbaar Aziatischen inslag.

Vincent sprak hem aan in het Fransch, doch de vreemdeling antwoordde met een ontkennenden glimlach van de witte tanden in den donkeren baard:

- *Comprends pas!*

Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Nederlandsch, Latijn en Oud-Grieksch, nog een paar andere talen waarin hij enkele woorden machtig was, gaven geen beter resultaat. De vreemdeling bleef het hoofd schudden, doch drukte hartelijk de toegestoken hand, teeken doende dat hij bleef:

- *Moi, rester ici....*

Jacques, die uit de drukkerij er bij kwam, gaf inlichtingen. Eerst meende Vincent dat deze weer, met de een of andere onbekende bijbedoeling, een nieuw colonist wilde binnensmokkelen. De zaken stonden anders. Tegen den middag was de vreemdeling komen binnenvallen, in gezelschap van een dame die zelf maar in gebrekkig Fransch kon doen verstaan dat Matrocian uitgestrekte gronden had aangekocht in Amerika, waar hij zinnens was een nederzetting op communistischen grondslag te stichten. Nu deed hij een studiereis, eer hij de hand aan het werk zou slaan. Hij zou enkele weken blijven tot hij van alles op de hoogte was, het gewoon leven en werken van de colonisten deelen, zoodat men geen last met hem hebben zou. Zijn verblijfkosten zou hij ruim vergoeden.

Jacques die zoowat vermoeden kon dat de vreemdeling niet ongefortuneerd moest zijn, stemde dadelijk in. Je kon nooit weten in de crisissen welke de colonie thans te doorworstelen had. En Gutemberg was het natuurlijk met hem eens. Daar de anderen evenmin bezwaren hadden, bleef de vreemdeling voorloopig ingeburgerd.

Deze toonde zich trouwens de bescheidenheid in persoon. Ofschoon hij met de anderen geen woord wisselen kon - misschien juist daarom - verwierf hij dadelijk de algemeene sympathie. Hij wist zich aan te passen en toonde zich gedienstig. Zijn aanwezigheid bracht nieuw leven.

Vincent was de eerste die er in slaagde een paar woorden met hem te wisselen. Het kwam als vanzelf. Hij toonde den vreemdeling een voorwerp en noemde het in het Fransch. Deze herhaalde in zijn eigen taal. Zoo spraken ze na een paar dagen reeds een zonderling mengelmoes, waar wel geen derde was uit wijs geraakt, maar waarmee zij zich

voorloopig heel goed uit den slag konden trekken.

Het laatste werk voor het najaar hield hen samen bezig in den tuin. De aanwezigheid van den nieuwen makker was een opwekking voor Vincent, in de sombere buien die hem in den laatsten tijd overvielen. Al spoedig begrepen zij elkander volkomen, in zooverre zelfs, dat zij een gesprek over het meest abstracte onderwerp konden voeren. Zijn eigen romanesk temperament ontvlamde lichter nog aan den gloed van den Oosterling.

Deze had het vooral over de toestanden in zijn eigen land, dat bekneld zat tusschen Russische en Turksche invloedssfeer, en eigen cultuur niet alleen tegen die opdringerige geburen, maar ook tegen baatzuchtige beschermers te verdedigen had. Gansche dorpen, gansche steken verkozen uit te wijken om aan die beknelling te ontsnappen. Vandaar de plannen met het oog op Amerika.

Zij wilden ginder een colonie stichten, liefst op communistischen grondslag. Zijn vriendin, die zich bijzonder voor het onderwijs interesseerde, en in haar vaderland talrijke scholen gesticht had, om ginder de kinderen aan uitheemschen invloed te onttrekken, deed thans eveneens een studiereis met het oog op die voorgenomen nederzetting.

Maar al verstond de vreemdeling de taal der colonisten ook niet, en al zorgde Jacques er ook voor aan alles een behoorlijk alluur te geven, na enkele dagen reeds had hij den waren toestand doorschouwd, de onderlinge wrijving en de moeilijkheden opgemerkt, de povere werkelijkheid die zich onder den schijnbaren voorspoed verborg. En voor de eerste maal, aan dezen vreemdeling, sprak Vincent over zijn desillusie, de ervaringen die hem steeds meer en meer ontgoochelden.

Een oogenblik was het alsof de invloed van zijn

nieuwen gezel toch weer iets van zijn vroegere geestdrift opflikkeren deed. Deze ten minste hield hetzelfde ideaal hoog; in zijn land waren er anderen, die in hem geloofden als in een profeet, gansche stammen ginder kenden nog het gemeenschappelijk grondbezit en leefden gedeeltelijk in gemeenschap van goederen. Was het misschien niet beter het hier dan maar op te geven om het met de nieuwe nederzetting te beproeven?

Hij had er met den vreemdeling over willen praten, maar daar bleef nog altijd de moeilijkheid om zich over dergelijke dingen uit te drukken. En was het ook niet bijzonder kiesch, aan dien buitenstaander toe te vertrouwen, waarom hij de makkers hier eigenlijk verlaten wou?

Zoover stond zijn voornemen toen onverwachts de vreemdeling aankondigde dat hij zijn verblijf inkorten en den volgenden dag reeds vertrekken moest. Ze waren met hun beiden in den tuin, toen de andere, in zijn gebroken Fransch zijn besluit kenbaar maakte. Eenige reden gaf hij niet op, maar dat er eenig optreden van Jacques achter stak was te vermoeden.

- Die heeft genoeg gezien. Hier is voor hem niets te doen, besloot Vincent.

En zwijgend, staarde hij over den boschrand in het niet, terwijl de andere, in zijn zangerig gebroken Fransch, beloofde nieuws te geven.

- *Moi vous ecrire quand serai là-bàs... là-bàs!*

Met breed gebaar wees hij naar de ondergaande zon.

IX.

Het was een kleurlooze najaarsdag, die klammig de ruiten besloeg van de drukkerij, waar Vincent aan de pedaalpers stond. Hij had het thans zoover gebracht in het vak dat hij behoorlijk een eigen artikel zetten en drukken kon. Zoo vaak had Jacques hem al iets gevraagd voor het blad. Maar de fut was er uit. Wat had hij nog te schrijven over communisme en anarchie....

Gele en bruine bladeren plakten tegen de ruit. Bij elken zucht van den wind door de boomen, trommelden de mistdroppels op het zinken dak. Er brandde geen vuur. Alles wat men aanraakte was vochtig, klam en kil. Gutemberg prikte almaar door met den zethaak in de compositie, zwijgend verslonden in zijn arbeid, wat de stemming nog ontzenuwender maakte.

Sedert eenige dagen heerschte weer een bijzonder gedrukte stemming op de colonie. Een der maandelijksche wissels voor de drukpers naderde zijn vervaldag en dan legde Jacques een bedrijvigheid aan den dag, die gewoonlijk zwaar van allerlei aanleidingen tot tweedracht ging. Bevreemdend mocht het daarbij heeten dat Gutemberg en Marius plots dikke vriendschap gesloten hadden. Er hing over alles een atmosfeer van intrigues en dubbelhartigheid, die beklemmend werkte.

Het vertrek van den Caucasiër, Matrocian, den eenigen man op wien hij nog eenige vage hoop had gebouwd, deed aan Vincent zijn eenzaamheid slechts scherper voelen. Daar juist had de post een briefkaart voor hem gebracht: een haastig gekrabbelde groet uit Londen. Een kort moment van toenadering was het geweest, waarvan nu wel niets verder meer te verwachten viel.

Maar Jacques koesterde alweer andere plannen. Een paar dagen na het vertrek van Matrocian had de colonie een ander bezoek gehad, waar hij groote verwachtingen aan vastknoopte. Ditmaal was het een vermogend Spaansch anarchist, die zoo pas uit zijn vaderland gebannen was, na een geruchtmakend proces wegens vermoedelijke medeplichtigheid in een mislukten aanslag op het leven van koning Alfonso.

Voorloopig verbleef hij nu te Parijs, waar hij naar een nieuw arbeidsveld uitzag. Want Francesco Lopez had reeds een bestaan van onvermoeidbare propaganda achter den rug. Vincent had meer van hem gehoord. In alle libertaire milieu's had zijn naam goeden klank. Van eenvoudig schoolmeester had hij zich omhoog gewerkt, zijn academische graden veroverd, en dan te Barcelona, de revolutionnaire fabriecksstad, een uitgebreid werk voor volksontwikkeling ingericht. Een oude bewonderaarster had hem gansch haar vermogen, verscheiden millioenen, achtergelaten, om zijn plannen ten uitvoer te brengen. Zelf leefde hij met de grootste zuinigheid, ontzegde zich elke weelde-uitgave, om ook den laatsten stuiver van zijn fortuin, dat hij als een gewiekst financier wist te plaatsen, aan zijn werk te besteden.

Dezen nu, hoopte Jacques financieel voor zijn ondernemingen te interesseeren. De ondervinding had Vincent geleerd eenigszins sceptisch tegenover al de apostels van de nieuwe leer te staan. Maar de Spanjaard maakte een anderen indruk: een gezet figuur, met kort geknipte, reeds grijzende haren; levendig, maar rustig van gebaar; een blik vol vinnige energie. Kortom: een levend contrast met de romantische haarlokken, de flambards en zwarte lavallière-dassen, die gewoonlijk

een leidende rol in de revolutionnaire groepeeringen speelden.

Un enthousiaste à froid had Jacques hem gekarakteriseerd, die toch wel menschenkennis bezat. In elk geval een sterke persoonlijkheid, waar een fascineerende kracht van uitging.

Francesco Lopez was van meening dat een hervorming van de huidige samenleving, van onder af, met het onderwijs, moest aangevangen worden. Op de schoolbanken reeds werden geest en gemoed van het kind misvormd door allerlei valsche begrippen over tucht en eerbied voor overlevering en gezag; vaderlandsliefde kweekte rassenhaat; eerzucht, huichelarij, afgunst, eigenbaat werden rechtstreeks of onrechtstreeks door een kapitalistische opvoeding aangewakkerd.

Slechts een ruim vrijzinnig onderwijs kon een geslacht vormen dat later, op het puin van de huidige samenleving, de toekomstmaatschappij zou vestigen. Volgens die beginselen had hij in gansch Spanje zijn moderne scholen gesticht. Zijn rustige geestdrift werd door onvermoeibaren ijver en taaie volharding geschraagd. Er ging van hem een overredende kracht uit, die anderen voor zijn werk wist te winnen.

Hij was geen fantast, geen plannensmeder, maar een man van nuchtere werkelijkheid. Hij liet ruime, luchtige scholen bouwen, waarin hij jonge, vooruitstrevende, goed bezoldigde leerkrachten aanstelde. Waar het niet mogelijk was scholen te stichten, richtte hij volksboekerijen op. Hij bezuinigde op zijn eigen onderhoud, maar schonk ruime toelagen aan alle werken van libertair of vooruitstrevend karakter.

En hier nu was het wel, zoo begreep Vincent, dat het schoentje wrong. Vandaar de troebele stem-

ming die er sedert Lopez bezoek heerschte. Want als practisch zakenman ondersteunde deze slechts de werken die gezond en levenskrachtig bleken.

Jacques' plannen waren natuurlijk grandioos. Als hij maar wat kapitaal had, kon hij deze onderneming uitbreiden tot een groot communistisch drukkers- en uitgeversbedrijf, dat de boeken voor scholen en bibliotheken zou leveren. Zoo'n afzetgebied alleen, moest voldoende zijn om het bestaan van de drukkerij te wettigen. Ze zouden de klassieken van de anarchie uitgeven: Bakunine, Kropotkine, Alexander Herzen, Jean Grave, Stirner, Tolstoj.... Vincent kon Fransche vertalingen leveren. Een anarchistische bibliotheek die reuzen-invloed zou uitoefenen!

De wereld verruimde voor Jacques' zienersblik. Zijn gewone geestdrift had aan de makkers dit prachtige plan reeds voorgespiegeld, op een van de laatste mooie najaarsavonden, toen ze saam voor de deur tegen den boschrand zaten. Gutemberg was natuurlijk op zijn hand en Jacques bezat psychologisch inzicht genoeg om ook in Marius den licht ontvlambaren *meridional* te treffen.

Alleen Pierre was bij deze preparatieven niet aanwezig. Maar best ook. Hij bleef toch altijd een spellebreker. In den laatsten tijd was hij nog stroever geworden en trok dagenlang op jacht in het bosch, zonder zich om de anderen te bekommeren.

Ook Vincent had reeds te veel van dat goedkoope enthousiasme gezien om er nog mee in op te gaan. Hij wilde de kinderlijke vreugde van de anderen echter niet bederven, geen roet in het eten gooien en wachtte zich dus wel eenige nuchtere opmerking te maken.

Toen een paar dagen later echter Lopez kwam,

speet het hem bijna zich niet te hebben verzet, want dit alles leek wel op een zorgvuldig ineengestoken ensceneering om op den bezoeker toch maar een gunstigen indruk te maken.

Lopez vond immers alles in volle bedrijvigheid, in bloeiende welvaart en roerende eendracht schier. Jacques en Gutemberg waren volop bezig met te zetten voor het blad. Vincent verbeterde de drukproeven van een brochuurtje van Carpenter, door hemzelf uit het Engelsch vertaald. Een manifest van het syndicaat der metaalbewerkers lag op het marmer. Marius was aan 't aardappelen rooien en de ntuin. Gervaise en Felicienne plukten de gedroogde boontjes. Het was een idyllisch tafereel. Temeer daar Pierre afwezig bleef.

Had de klaarziende man zich door dat alles laten beet nemen? Een paar dagen was hij op de colonie gebleven en na zijn vertrek had Jacques geen woord meer over het gansche geval losgelaten. Was er iets over de nog te vervallen wissels besloten? De onzekerheid woog nog steeds op de colonie. Marius, die op den man af aan Jacques gevraagd had hoe het nu met de zaken stond, had slechts een uitwijkend antwoord gekregen. Nu hield hij zich weer gekrenkt op afstand en had toenadering bij Gutemberg gezocht, omdat hij veronderstelde dat deze er meer van moest weten.

Het gebrek aan onderling vertrouwen, de atmosfeer van achterdenken, hing voelbaar over gansch de colonie. Eerst was Marius zijn beklag bij Vincent komen maken; klare wijn werd door niemand geschonken. Nog nimmer was dat alles zoo onbehaaglijk geweest.

Reeds na een poosje drukte het zwijgen in de kleine zaal. Gutemberg deed even kil als buiten

de najaarslucht. Nog steeds trommelden bij poozen de droppels op het zinken dak. Buiten werd de nevel dikker, zoodat hij nu ook langs deur- en vensterreten binnendrong. Het liep tegen den middag, zoodat men er aan kon wanhopen nog wat zon door den mist te zien heen-breken.

- Is Marius niet weergekeerd? vroeg Vincent eindelijk, meer om de stilte te breken da nuit belangstelling.

- O! die is zeker in de stad gebleven. Gister was er vergadering van de vrije groep en je weet: daar voert hij het hooge woord. Ze zullen het wel druk gehad hebben.

- Misschien komt hij terug met Pierre, die naar de markt is geweest...

- Nou, dan kunnen ze onderweg de groepsvergadering nog wat voortzetten! schamperde de andere weer.

Gutemberg wou blijkbaar nijdig doen. Stak er iets bijzonders achter die groepsvergadering? Sedert Jacques hem niet langer op de hoogte van zijn plannen hield, had Marius zich beslist tegen hem gekeerd. En ditmaal zou het niet langer bij woorden blijven! had deze gedreigd. Tot nog toe had iedereen zich door al dat woorden-gegoochel, door al die schitterende toekomstplannen laten verblinden. Nu stond het vast: Jacques was de slechte geest van de colonie. Hij moest weg. Dat was de eenige oplossing.

Het ergste was dat de onderhandelingen met Francesco Lopez Marius ditmaal een ernstig wapen in de hand gaven. Zijn talrijke bezoeken, in den laatsten tijd, aan allerlei vrienden en geestverwanten uit de naburige stad, hadden zeker wel het een of ander doel. Zoo pas nog waren er

in een paar anarchistische blaadjes, naamlooze berichtjes opgedoken, met allerlei zinspelingen op den toestand in de colonie: het eigenmachtig optreden van één enkele, die een gevaar voor de gansche onderneming was. En de steeds nog maar voortslepende werkstaking, waarvan geen gunstig einde te voorzien was, begon Jacques gezag leelijk te ondermijnen; en als nu de financieele hulp van Lopez achterwege bleef...

- Je zal zien, had Marius onlangs nog tegen Vincent gezegd, Jacques zal het zoover brengen, dat de makkers hem hier uit de colonie zullen trappen.

En daar de andere geen antwoord gaf, ging hij voort:

- Zou alles hier niet veel beter marcheeren zonder Jacques? Hij was het die met zijn dwaze plannen en zijn eigenzinnig optreden, zoowel de verantwoordelijkheid voor al de tweedracht als voor den miserabelen financieelen toestand droeg. En de vrienden hier uit den omtrek, zouden zij maar laten begaan? Hadden zij geen woordje mee te spreken? Hadden zij de colonie niet helpen stichten? Hadden zij van het begin af aan niet meegeholpen? Waren ze niet bijgesprongen waar het noodig bleek? Was het niet hun eigen werk; de vrucht van hun steun en offervaardigheid? Hadden zij niet, des Zondags in hun vrije uurtjes, schuren en stallingen opgetrokken en zelfs het groote, witte huis? Zij hadden geld bijeengebracht en omhalingen gedaan om huisraad te koopen. Hoe dikwijls had Jacques geen beroep op hen gedaan! Hadden zij geen aandeelen in de drukkerij genomen? Ja, de colonie was het werk van hen allen; en zij hadden recht controle uit te oefenen op wat hier gebeurde.

Op dat alles was er niet veel te antwoorden. Toch wou hij Marius geen gelijk geven, want deze zou zoo'n instemming dadelijk tegen Jacques hebben uitgespeeld. Dat gaf maar olie op het vuur. En waar stuurde Marius trouwens op aan?

Het was blijkbaar dat hij tegen Jacques complotteerde. En wellicht dat Gutemberg er meer van wist. Die twee stonden trouwens sedert eenigen tijd op goeden voet met elkaar. Beiden kwamen uit dezelfde libertaire milieus, waar zij, met een zelfden ijver in het discuteeren, ook eenzelfde liefde voor de coulissen-intrigue hadden opgedaan. Ze wogen tegen elkander op. Het zou Vincent heelemaal niet verwonderd hebben, als Gutemberg een dubbele rol speelde; aan Jacques de plannen van Marius, en aan Marius de plannen van Jacques ging verklappen. Later was het nog tijd om positie te kiezen.

Neen, met al dat prakkezeeren ging het werk hem niet af. Vincent liet den zwijgzamen Gutemberg aan zijn drukproeven over om zich even in de keuken te gaan warmen. Hij voelde zich geheel verkild. Van Gervaise, die het middagmaal klaar maakte, vernam hij dat ze nog op Pierre wachtten, die van de markt moest thuis komen. Als die al zoo vroeg weg was, behoefde hij natuurlijk een warm en stevig maal. Ook Marius zou niet lang meer wegblijven.

- Misschien komen ze wel saam? herhaalde hij nogmaals de veronderstelling van daar straks.

Maar hij kon het niet gelooven. Pierre en Marius, dat waren tegenvoeters. Pierre, die zoo'n hekel aan alle intriges had....

- Laat je niet op sleeptouw nemen door Marius had hij onlangs Vincent nog verwittigd; die heeft het achter de mouw....

Ja, daar broeide iets. Vincent wilde er het fijne van weten. Hij zou Pierre tegemoet gaan om ophelderingen te vragen; zoo niet toch eens ernstig over den toestand spreken. Al dat achterbaksche gekonkelfoes was niet langer te dulden.

Hij kon Pierre niet misloopen. Daar was maar één weg, de aardeweg door het bosch, waar hij met de kar door kon. De mist van dezen morgen was nog dichter geworden en omhulde gansch de vallei. Hij hing zoo dik dat Vincent geen tien stappen vóór zich uit zag. Vóór hem rezen de stammen uit den blauwen mist om achter zijn rug weer in het grauw te verzinken. Gelukkig kende hij het woud, zoodat er geen vrees voor verdwalen bestond. Evenmin moest hij bang zijn den makker te missen, want zijn geoefend oor herkende van uit de verte het schokken van de kar, boven al de andere geruchten uit van het bosch: de gezapig vallende waterdroppels of het eentonig gehamer van een specht.

Zelfs in dit ongunstige weer, onderging Vincent de bekoring van het woud. De reuk van in ontbinding zijnde bladeren walmde uit den grond, waar de voet ieder oogenblik dreigde uit te glijden op het gladde, bruingroene mos. Volgens gewoonte sneed hij zich een fermen stok; onder de bast vlekte het hout als een versche wonde. Nog waren de kruinen niet te onderscheiden, maar het bosch leek lichter te worden. Hier en daar glommen zilveren vochtstrepen over de bruine en grauwgrijze schors. Dikke waterdroppelen vielen hem in den hals als hij door het schaarhout ging.

De zenuwachtigheid van daar straks was geheel geweken. Een gesprek met Pierre zou hem opluchten.... Kijk, hoorde hij daar niet een stap in de verte, door het getrommel van de water-

droppels heen? Was Pierre dan niet met zijn kar? Hij dacht nog na over het zonderlinge van het geval, toen hij plots, aan de bocht van den weg, tegenover.... Marius stond.

Deze had zijn baret overmoedig in den nek geschoven, den wandelstok op den schouder. Dauwdruppeltjes glinsterden in zijn blauwzwarten ringbaard. De plotse ontmoeting met den makker scheen hem hoegenaamd niet te verwonderen.

- Kijk! jij komt zeker om nieuws? riep hij triomfantelijk uit. Nou, jongen, 't is me de moeite waard, hoor! Wij zullen het boeltje eens overeind gaan zetten. De vrienden van de vrije groep hebben besloten ons autocraatje eens *mores* te leeren.

Met het autocraatje kon niemand anders bedoeld zijn dan Jacques. Het toeval bleek Vincent dienstig. Zoo zou hij vernemen wat er gaande was. Want Marius verkeerde in zoo'n opgewekte stemming, dat hij blijkbaar slechts iemand zocht om zijn plannen aan toe te vertrouwen.

- Luister, kerel! deed hij gewichtig. Het is besloten. Zondag trappen wij hem d'r uit! Ja, Jacques moet van de colonie weg. Al lang weten de partijgenooten wat er hier omgaat. Ik heb ze op de hoogte gesteld. Iedereen weet dat hij er schuld aan heeft als het hier niet marcheert: jij, Gutemberg, Pierre.... je weet het net zoo goed als ik zelf. Het is een schandaal geworden. Daar moet een einde aan komen. Dat hebben we besloten. Zondag komen er een tiental afgevaardigden van de vrije groep. Die zullen den toestand onderzoeken en rekenschap vragen. Zij vormen een regelmatig aangesteld comité.... een soort *comité du salut public,* dat al de colonis-

ten ondervragen zal... Je begrijpt... en dan trappen Jacques buiten...

Vincent begreep heelemaal niet. Het eenige was dat de toestand nog hachelijker werd. Jacques was er de man niet naar om zich zoo maar te laten buiten trappen. Het zou in elk geval van geen leien dakje loopen. Marius en zijn kornuiten mochten zich wel voorstellen hier zoo wat de rol van rechtherstellers te komen spelen, het viel alleszins te betwijfelen, of Pierre hen daarin de hand leenen zou. Dat ging hard tegen hard; zelfs als Marius met een overmacht kwam.

Trouwens was het te veronderstellen dat tusschen nu en Zondag Jacques niets vermoeden zou, dat hij geen tegenmaatregelen nemen zou? Wat was de rol van Gutemberg in dat alles geweest? En Pierre, die zoo'n hekel aan alle slinksche wegen had, zou hij laten begaan? En hij zelve, Vincent...?

Ze waren reeds aan den rand van het bosch, toen Marius nog maar altijd voort vertelde, in volle vuur, zonder zelfs de afzijdige houding van zijn makker te hebben bemerkt. Beiden traden de keuken binnen toen Gervaise opdiende.

- Pierre nog niet thuis? vroeg Vincent.

- Neen, antwoordde Felicienne. Maar we kunnen niet langer wachten. Hij is al meer dan een uur over tijd.

- Dan breng maar op! vond Marius. Met die kou heb ik honger als een wolf.

Vincent ging zijn handen wasschen. Toen hij terug kwam zaten Marius en Gutemberg gewichtig met elkaar te comploteeren. Naar gewoonte liet Jacques op zich wachten. Eindelijk kwam hij ook, slordig en verstrooid, een uitgebrande sigaret in den mond, die hij achteloos naast zijn bord neer-

legde. Er werd zwijgend gegeten. Iedereen keek norsch vóór zich uit. Gervaise maakte een opmerking over Pierres uitblijven:

- De verkoop zal niet schitterend geweest zijn.

Niemand raapte de bemerking ou, zoodat de stilte wegen bleef. Er hing onweer in de lucht.

Eindelijk klonk buiten belgerinkel en het schokken van de kar. Een donkere schaduw schoof voor de bestoomde ruit. Wat later hoorden ze uitspannen en het paard wegvoeren.

Jacques, die in den laatsten tijd den stuggen makker blijkbaar ontweek, scheen ook nu geen lust te hebben hem te ontmoeten en dook weer in zijn kamer weg. Gutemberg zakte treuzelend af naar de drukkerij. De vrouwen waren in de keuken het eten gaan opwarmen. Slechts Vincent bleef aan de half opgeruimde tafel zijn krant zitten lezen. Marius deed een papierstrookje aan de vunzende houtblokken van den haard ontvlammen.

Ze hoorden Pierre zijn zwaar vernagelde schoenen tegen den drempel afkloppen. Blijkbaar slecht geluimd duwde hij de deur open, mompelde een onverstaanbaren groet en ging aan een hoek van de tafel zitten, waar Gervaise hem de dampende soep bracht. Doch hij had zichtbaar iets op den lever. Hij tastte niet toe, doch keek verveeld vóór zich uit; ging werktuigelijk met den lepel naar den mond om hem weer te laten zakken, keek eens rond wie er in de kamer was. En dan plots, het bord ter zijde schuivend, tegen Marius:

- Luister eens, Marius, jongen; ik wil je een goeien raad geven. Ik ben van morgen in de stad gebleven. Het is daarom zelfs dat ik zoo laat kom. Er wordt daar tegenwoordig veel gekletst over wat er hier omgaat. En hoe het zou moeten zijn,

en wat wij zouden moeten doen en laten om die heeren te believen. Graag zag ik al die betweters en babbelkousen den mond gesnoerd. Het gaat niemand aan wat wij doen, en jij, Marius, je moest verstandiger zijn en aan die kletsmajoors geen stof voor nieuwe praatjes verschaffen. Het is hier al beroerd genoeg om geen vreemden in onze zaken te mengen.

Marius was onder de afstraffing rood geworden als een haantje. Hij sprong recht, stelde de handen op tafel en beet vinnig toe:

- En dat moet jij me verwijten, jij, die beter dan wie ook weet wat voor een smeerboel het hier is! Jij weet toch net zoo goed als ik zelf, hoe Jacques ons met zijn dwaze plannen ten onder brengt. En zijn autoritair optreden! Wij zijn anarchisten, libertairen; en we hebben deze colonie gesticht om er vrij, volgens onze communistische overtuiging te leven. Als ik mij door anderen de wet moet laten spellen, als ik een baas boven mij moet hebben, dan werk ik liever voor een patroon die me behoorlijk betaalt. Maar hier speelt Jacques over ons de baas, en het geld dat wij verdienen wordt door hem aan zijn liefhebberijtjes verkwist. Jij zelf, je hebt honderdmaal geklaagd; je hebt me gelijk gegeven als ik zegde dat het zoo niet kon blijven duren, dat er verandering komen moest... Maar je hebt niet den moed om voor je gedachten uit te komen. Nu krabbel je achteruit, als je ziet dat ik handelen wil. Een lammeling, dat ben je!

- Och kom! maak je niet druk, hernam Pierre, nu ook een beetje nijdiger, omdat hij voelde dat Marius in den grond niet heelemaal ongelijk had. Je weet wel wat ik zeggen wil. Het is heel wat anders onder elkaar eens over den toestand te

praten, dan wel die kletsers van de vrije groep op te ruien; met buitenstaanders te complotteeren dat ze hier alles overhoop gaan gooien en Jacques zullen buiten trappen. Wij beredderen zelf onze zaken en ik zal niet dulden dat hier iemand zich bemoeien komt met iets dat hem niet aangaat. Begrepen?

- Wat! het zou de makkers niet aangaan, wat hier gebeurd! Hebben zij de colonie niet helpen stichten met hun geld! Zijn ze geen aandeelhouders in al de ondernemingen die Jacques steeds zoo schoon wist op te schroeven! Op wie werd maar steeds beroep gedaan als er centen moesten zijn! En dan zou ik die makkers niet mogen zeggen dat hier misbruik van hun vertrouwen gemaakt wordt. Zou je durven beweren dat het niet waar is wat ik zeg? Je bent te laf om de waarheid te durven zeggen. Bang ben je voor Jacques!

Zijn vuist dreunde op tafel dat borden en glazen rinkelden. Bleek van woede, de tanden op de lippen geklemd, was Pierre op Marius toegegaan. Vincent sprong bijtijds tusschen beiden.

- Als we nu even kalm en bedaard de dingen willen bespreken, dan kan er wel een oplossing gevonden worden. Ruzie maken helpt niet. En met een beetje goeden wil langs beider kant...

Hij werd onderbroken door Jacques, die van op zijn kamer alles afgeluisterd had en woedend toeschoot.

- Wat! *nom de dieu de nom de dieu!* Mij buiten gooien! Ik die de colonie gesticht heb! Die heel mijn leven aan dit werk gewijd en er mijn toekomst en mijn welzijn aan opgeofferd heb!

Hij klopte zich theatraal op de borst, de korte gestalte opgericht als om Marius uit te dagen, ter-

wijl de vloed scheldwoorden lyrisch van zijn lippen rolde:

- Jij gemeene rekel! Meen je dat ik niet al lang op de hoogte ben van je geknoei! Dat ik niet weet hoe je me hebt beklapt en vuil gemaakt! Hoe je met een bende schoeljes complotteert om mij buiten te dringen! Hoe je met lasterberichtjes in de partijbladen rondleurt om mij verdacht te maken, mij en mijn werk. Jij, jij zelf en niemand anders is het die de colonie ten onder helpt. Door jouw schuld, door jouw geklets komt het dat de menschen niet ingaan op mijn plannen welke hier welstand zouden brengen en de colonie groot maken. Godverdomme, godverdomme nog toe, gemeene schurk, als ik bedenk dat door jouw schuld Francesco Lopez... ik zou je kunnen omver steken zooals je daar staat.

Hij greep naar het broodmes dat op tafel was blijven liggen en wou Marius te lijf. Maar deze was op zijn hoede en toen Jacques toesprong, trof hem een vuistslag in het volle gelaat, die hem huilend en bloedend over den vloer deed rollen. Zijn val rukte de tafel omver. Borden en glazen vlogen in scherven op den grond. Felicienne stiet gillend de keukendeur open. Ook Gervaise en Gutemberg kwamen toeloopen.

In stof en scherven rolden Jacques en Marius, vechtend vloekend dooreen. Het was een ongelijke strijd die spoedig beslecht werd. De veel sterkere Marius kreeg zijn tegenstrever onder de knie en beukte met hamerende vuist op den vijand los die, lenig en vlug, zich kromde en wrong om op de dij den revolver te krijgen welke hem nooit verliet.

Pierre en Gutemberg slaagden er eindelijk in de vechters van elkander te rukken. Zelfs met hun

beiden hadden zij alle moeite om den hysterisch schuimbekkenden kleinen kerel in bedwang te houden. Marius was in een hoek van de kamer geweken, waar hij dreigend een stoel zwaaide.

Zoover kwam het niet. Marius, die inzag dat hij den slag verloren had, zocht slechts een voorwendsel om eervol den aftocht te blazen. Hij had iedereen tegen, zoodat de zaak gauw beklonken was. Alleen Vincent sprak in zijn voordeel, wees op zijn ijver, zijn onverdroten werkzaamheid, waaraan de colonie toch het beste van haar middelen van bestaan verschuldigd was. Marius meende het eerlijk: hij was een overtuigde. Daarbij, zoo schitterend ging het hier toch niet, dat zij als rechters tegenover een makker optreden konden. Als iedereen maar eens zijn eigen stoepje wou vegen...

Doch de anderen waren al te blij een zondebok te hebben gevonden, wiens zoenoffer misschien een schijn van eendracht herstellen kon. Jacques eischte dat Marius gaan zou. Hij of ik! schreeuwde hij heesch. Ook Pierre was het eens met hem: hij had vreemden in de aangelegenheden van de colonie gemengd, de makkers tegen elkander opgeruid, gekuipt en geknoeid. Hij was een valsche broeder, de kwade geest van de colonie die alle oneenigheid had aangestookt en onderhield. Hij moest weg.

De anders zoo kalme Pierre wond zich door zijn eigen, valsch klinkende woorden op. Hij beloog zich zelf. In zijn verontwaardiging over Marius' geknoei, schoof hij nu op den hals van het slachtoffer de verantwoordelijkheid voor al de mistoestanden.

- Als Marius weg was zou alles beter gaan! Zoo werd de zaak beslist. De uitsluiting van Marius werd een voorwaarde tot algemeene verzoening.

Zelfs Felicienne, die het anders steeds voor haar landsman opnam, vond dat hij niet blijven kon, mits iedereen tegen hem was.

Marius zou op staanden voet de colonie verlaten. Een half uur later stond hij klaar, in zijn zwart fluweelen pak met lavallière-das en flambard. Het klassieke pak van den strijdenden anarchist.

Aan Vincent slechts reikte hij de hand tot afscheid.

- Wacht maar! Ze zullen mij nog eer terugzien dan hun lief is, dreigde hij. Ik neem alleen mijn kleeren mee. Aan jou vertrouw ik mijn gerief toe; mijn boeken en brochures, mijn papieren, mijn woordenboek. Jij, je bent een intellectueel, die de waarde van den geestesarbeid kent... Je zal er zorg voor dragen.

Dan zag Vincent hem verdwijnen, langs het weggetje door de vallei, langswaar hij, nog geen uur geleden, hem tegemoet was gegaan. Zoo snel was alles afgespeeld. Niet zonder een weemoedige ironie bedacht hij, hoe Marius hem tot de depositaris had gemaakt van zijn intellectueel eigendom: zijn geschriften en het groot sociologisch woordenboek.

X.

De dagen die volgden wogen loodzwaar. Zonlooze herfstdagen met druilenden regen. Dagen vol ontbering en kommer, waarvan een groot deel op Vincent's schouders drukte. Marius' vertrek had een verzoendag ingeluid. De poeslieverigheid tusschen Jacques en Pierre, was te opvallend om gemeend te zijn. Het ging zelfs zoover dat deze laatste zijn gitaar weer te voorschijn haalde, terwijl Gutemberg naar het dorp om wijn moest. Tot laat in den nacht werd er gezongen en gedronken.

Dat alles was te mooi om te blijven duren. Vincent trouwens, stond buiten die vreugde. De wrokkige Jacques vergaf het hem niet dat hij verzachtende omstandigheden voor Marius had gepleit. Gutemberg deed gluiperig. Zelfs Pierre scheen hem te ontwijken. Maar die schaamde zich over eigen zwakheid. Ach! al het raadselachtige in dat karakter, was het misschien niet enkel willoosheid?

Overigens had Vincent geen lust om aan dat algemeene comediespel mede te doen. Nu Marius weg was, stond hij gansch alleen voor al het werk in den tuin. Veel moest nog binnengehaald worden: de gedroogde boontjes, de koolen, aardappelen, uien, knollen... een reuzenwerk dat boven zijn macht was. Jacques noch Gutemberg bekommerden er zich om. Die zaten in de drukkerij. Na die jongste wittebroodsdagen was Pierre weer afgedropen en hield zich op zijn eentje. Zelfs was hij die laatste dagen niet meer naar de markt geweest, zoodat de kas reeds op den bodem geraakte. Het was alsof alles hem onverschillig geworden was.

Slechts van de vrouwen kreeg Vincent eenige

hulp bij het lichte werk. Maar ook zij hadden de handen vol met den winter-inmaak. Zoo stond hij nagenoeg alleen. En er viel wat te doen. zoo zij het slechte seizoen niet zonder voorraad wilden tegemoet gaan.

Het werd voor Vincent een quaestie van eigenliefde, hier alles nog zoo lang mogelijk recht te houden. Het was een verloren zaak, dat stond vast, maar hij zou volhouden tot het einde toe, redden wat er te redden viel. Zijn geloof in het anarchistisch ideaal was sedert lang vervlogen. Wat had hij hier nog te verwachten, bij deze menschen die hem vreemder werden met iederen dag?

Maar hij zou het niet opgeven. Ondanks al zijn gebreken, was Marius toch een leermeester voor hem geweest. Die had hem de liefde tot den arbeid geleerd, om den arbeid zelf. Het was Vincent alsof hij zijn taak overgenomen had. Werken zoolang mogelijk, alleen maar om er de zaak boven op te houden.

Nog om een andere reden voelde Vincent de afwezigheid van Marius als een leemte. In al deze maanden was hij aan hem gewend geraakt. Hij kende zijn zwakheden en eigenaardigheden. Wist welk een pedant ingewikkelden volzin er volgen ging op een leukweg onnoozel gestelde vraag. Wist bij voorbaat hoe die goede Marius op alles reageeren zou.

Nu hij voor goed vertrokken was, begon Vincent hem zelfs allerlei hoedanigheden toe te dichten. In den grond meende hij het toch niet kwaad; Marius, het was toch een makker, die hem nu ontbrak.

Een paar late bezoeken nog, brachten rond dezen tijd de opwekking van hun eerlijke overtuiging. Zoo kwam er een foorkramersgezin met zijn

woonwagen. Ze moesten langs de groote baan voorbij en hadden den omweg gemaakt om een paar uurtjes door te brengen op de colonie, waarvan ze zooveel gehoord hadden. Slechts moeizaam had het oude paard langs den halfgebaanden aardeweg den verloren heuveltop bereikt, zoodat heel de familie zich in het gareel had moeten spannen of aan de wielen duwen om dit land van belofte te bereiken.

Zij waren acrobaten: man en vrouw met drie sjofel opgeschoten kinderen, wien men het kon aanzien dat zij alle watertjes der miserie doorzwommen hadden. Het oude cirkuspaard dat een met stukjes blik en ijzeren reepen gelapten woonwagen trok, was even mager als de geleerde hond die tusschen de wielen liep, of de lange slungel met den soldatenmantel en den verkleurden vilt, die zoo bezorgd zijn beesten de helling op hielp.

Ze waren kinderlijk opgetogen. Ze wilden alles zien, alles bewonderen, vonden alles even mooi, even heerlijk... ‘net zooals in de toekomstmaatschappij’, voegde de vrouw er aan toe. 's Middags deelden de bezoekers het schamel maal van de colonisten. De vader en beide zoons spraken met Jacques over den vooruitgang van de gedachte, nadat ze behoorlijk de drukkerij hadden bewonderd, die zooveel bijdroeg om overal het anarchistisch zaad te doen kiemen. Moeder en dochter hielpen Gervaise zuurkool inmaken. Graag waren ze langer gebleven, maar ze moesten voort om nog denzelfden avond een voorstelling in het naburig dorp te geven. Zoo vertrokken zij kort na den noen, niet zonder eerst een kleinigheid voor de propaganda te hebben achter gelaten.

Andermaal kwamen twee arbeiders uit den omtrek van Reims, nog jonge kerels die op een Zon-

dag de colonie kwamen bezichtigen. Ze brachten een flink stuk rundvleesch mee voor den zondagspot, wat in deze magere tijden bijzonder welkom was. Na het eten, toen ze zagen, hoe druk Vincent het had in den tuin, speelden zij dadelijk hun jas uit om een handje toe te steken.

Onder het werk door vertelden zij hoe ze hoopten later ook een dergelijke colonie te stichten. Ze waren al begonnen met een klein coöperatief: zes mandenvlechters die korven voor champagneflesschen vervaardigden. Op hun loon hadden zij genoeg overgespaard voor een eersten voorraad teenen, die ze in hun vrije uren verwerkten. Als het meeliep zouden ze binnenkort, na den druivenoogst, heelemaal voor eigen rekening beginnen, op communistischen grondslag natuurlijk.

Andermaal kreeg men het bezoek van een paar gezellen uit de *biscuiterie communiste d' Asnières.* In die Parijzer *banliene* hadden enkele jonge snaken een communistische beschuitbakkerij opgericht, waar het eveneens raar moest toegaan. Het waren joviale makkers, echte parisiens, met de pet in den nek en de sigaret in den mond, en met bedenkelijke apachen-manieren, maar met de primitieve reinheid van principes die voor geen enkele consequentie achteruit deinst. Ze waren illega-listen. Eigendom is diefstal, gold als strikte moraal. Bij hen waren er geen sloten op de deuren en stond de geldlade open voor iedereen... wat trouwens slechts geringe bezwaren bood daar ze meestal ledig was.

De colonie te Asnières was er dan ook naar ingericht. Vincent vond de rekels interessant om hun temperamentvolle alluur en hun totaal gebrek aan scrupules. De anarchie was een milde moeder, die heel wat outsiders aan haar boezem koesterde.

Wat zij eigenlijk kwamen doen, begreep hij eerst niet goed. Gold dit ook een studiereisje? Of maar een vluchtig bezoek? Wilden ze hier een tijdje blijven? In elk geval schenen zij aan geen heengaan te denken en volgens de libertaire opvatting vroeg niemand hun eenige opheldering.

Toch verwonderde hun gedoe Vincent wel eenigszins, tot één van beiden hem bekende, zonder eenig bezwaar, met kinderlijk vertrouwen:

- *Et puis aussi, on passe du toc, hein?...*

Ze brachten valsch geld in omloop... O! voor de goede zaak. Ze moesten zesduizend frank bijeen krijgen, voor een nieuwe machine, zonder dewelke de *biscuiterie communiste* onmogelijk met de anderen concurreeren kon.

Ditmaal was Vincent wel een beetje overdonderd. Maar ze wisten het hem fijntjes aan 't verstand te brengen. Een casuistiek die Marius hen benijd zou hebben. Ze waren communisten in den ruimsten zin van het woord; op voet van oorlog met staat en samenleving. Waarom zouden zij dan het monopool van den kapitalistischen staat eerbiedigen. Was het niet een eerlijk waagspel waarbij ze hun vrijheid in de weegschaal stelden voor de begeerde zes duizend frank?

Daar lag bravour in hun openhartigheid. Een eerste maal toen ze de som bijeen hadden, verscheen in de anarchistische pers een oproep ten voordeele van uitgeweken Russische revolutionnairs. Onder algemeene geestdrift werd er besloten het bijeengespaarde maar voor die heldhaftige makkers op te sturen. Een tweeden keer werd een aanzienlijk bedrag gestort in het strijdfonds van een extremistische krant, wiens kranige houding de bewondering van de vrienden gaande maakte.

Vincent had er een flinke hulp aan, al den tijd dat zij op de colonie bleven. De aardappelen moesten nog gerooid, de laatste vruchten binnen gehaald worden. Met zoo'n paar flinke helpers schoot de boel toch een weinig op.

Maar die hulp zelf bleek noodlottig, want als echte amateur-tuiniers deden ze eerst het heele veld uit, alvorens de aardappelen in zakken te doen. Ze moesten eerst behoorlijk droogen, dan zou het veel beter gaan. Toen kwam er, den tweeden of den derden dag, een telegram voor de beide vrienden die even plots de colonie verlieten als zij er gekomen waren.

Daarmee was het mysterie van hun verblijf ook opgehelderd. Met het delicate liefhebberijtje waaraan zij zich overleverden was dat niet moeilijk. Dreigde er onraad aan den horizon of was het onweer afgedreven? In elk geval, het telegram had hen verwittigd, dat zij in andere oorden hun tenten dienden op te slaan.

Op een paar mooie herfstdagen hadden ze dus de aardappelen uit gedaan. Nu stond het weer op keeren en de gansche oogst lag boven den grond. Als er een regenbui kwam was alles bedorven. Gansch alleen stond Vincent voor het werk en geen van de andere colonisten die een handje toestak. Jacques schreef een brochure en mocht in zijn inspiratie niet gestoord worden. Gutemberg deed droogjes opmerken dat hij letterzetter van stiel was en geen landbouwer. En Pierre? Die was onzichtbaar, die zat in het bosch. Alleen Gervaise en Felicienne vonden na het eten den tijd om wat aardappelen op te rapen.

Doch het bleek te laat. Tegen den avond begon het te regenen zoodat het veld weldra wegzonk in den modder. Acht dagen duurde het slechte weer.

Heel de voorraad bedorven door de eeuwige zorgeloosheid en eigenzinnigheid.

Nog steeds regende het voort, gezapig, zonder ophouden. Een regen fijn als mist die alles doordrong en loodzwaar op de stemming drukte. In de tegen de helling aan gebouwde loods stond Vincent hout te klieven. Hij joeg de zware bijl door de weerbarstige boomstronken dat de spaanders in het ronde stoven. Zweet parelde op zijn voorhoofd. Maar dit afbeulend werk liet ook geen tijd voor verdere gepeinzen. En dat was nog best.

Want de toestand werd steeds ellendiger. De lieverigheid van na de verzoening had natuurlijk niet kunnen duren; weer stonden de partijen scherper tegenover elkaar dan ooit. Aanleiding was het bezoek geweest van beide *biscuitiers.* Pierre had achterhaald dat de niet al te zeer gewenschte makkers op een flink getal aandeelen voor Jacques' onderneming hadden ingeschreven. Vandaar dat deze hun, in een hachelijk moment, de gastvrijheid geboden had.

Nu waren gastvrijheid en asielrecht begrippen die door de libertaire moraal tot het uiterste gedreven werden. Een geestverwant in nood, zou bij iederen makker een schuilplaats vinden en door hem voortgeholpen worden, zelfs indien er voor dezen heel wat risico aan dergelijke gastvrijheid verbonden was. Wat Pierre echter niet dulden kon, was dat deze hulp berekend was.

Hij had er Jacques een scherp verwijt van gemaakt: niet om een paar makkers te helpen had deze gastvrijheid geboden, maar wel om er munt uit te slaan. En hij, Pierre, hield er niet van in dergelijke combinaties gecompromitteerd te worden.

Natuurlijk had Jacques de bemerking kwalijk genomen. Sedert dien liepen ze stug tegenover

elkaar, tenzij ze zij de minste gelegenheid weer vinnig opstoven. De gemeenschappelijke maaltijd had reeds aanleiding tot zooveel krakeel gegeven, dat iedereen nog maar liever wegkroop in zijn eigen hoek: Pierre in zijn hut, Jacques op zijn kamer, Gutemberg in zijn drukkerij, Vincent zoowat overal.

Het druilende regenweer sloot hen op in de gevangenis van een ontzenuwde prikkelbare stemming, waar ieder woord weer tot twist oplaaien kon. Vincent dreef de vlijmvlitsende bijl door de boomwortels, als wou hij met dien tegenstand ook zijn verdere ergenissen breken. Maar de nare gedachten weken niet.

Weldra zou er nood heerschen, en dat nog vóór de winter kwam. De tuin bracht niets meer op. Het was veertien dagen geleden sedert Pierre de laatste kar groente naar de markt had gevoerd. De opbrengst, enkele franks, was al lang verteerd. Zondagbezoekers die een brochure kochten of een penning in het strijdfonds stortten, waren niet meer te verwachten. Sedert de jammerlijk mislukte werkstaking werd het blad niet meer gelezen. Er kwam geen cent binnen, terwijl de schulden steeds grooter werden. Rekeningen voor papier, voor lood, voor druk-inkt, nieuwe wissels voor de pers, zonder zelfs van de nog steeds niet afbetaalde landbouwmachines te spreken.

Er was geen uitzicht meer. Ontmoedigd gooide Vincent de bijl in een hoek en zette zich op een boomstam neer. Neen, daar was geen uitkomst, nergens.

Plots schoof een schaduw vóór de grauwe klaarte van het deurvierkant. Pierre slofte binnen, bleef zwijgend tegen den deurstijl leunen, terwijl Vincent verwonderd naar den lang vermisten makker

opkeek. Deze zag er haveloos uit: den rug gekromd, de hooge gestalte gebogen, de ongekamde haren laag op het voorhoofd verward. De armen slungelden hem aan het lijf alsof hij er geen weg mee wist.

- Wel Pierre, wat is het lang geleden sedert wij je nog gezien hebben.

Maar de andere ontweek de onrechtstreeksche vraag en mompelde binnensmonds:

- Triestig weer vandaag....

En plots herinnerde Vincent zich, hoe het juist een dergelijk nevelachtig weer was geweest, enkele maanden geleden slechts, toen ze saam op de huifkar naar de stad reden en dat moment van heerlijke gezelligheid hadden gekend. Maar toen was het slechts een overtrokken zomerhemel, waar de zon straks triomfantelijk door zou breken. Nu stond de winter voor de deur. Met den nevel viel de avond vroeg. Pierre bleef stom, weifelend, zonder één woord. Er welde in Vincent een diep gevoel van deernis voor den makker dien hij wellicht nog meer ontredderd vermoedde dan zich zelf.

- Ouwe jongen! gaat het niet?

- 't Zou me wat! zoo'n boeltje.

Dan, hortend, kwam het er uit: zijn moedeloosheid, zijn walg voor al dit geknoei, zijn verbittering tegen Jacques. Hij was wee van al dat twisten en krakeelen, van al dat gebrek aan regeling en verstandhouding, dat de colonie naar den ondergang dreef. Met Jaques was er niets te doen.

- Maar dat is toch jouw eigen schuld! Waarom heb je hem laten begaan? Inplaats van Jacques zoo onvoorwaardelijk bij te springen, toen hij op het vertrek van Marius aandrong, had je waarborgen moeten eischen dat het hier alles anders werd. Je weet wel dat ik het hoegenaamd niet eens was met

Marius' kuiperijen. Maar in den grond had hij gelijk. Het was geen reden om hem zoo smadelijk weg te jagen als jullie hebt gedaan.

Pierre speelde verlegen met een opgeraapt stuk hout. En met gemaakte ruwheid:

- Kijk! ik ben een vod! een fluim van een vent, een zwakkeling zonder karakter! Het is het ongeluk van mijn bestaan geweest. Ach! ik zie maar al te duidelijk in hoe het zou moeten zijn, doch als ik een beslissing moet nemen sta ik daar als een kind. Het is meer dan tien jaar dat ik Jacques heb leeren kennen, vier jaar dat ik hem hier heb gevolgd. O! ik ken hem door en door: hij meent het eerlijk, voor zijn overtuiging zou hij zich laten aan stukken hakken.... en toch! Ik was twintig jaar toen ik hem leerde kennen; ik wou kunstenaar worden, muzikant; ik had alles: vermogen, familie, vrienden, alles om mij den weg gemakkelijk te maken. Hij wist me voor zijn ideeën te winnen. Ik was jong, enthousiast, gereed om mij op te offeren voor een mooie zaak. Jij begrijpt niet welk een invloed die Jacques wist uit te oefenen op een jong gemoed. Ik heb hem bewonderd als een held en een apostel, alles laten varen om hem te volgen, voor zijn ideeën die de mijne geworden waren. Nu heb ik geen eigen wil meer. Begrijp je dat ik dien ouden invloed niet afschudden kan, niet kan opkomen tegen den ouden vriend, geen stand nemen tegen hem?

Stilte woog. Buiten viel de schemering. Het duister vloeide zachtjes binnen. Na een poosje vroeg Pierre:

- Weet je dat Jacques een laatste poging heeft gedaan?
- Om geld te vinden voor den wissel?
- En hij is mislukt. Men weet er alles van, over

de colonie. Marius is aan het werk geweest....

- Wat dan? Als de wissel nogmaals geweigerd wordt, kan de leverancier de pers terughalen.

- Ja, daarover hebben wij ruzie gehad. Je weet dat de landbouwmachines ook nog niet heelemaal betaald zijn.... 't gaat hier alles op krediet! Nu zou hij ze willen verkoopen om met de opbrengst zijn wissel te lossen. We hebben ze toch niet meer noodig, redeneert hij. Kan zijn.... al heb ik nog altijd hoop. Maar zoolang de machines niet heelemaal afbetaald zijn, kan er aan geen verkoopen gedacht worden. Zoo niet, wordt het afzetterij; ik heb de machines gekocht, ik blijf verantwoordelijk. Dat begrijpt hij natuurlijk niet; dat noemt hij de hereditaire vooroordeelen van mijn bourgeois-mentaliteit. Hij heeft me uitgescholden, verweten dat het mijn schuld zou zijn als zijn werk ten onder ging. Maar ik doe het niet....

Het was heelemaal donker geworden. De regen was dichter gaan vallen, zoodat men het water van het dak hoorde pletsen. Zwijgend zaten Pierre en Vincent tegenover elkaar in de duisternis.

XI.

Nu maakten zij in de colonie de donkerste dagen door. Ze bleven nog met hun drieën: Vincent, Felicienne en Gutemberg. En deze laatste was hedenmorgen naar de stad vertrokken. Met dit slechte weer was het te verwachten dat hij er den nacht doorbrengen zou. Het winterde vroeg in de Ardennen. Sedert den middag vielen er felle hagelbuien die gansch het groote, ledige huis deden gonzen.

Vincent zat met Felicienne in de half-duistere keuken, waar zij al de reten van deur en vensters hadden dichtgestopt om den vlijmend killen tocht te weren, want als de hagelstorm even ophield vroor het dat het kraakte. Het was er somber, treurig en armtierig. Een roestig potkacheltje, een tafel, een paar stoelen, een primitieve bank, destijds door Pierre zelf aaneengetimmerd, een pover hoekkastje nog, waren de eenige meubelen. Op een houtblok bij het venster, zat Vincent een boek te lezen. Van de bladzijden heen ging zijn blik naar het kacheltje dat met het vallende duister steeds rooder blonk.

Waarom bleef hij hier nu nog? Hij geloofde niet meer aan de colonie, niet meer aan de anarchie, aan het communistisch ideaal. Waarom hield hij het uit, in armoede, kommer en zorg, bij menschen die hem vreemder werden, iederen dag? Felicienne, het logge lijf neergevallen in haar stoel, lag met het hoofd op de tafel te sluimeren. Straks viel ze weer aan het weeklagen en jammeren. Nu hinderde enkel haar vulgair gesnurk, dat tegen het ronken van de kachel en het huilen van den wind opklonk.

Toch wilde hij niet gaan. Hij zou de zaak, waar-

aan hij zooveel maanden van zijn tijd besteed had, waarin hij eenmaal geloofd had, zoo maar niet laten vallen. Wel geloofde hij niet langer in de mooie leuzen die hem destijds naar hier hadden gelokt, maar toch nog wel in eigen energie die hem toelaten zou iets te redden.

Het was een questie van zelfrespect, of ten minste van eigenliefde, om het schip niet te verlaten nu het op zinken stond. In dezen beroerden toestand viel er op de andere makkers blijkbaar niet veel te rekenen. Toch zou hij bij hen blijven, tot het laatste, den langen winter door. Niet uit sympathie, niet uit overtuiging; alleen omdat hij zich zelf nu eenmaal die taak opleggen wou. Later, in de lente, als men er weer beter voor stond, dan eerst zou hij zijn vrijheid terug nemen.

Tot dan toe zou het hard vallen. De winter was pas in aantocht, en reeds leden zij aan alles gebrek. Heel hun voorraad bestond in een paar zakken aardappelen die Vincent had weten te redden, een ton zuurkool, wat gedroogde groenten. Geen cent in huis; al sedert een paar dagen leden zij zelfs gebrek aan brood. Als het weer het toeliet ging Vincent in het bosch kastanjes rapen of een soort winterpaddestoelen plukken om het karig maal wat af te wisselen.

Ook voor het paard moest gezorgd worden. Vroeger was dat altijd Pierre's werk geweest, maar deze was al een week afwezig. Het weinige wintervoer moest tot het laatste oogenblik gespaard worden. Zouden ze, in deze omstandigheden, het beest kunnen houden? Het was een levensquaestie, want hoe bracht men anders weer de groente naar de markt? Zouden ze 't volhouden? Wie zou de tuin bebouwen, nu Marius weg was, de eenige die iets van het vak verstond?

Vincent deed al wat mogelijk was om den kop boven water te houden. Het was alsof door den nood zijn wil werd gestaald. Maar bij de anderen werd men den sloopenden invloed van misère en ontberingen gewaar. Gervaise was heengegaan. Haar zwak gestel was tegen den harden winter niet bestand. Zij zou deze maanden bij familie doorbrengen; later zou zij weerkeeren. Zij was een zachtmoedige, onbeduidende vrouw, die de wrijving tusschen Pierre en Jacques nog altijd eenigszins te schikken wist.

Ook Jacques was vertrokken toen het met de pers verkeerd dreigde te loopen, na een laatste heftig optreden met Pierre, dat wellicht op een vechtpartij ware uitgeloopen indien deze laatste, die zijn uitdagenden tegenstander met één vuistslag had kunnen neerslaan, zich ten slotte niet had weten te beheerschen.

Jacques' afwezigheid was trouwens maar voorloopig. Die maakte zich slechts uit de voeten om aan den lastpost te ontsnappen. Van Parijs uit had hij nog een brief met onderrichtingen geschreven, voor als men de drukpers halen zou. Maar hij hoopte nog altijd dat het zoover niet komen zou. Men had hem immers beloofd....

Van die beloften kwam echter niets terecht, zoodat de pers wel degelijk werd teruggehaald. Het was dezelfde monteur die het stuk had ineengezet. Ditmaal ging het werk vlugger van de hand. De vertrouwelijke omgang met de ‘geestverwanten’ bleef achterwege. Den volgenden dag kwam een flink bespannen vrachtwagen de losse stukken halen.

Die laatste vernedering had Jacques zich zelf willen besparen. Daarom was hij vertrokken. Gutemberg mocht dit prettige zaakje beredderen.

Zoo was het ook met de landbouwmachines gegaan. Daar Pierre niet wilde dat er nog over getwist werd, had hij zelf den leverancier verzocht dat deze zijn eigendom zou terugnemen. Het was alles in één week ineengestort: drukkerij en landbouwbedrijf.

Sedert alles zoo aan het verloopen ging, draaide ook Gutemberg met den wind. Nu de drukkerij opgeschept was, had hij eigenlijk niets meer te doen. In den laatsten tijd had hij Jacques blijkbaar links laten liggen om weer toenadering bij Vincent te zoeken. Toen deze weigerachtig bleef moest hij het over een anderen boeg gegooid hebben, want sedert dien was hij opvallend dikwijls naar de stad geweest.

Vandaag was hij wel niet meer te verwachten. Zeker vergadering van de vrije groep, waartoe ook Marius behoorde, die ginder ergens werk moest gevonden hebben in een fabriek. Voerden die twee iets in het schild? Maar Jacques was nog altijd niet uit Parijs teruggekeerd en Pierre al sedert een week afwezig. Van hem wist Felicienne ten minste dat hij werk was gaan zoeken, om iets in de kas te brengen. Het moest hem wel hard vallen, hij die zoozeer aan zijn onafhankelijkheid hield.

Zoo was Vincent met Felicienne alleen gebleven. Het was Zaterdag namiddag nu. Wellicht kwam hij straks terug. Met den avond was de wind gevallen, maar de koude sloop des te nijdiger door de spleten van de slecht sluitende deuren en vensters. Vincent had het olie-lampje ontstoken waarvan de vlam Felicienne slechts even had gewekt. Daarna had ze voortgedommeld. De winteravond rekte zijn eindeloos lange verveling. Op de kachel roosterden de kastanjes, die het eenig

avondmaal uitmaakten. Was het niet beter dadelijk naar bed te gaan, liever dan die troostelooze mijmering?

Plots sloeg in den paardenstal de hond aan het blaffen. Dat kon niemand anders zijn dan Pierre. Een minuut later stak hij de deur open en liet daarmee de vrieslucht binnen, die dadelijk de laatste dommeligheid bij Vincent en Felicienne verjoeg. IJskegels zilverden in het brons van zijn baard. Hij had de paardedeken om hoofd en schouders geslagen, maar daaronder straalde zijn gezicht om de blije verrassing die hij brengen kwam. Heel de week had hij arbeid gevonden; nu kwam hij beladen als een pak-ezel: twee groote brooden, boter, spek, een flink stuk vleesch, een paar flesschen wijn. Bijna het gansche weekloon was er aangegaan.

Felicienne vloog hem om den hals en ook Vincent was ontroerd. Zoo waren zij toch niet heelemaal verlaten. Maar hij moest nog verder goed nieuws meebrengen, zoo opgeruimd zag hij er uit. Toen ze rond de gedekte tafel, de lange dagen van ontberingen vergaten, pakte hij er mee uit.

In de stad had hij Jacques ontmoet, die zoo pas uit Parijs terug gekomen was. Hij had echter nog enkele boodschappen, zoodat men hem eerst den volgenden dag op de colonie verwachten mocht. Ook die had goed nieuws: beloften van daadwerkelijken steun, en zelfs een kleine som geld, als honorarium van een paar voordrachten ginder. Verder waren hem nog spreekbeurten toegezegd en een tijdschrift had hem een reeks artikelen gevraagd. Ditmaal kon hij de heele opbrengst in de kas voor het huishouden storten - daar waren toch geen schulden meer voor pers of papier...

Zelfs voor het paard was een oplossing ge-

vonden. Bij gebrek aan voeder konden ze 't arme dier niet langer houden, maar een kennis van Pierre, die met een wagentje koloniale waren de dorpen van den omtrek afreed, wou het zoolang gebruiken. 's Winters ging zijn zaak best, omdat de menschen dan minder van huis weg konden, maar de banen waren slecht. Een tweede paard zou hem zoolang van pas komen. Zoo was het beest tenminste bezorgd en bracht misschien nog een kleinen huurprijs op. Tegen het goede seizoen konden ze 't terug krijgen.

Alles kondigde zich dus betrekkelijk rooskleurig aan: Pierre had een vaste betrekking en zou daar blijven arbeiden tot hij op de colonie weer van dienst kon zijn. Dit waren slechts enkele donkere maanden te doorworstelen. Tegen den uitkomen zouden zij voor goed den tuin aanpakken, die alleen een flink bestaan verzekeren kon. Ook Jacques had dit nu begrepen. Ze zouden de colonie op nieuwe basis inrichten en, door de ondervinding wijzer geworden, eendrachtig saam werken.

Het werd laat terwijl zij die plannen aan het smeden waren. Felicienne, die van de flesch wijn lichtelijk aangeschoten was, zong ten slotte nog een paar café-concert liedjes, die zij uit haar veel bewogen leven onthouden had. En Pierre, de zwijgzame hoeve-knecht, in een bui van vertrouwelijkheid diepte weer herinneringen op uit zijn studententijd, toen hij met jonge dichters en kunstenaars in de koffiehuizen van het *Quartier Latin*, bij *Vachette* en in het *Pantheon,* bewonderend opkeek naar Paul Verlaine en Jean Moréas, die daar peroreerden tot laat in den nacht.

In den nacht was het blijven vriezen. De vorst had den grond droog gelegd en alle plasjes met

een ijsvlies overspannen. Twijgen, bladeren, grashalmpjes waren met korrelig kristal bepoeierd. Een vinnig zonnetje keek van uit den scherpblauwen hemel over de witgevrozen heuveltoppen, waarvan de schaduwkanten zwart afstaken op al die wittigheid. Vincent ontwaakte met zwaar hoofd, tamelijk laat reeds, toen de zon als een groote, roode bal tusschen al dat blank en azuur aan den hemel hing.

In huis was alles stil. Felicienne sliep haar roes uit. Buiten hoorde hij Pierre een deuntje fluiten. Het was een lekker koud weertje. Een rookpluim kuilde boven de hut. Pierre zelf was in den stal het paard aan het roskammen, vóór hij het naar zijn nieuwen meester bracht.

- Die ouwe stakkerd! zegde hij, toen Vincent nader kwam. Het doet mij leed aan 't hart, hem in vreemde handen te moeten leveren... maar hij zal het er beter dan bij ons, armoezaaiers hebben... Kom je mee, een kop thee drinken?

Het was de eerste maal misschien dat Pierre iemand uitnoodigde zijn hut binnen te komen. Hij hield er niet van iemand een blik in zijn intimiteit te gunnen. Het zag er zoo ongeveer uit als in de hut van Robinson. Tegen de leemen wanden hingen kleedingstukken dooreen met jacht- en visch-gerief; een bijzonder goed onderhouden tweeloop stond in den hoek; daartegenover, op den grond een leger van ruwe dekens uit het aaneengenaaide bont van zelf geschoten dieren: vossen- hazen- en konijnenvellen; zelfs een wolfspels en een paar hertenvellen hingen tegen den muur. Ander licht dan door de deur viel er niet in het bedompte vertrek dat gansch doordrongen was met de lucht van al dat bont, gelooid leer, gebrand hout en zwaren tabak. Drie platte keien vormden tegenover de

deur een primitieven haard, waarin een lustig vuurtje knapperde onder een berookten waterketel.

Want Pierre had zelfs thee en suiker meegebracht. Uit het eenige tinnen kroesje dat hij bezat, dronken zij om beurt den heeten drank, terwijl zij ontbeten met spek en roggbrood.

- Nu moet ik voort, besloot Pierre. Ik heb beloofd het paard nog dezen morgen af te leveren. Ik ben terug vóór den noen. Jacques en Gutemberg zullen daartegen wel hier zijn. Dan zullen wij saam eens ernstig spreken.

Hij ging. De grond klonk helder onder den voet. De zon schitterde op de berijpte twijgen, waar hier en daar nog een blad aan hing. Daar hij niets te doen had stapte Vincent een eindje mee. De hoeven van het paard kletterden luid in de heldere lucht. Hun stemmen weergalmden tegen de boomen. De wintermorgen had het bosch zilverwit en parelgrijs gekleurd, met opalijnen lichtspelingen door de twijgen heen. Dorre twijgjes knapperden onder den voet met het ritselen van hard gevroren bladeren.

Vincent ging mee tot op de groote baan. Aan de door den laatsten heuvelrug gevormde bocht, waar de blik geleidelijk uitzicht won over de Maasvallei die zich in het zilverglorend licht ontplooide, kwamen uit de diepte de verwijderde klanken van de zondagklokken, in al de dorpen en vlekken uit het rond. Luisterend bleven zij staan: zilveren klanken in zilveren atmosfeer. Een handdruk nog en Vincent keerde alleen terug.

Toen hij voorbij het kroegje stapte waar de aardeweg, links van de groote baan, het bosch inboog naar de colonie toe, werd er op de vensterruit getikt en hoorde hij zijn naam roepen.

- Wie om den drommel moest er hier iets van hem hebben?

Marius kwam aan de deur.

- Toe kerel, kom binnen. Je lust wel een glaasje. We zijn goed volk. Ook voor jou hebben we nieuws.

Schoorvoetend ging Vincent binnen. Hij vermoedde wel niets goeds, doch de nieuwsgierigheid behield de bovenhand.

Het anders verlaten gelagzaaltje was vol volk. Dadelijk bemerkte hij Gutemberg die, een beetje verlegen, de hand reikte. Verder een groen mannen met de klassieke flambards en lavallière-dassen; Marius' vrienden uit de vrije groep.

- Deze makkers, stelde hij plechtstatig voor, zijn de afgevaardigden van de vrije anarchistische groep, die een onderzoek komen instellen op de colonie. Zij zullen niet langer gedoogen dat het werk, waar zooveel geestverwanten zich zware opofferingen voor getroost hebben, het werk dat voor hen een levend symbool van den libertairen toekomststaat moest zijn, door het eigenmachtig optreden van onbewuste individuen, zou worden tot een carricatuur, dat aan de kapitalistische pers nieuwe wapens levert en voor alle geestverwanten een voorwerp van ergernis wordt.

Het discourtje miste zijn effect niet op de aanwezigen. Doch dan viel Marius buiten zijn deftig oratorischen toen, als hij over Jacques en Pierre uitvoer.

- We zullen ze buiten trappen. Wij zullen ze eens een lesje geven. D'r uit moeten ze! Nog liever steken wij de boel in brand dan zoo iets te laten duren.

- En daarom heb je voorzichtig gewacht tot

Jacques en Pierre van huis weg waren? merkte Vincent schamper op.

- Vincent, jongen, luister! Je bent altijd een goed kameraad geweest, *'t Es un frère, toi!* Jij kan blijven. En Felicienne ook... maar de twee anderen moeten weg! Daar valt niets meer te beslissen. Als Jacques komt, vliegt hij buiten. Gaat het niet goedschiks, dan met geweld. En Pierre ook; die laat zich door den andere overreden en daar hebben we nu genoeg van. De makkers van de groep, Gutemberg, ikzelf, we zijn ten akkoord. We komen grooten kuisch houden. En dan weer: *vive l' Anarchie!*

- En als jij daarmee niet akkoord zijt, als je niet met ons mee wil, kan je met de anderen ophoepelen! beet Gutemberg nijdig toe.

Vincent stond radeloos. Dat moest op een vechtpartij, of erger nog uitloopen. Wat vermochten Jacques en Pierre tegen zoo'n overmacht. De rechtherstellers waren reeds half dronken. Met die viel niet te redeneeren. Daar hij niet met hen meedoen wou, of hen zelfs geen schijn van gelijk wou geven, en ieder woord ruzie uitlokken kon, deed hij best heen te gaan.

Dus mompelde hij een vluggen groet en stapte haastig de deur uit, zonder verder naar Marius te luisteren. Een honende spotlach van Gutemberg klonk hem achterna.

Dwars door het bosch snelde hij naar huis. Wat stond er hem te doen? Als hij Pierre en Jacques nog maar bijtijds verwittigen kon. Zou dit echter iets helpen?

Jacques kwam waarschijnlijk door het bosch, van den Maaskant. Pierre was voor het eerst wel niet te verwachten.

Hij was aan de colonie eer hij het zelf wist.

Zou hij iets aan Felicienne zeggen? Die maakte slechts misbaar, doch kon in het minst niet helpen. Hij vroeg enkel of Jacques al thuis was.

Neen, nog niet. Zou hij hem niet best tegemoet gaan. Maar je kon mis loopen, je wist nooit zeker langswaar Jacques kwam. De afgevaardigden zouden zeker nog wel in de kroeg blijven plakken; dus was het beter de dingen ter plaatse af te wachten.

Maar deze hoop bleek ijdel. Nog stond hij te aarzelen, toen hij de anderen hoorde komen. Ze zongen luidkeels de *Internationale.* Hun stemmen weerklonken ver door de vallei. Op het zelfde oogenblik verschenen zij aan de bocht, een twintigtal saam, bij groepjes van twee, drie man; aarzelend eerst, dan aangewakkerd door Marius en Gutemberg, die vooraan stapten.

Nog wilde Vincent parlementeeren, ofschoon hij begreep dat alles nutteloos was.

- We zijn en we blijven hier, godverdomme! Als het je niet aanstaat, donder dan op.

Het zou ruzie geven met die kerels te praten. Ze liepen rond alsof ze reeds heer en meester waren, gingen in laden en kasten kijken, snuffelden in papieren... Niets was veilig voor hen. Een paar hadden de deur van Jacques' kamer open gekregen waar ze nu huishielden als een onderzoeksrechter of als vulgaire agenten van een veiligheidsdienst. Het kon prettig worden als Jacques hen bij dit werkje moest verrassen.

Prettig?... Als het geen drama werd. De oude anarchist, die de gewoonte had nooit ongewapend te zijn, droeg zijn geladen revolver op zak. Op eenige zelfbeheersching viel er bij hem niet te rekenen. Het zou nog het best zijn als hij Jacques van hier weg kon houden.

Plots kreeg Vincent een inval. Zijn kamertje lag op den hoek naar den zuidkant. Langs het venster kon hij zoowel den ingang tot de vallei als den zoom van het bosch in het oog houden. Men kon slechts één van beide wegen kiezen. Als Pierre of Jacques terugkwam, moesten ze hem onvermijdelijk in 't oog vallen.

Daar zou hij op uitkijk blijven. Als hij middel zag om de makkers te verwittigen kon er misschien een ongeluk vermeden worden. Zenuwachtig liep hij het kamertje op en neer. Een naakte kluizenaarscel: vier witte wanden, een ijzeren bed, stoel, tafel en twee boekenplanken. Op een prent glimlachte het breede gelaat van Bakunine in al de krullen van zijn baard tegen den patriarchenkop van Kropotkine aan den anderen muur. Door het open raam sneed de kille winterlucht, maar een warme streep zon lichtte reeds schuin de kamer binnen. Over het bosch heen klonken heel uit de verte de zondagsklokken van een dorp uit het dal.

Beneden in huis was het stil geworden. Daar straks had hij de stemmen van Marius en Felicienne even hooren kijven, maar een twist onder méridionaux had geen belang; inderdaad, een oogenblik daarop schetterde reeds haar luid: *té Mariou!* De afgevaardigden van de vrije groep kuierden verveeld over het erf, wierpen een blik in den ledigen stal, in de ledige drukkerij, de ledige voorraadschuur... drentelden tot in het bosch om terug het huis binnen te gaan. Nu ze van de plaats meester waren wisten ze blijkbaar niet meer wat aan te vangen. Marius en Gutemberg bleven onzichtbaar.

Vincent had de deur dicht gedaan. Met die kerels kon je nooit weten. Straks kwamen zij hier

ook nog rommelen. Het werd een ontzenuwend wachten; de angst voor een onheil dat hij voelde naderen. Traag kropen de minuten.

Plots werd de deur van Pierre's hut open gegooid en deze verscheen op den drempel om even de heldere lucht in te kijken. Hij moest thuis gekomen zijn zonder dat Vincent het had gemerkt. De hut stond trouwens tegen den boschrand. Verwonderd keek hij op, hier zooveel vreemden te zien rondkuieren, doch het gebeurde wel meer dat er zondagsbezoekers waren zoodat hij, zonder er zich veel om te bekommeren, water aan de bron ging putten en weer verdween.

Zijn overwachte verschijning had echter het andere kamp in beroering gebracht. Vincent hoorde druk gepraat in de groote zaal. Hij luisterde, doch zonder iets te verstaan. Blijkbaar werd daar krijgsraad gehouden.

Dit was het oogenblik om Pierre te verwittigen. Beneden door de groote zaal, kon hij niet. Dan maar het venster uit. Hoog was het niet; hij kwam terecht in den moestuin. Het sloeg echter tegen, want aan den hoek van het huis viel hij op de anderen die juist buiten wilden.

- Nou waar moet het heen? wantrouwde Gutemberg.

Vincent wou niet liegen.

- Ik wil Pierre spreken.

- Dacht ik het niet. Maar dat gaat niet, mannetje! Wij zijn de meesters hier. Ik had er niets tegen dat Marius je wou laten blijven. Maar als je ons stokken in de wielen wil steken, dan slaan we je de hersens in, begrepen?

Maar een *coup de theatre* had zich voorgedaan. Langs den weg door het bosch kwam Jacques aangestapt; onbewust van wat er gaande was floot

hij zelfs opgeruimd de *Internationale.* Zijn groote flambard dook juist op tusschen de laatste stammen van het bosch.

De plotse verschijning baarde een oogenblik opschudding onder de samenzweerders. Niemand dacht nog aan Vincent. Dan, daar hij de anderen reeds aarzelen zag, stelde Marius voor.

- Kom, Lesclaux, wij beiden gaan hem, als afgevaardigden, het besluit van de makkers mededeelen.

Lesclaux was een zwaargebouwde steenkapper, die met Marius in de vrije groep het hooge woord voerde. Jacques had ondertusschen de indringers bemerkt en rook lont. Dadelijk stoof hij op:

- Wat kom jij hier zoeken? Me buiten trappen, mij! mij! mij! Gij schoften en schobbejakken! Dat zal niet lukken! Maak dat je weg komt! weg, uit mijn oogen! of ik schiet je neer als een hond!

Hij greep in zijn broekzak op de dij. Marius kreeg hem beet bij den pols. In een oogwenk rolden beiden op den grond. Felicienne kwam gillend uit het huis geloopen. Vincent snelde eveneens toe, want ook ditmaal had Marius zijn vijand onder gekregen en ranselde er ongenadig op los.

Plots vloog de hut van Pierre weer open. Verwonderd keek hij op en begreep. Dan, in een paar sprongen was hij er bij, gooide Marius ter zij en hielp den bloedenden, deerlijk gehavenden Jacques op de been. Een por deed Lesclaux, die zijn vriend ter hulp kwam, in het zand bijten.

Uit het huis kwamen de anderen toegesneld. Maar Jacques had zijn revolver gekregen en nog vóór iemand er aan dacht hem te weerhouden, had hij afgevuurd, drie, vier schoten in den hoop, zoodat de aanvallers uiteen stoven als een bende opgeschrikte musschen.

Een lag kreunend op den grond. De anderen hadden dekking gezocht in huis of achter de boomen. Nu begon een geregeld gevecht, want de meesten waren eveneens gewapend, zoodat overal schoten knalden.

De aanranders, die door het plotse optreden van Pierre en het onverwachte schieten waren achteruit gedeinsd, waren bewust geworden van hun overmacht en toonden zich reeds stouter. De kogels floten de drie colonisten rond de ooren. Bij de eerste schoten was Felicienne weggevlucht.

- Dek je, kerel! of ze mikken op jouw! gebood Pierre, die naar de hut snelde om zijn jachtgeweer. Zij zijn de sterksten, maar ons onder krijgen zullen ze niet. Voor die rekels, die indringers baan ruimen, nooit!

Jacques en Vincent stopten zich weg achter de hut. Pierre stelde zich op achter den ietwat vooruit gebouwden stal, om ook langs dien kant eiken aanval af te slaan. De anderen: Marius, Gutemberg, Lesclaux, bleven aldus meester van het witte huis en den moestuin. Pierre en zijn twee makkers daarentegen, hielden het hooger gelegen gedeelte van de colonie aan den zoom van het bosch, de hut, de stallingen en bijgebouwen, met de vijvers als dekking op de linkerflank.

Het was een positie waaraan niets een spoedig einde scheen te zullen maken. Beide partijen bleven voorzichtig gedekt. Telkens wanneer iemand zich durfde vertoonen knalden de schoten, zoodat hij aanstonds weer wegduiken moest.

- Schiet niet! gebood Pierre aan Jacques; jij begaat maar dwaasheden. Ik zal ze zoo wel op een afstand houden.

Inderdaad, zoodra er iemand opdook zond Pierre hem een paar kogels rond de ooren, doch zonder

hem te treffen, zoodat deze verschrikt weer den aftocht blies. Een massa-aanval werd eveneens afgeslagen; slecht bekwam het de aanranders want de reus joeg ze met een trap, een slag en een stomp, huilend uiteen.

Er kwam geen einde aan dezen toestand. Na de eerste momenten van spanning, kropen de minuten in slakkengang voorbij. De zon stond hoog aan den hemel. Het moest rond den middag zijn. Toch mocht hun waakzaamheid niet verslappen. Af en toe knalde er een schot. Eens was er een kogel dwars door de leemen wanden gevlogen van de hut waarachter Vincent zich schuil hield. Maar aan het eigenlijke gevecht had hij geen deel genomen.

Het was een kleine loopgravenoorlog die kon blijven duren. Een van de rechtherstellers, die kwam parlementeeren en vrijen aftocht bood zoo Jacques de colonie verlaten wou, werd zoo hardhandig beetgepakt, dat hij een parabool door de lucht beschreef om midden in den vijver terecht te komen, vanwaar hij druipend langs den anderen oever weer omhoog krabbelde.

Plots dreigde gevaar uit een andere richting. Een deel van de aanvallers moest den omweg door het bosch, langs den anderen kant van de vijvers gemaakt hebben, en kwam hen nu in den rug bestoken. Ongemerkt was deze tweede groep tot aan de vervallen loods geraakt, die zij in brand gestoken hadden. Vincent was de eerste om de rookwolken te bemerken die op hen af kwamen gedreven. Zoo meteen kwam ook de aanval van dien kant los.

Nu werd de toestand hachelijk. Langs twee kanten bestookt, bleef er Pierre en zijn vrienden niets anders over dan naar de hut te wijken. Zij waren belegerd en ingesloten. Door de leemen wanden

drongen de kogels als door een zeef. Het was niet houdbaar.

- Hier krijgen wij het te warm! spotte Pierre. Er blijft niets anders over dan er ons door te slaan. Wij blijven alle drie bijeen. Ik vooraan! En dan op een draf het bosch in. Daar durven zij ons niet achterna en zullen we verder zien. Maar eerst steek ik hier het nest in brand. Aan die rekels gun ik niets.

Jacques en Vincent gingen er mee akkoord, Pierre schudde zijn stroozak op, terwijl Jacques zijn browning opnieuw laadde en Vincent zich van een knuppel voorzag dien hij in een hoek gevonden had. Het stroo sloeg op in een laaiende vlam die dadelijk in het rieten dak beet. Een dichte rook vulde reeds het vertrek.

- En nu vooruit! beval Pierre.

Hij wierp de deur open en zijn geweer zwaaiende als een knods, stormde hij vooruit, op den voet door de twee makkers gevolgd. Maar de anderen, die dezen uitval verwacht hadden, vielen hen gezamenlijk langs twee, drie kanten tegelijk op het lijf. Een slingerde zijn stok Pierre tusschen de beenen, zoodat deze voorover tuimelde, een half dozijn tegenstanders meesleurende in zijn val. Bliksemsnel had Jacques weer gevuurd. De schoten knalden vlug achtereen. Twee kerels vielen voorover als een massa, een derde vluchtte kreunend weg. Maar ook Jacques slaakte een kreet en liet zijn wapen vallen. Een kogel had hem in den schouder getroffen.

Ondertusschen was Pierre recht gekrabbeld en erin geslaagd zijn bespringers af te schudden. Hij wilde Jacques ter hulp komen wiens arm lam neerhing, toen plots een kreet een einde aan den strijd maakte:

- Houd op, jongens! Houd op! *Voila la rousse! Les flics sont là!* Politie! *mort aux vaches!*

Inderdaad. Op den landweg, aan den ingang van de vallei, ploften de paardenhoeven van een heel peleton gendarmerie. Bij de eerste schoten was Felicienne in radeloozen angst naar het dorp geloopen om hulp te halen. Daar had men om de gendarmerie getelefoneerd, die niet beter vroeg dan het wespennest uit te branden.

Bij de anarchisten echter was even plots alle onderlinge strijd tegenover den gemeenschappelijken vijand verdwenen. De ingeboren haat tegen den gendarm kwam weer boven. Als van zelf knalden de schoten nu die richting uit.

- Wij hebben tijd, vrienden, commandeerde Lesclaux. Wij schieten er eerst eenigen omver en steken ondertusschen alles in brand, dat hun niets, maar ook geen papiertje in handen valt. Dan allemaal het bosch in.

Nu zij zich op revolverschoten onthaald zagen, aarzelden de gendarmen een oogenblik om dekking te zoeken. Net zooals de aanvallers daar straks. Ondertusschen hadden de anarchisten reeds enkele mutsaarden in de groote kamer gesleurd waar ze nog een kit benzine over uitgoten. Jacques, wiens revolutionnair temperament in dezen strijd met de vertegenwoordigers van de wet romantisch oplaaide, vergat de pijn van zijn gewonden arm om nog in zijn eigen kamer de petroleumlamp stuk te slaan. Vooral de papieren....

De vlam, opgejaagd door den tocht van deuren en vensters beukte reeds de ruiten aan scherven en zat met een sprong langs den zolder in het dak.

- Hallo! niet staan gapen, jongen! zoo pakte Pierre plots Vincent bij den schouder. Dit is een ernstigen zaak. Er zijn misschien dooden! Met

onze reputatie!.... als ze ons in handen krijgen moeten wij als anarchisten dubbel betalen.

Reeds vluchtten de anderen langs allen kant. Een paar steunden gewonde makkers. Want na hun eerste aarzeling rukten de gendarmen op, het geweer gereed, op twee rijen langs den zoom van het woud om anderen te omsingelen.

- *Haut les mains!* klonk het bevel.

- Vooruit, antwoordde Pierre.

Ze liepen met hun gedrieën naar den boschrand waar ze weg doken in het kreupelhout. Een tijdlang ging het in ademlooze vlucht, Pierre en Vincent met Jacques in het midden die, gekweld door zijn wonde, moeilijker voort kon. In de verte hoorden zij nog kreten en revolverschoten. Dan werd alles opgeslorpt door de stilte van het woud.

- Ze kunnen hier naar ons zoeken, als naar een speld in een hooiberg! grinnikte Pierre. De gendarm of douanier die mij den weg in het bosch zal leeren, moet nog geboren worden. Laat ons eens kijken waar we zijn.

Ze waren recht voor zich uit gehold, zonder op weg noch pad te letten. Nu ging het trager, behoedzaam rond kijkend om zich te oriënteeren. Een nauw merkbaar teeken bracht Pierre weer op den weg.

- Daar links moet de Maas liggen, en rechts de Belgische grens. Daar moeten we naar toe, een kleine vier uur van hier...

Maar voor den gewonden, uitgeputten Jacques, die koorts begon te krijgen, was het te veel. Gelukkig wist Pierre hier dichtbij een bron, waar ze de wonde konden uitwasschen en verbinden. De kogel moest ergens tegen het schouderblad zitten. Ze hielden raad.

- Luister, Vincent, jongen, besloot Pierre, en

er trilde weer een warmen toon in zijn stem, het is beter dat jij maar van ons afscheid neemt. Alleen zal je gemakkelijk over de grens komen. Ik zal je den weg wijzen. Jacques breng ik ergens in de vallei, waar er makkers genoeg zijn die hem onderdak zullen geven. Bij ons mag je niet blijven. Morgen, van avond al, is de politie van heel het departement gewaarschuwd. Ze zouden je aanhouden, je werd veroordeeld, heel je verdere toekomst ware gecompromitteerd.

- Ja, jongen, laat ons maar. Wij zullen ons best alleen redden, beaamde Jacques, terwijl hij de nog gezonde hand Vincent op den schouder legde. Je kan elders ook goed werk verrichten... veel beter dan het bij ons mogelijk was... op de colonie...

Hij moest even ophouden, terwijl hij zich op de lippen beet, want de koorts nam toe. Dan vervolgde hij:

- Vrienden, je moet het mij vergeven. Ik weet het: ik ben niet altijd de man geweest om de onderneming te doen bloeien... Maar ik heb het altijd eerlijk gemeend. Het was voor de Idee. Jullie beiden hebt het begrepen, en je vergeeft me, niet waar?...

Vincent voelde zich week worden. Met die twee menschen had hij maanden lang geleefd, eenzelfde geloof in eenzelfde ideaal gedeeld. Nu moest hij hen verlaten, hij begreep, waarschijnlijk voor altijd. Hij had hen leeren kennen met hun deugden en gebreken; nu stonden ze daar in hun naakte, eerlijke menschelijkheid, ontdaan van elk masker, dat zelfs de miniatuur-samenleving welke de colonie eigenlijk ook was, hen op het gelaat had gedrukt. Hij begreep dat al die maanden samenzijn hen minder dicht tot elkander hadden gebracht dan dit ééne moment van openhartigheid.

- Neen, ik ga niet. Ik blijf bij jullie. We hebben saam zooveel doorgemaakt...

- Neen, jongen, dat kan niet, dat mag niet. Dat zullen wij niet dulden. Jij ook niet, nietwaar Jacques? Kijk eens, Vincent, ging Pierre voort, en er kwam een ongekende teerheid in zijn zware basstem, luister naar mijn raad. Ik ben ook eenmaal geweest zooals jij; het leven lag vóór mij open. Ik hield van alles wat mij schoon en goed en edel scheen... Ik had er mijn leven voor kunnen opofferen... en ik heb het slechts vergooid... dwaas en nutteloos vergooid, omdat ik niet de wilskracht bezat terug te keeren toen het nog tijd was. Kijk naar mij: ik ben een gedeclasseerde, een *dévoyé,* een *raté.* Ik pas niet meer in de samenleving. Ik ben een kluizenaar, een wildeman geworden; maar meen je dat het prettig is den misantroop te spelen? Luister naar mij, Vincent, bind jouw lot niet aan het onze. Keer terug nu het nog tijd is. Je hebt een voorbeeld aan mij.

Daar Vincent bleef aarzelen, voegde Jacques er aan toe.

- Ja, laat ons maar alleen, Vincent. Voor jou is het beter; wij, we hebben verspeeld... ditmaal ten minste...

- Kom, spoed je, drong Pierre aan. Ik breng je tot op den rechten weg en kom dan Jacques halen. Dien voer ik, tegen dat het donker wordt, naar een vriend waar hij in veiligheid zal zijn. Wij, we zullen elkaar zoo gauw niet terug zien...

- Vaarwel jongen! denk soms nog eens aan de colonie en aan de vrienden.... We meenden het goed....

Jacques hield Vincent's hand in de zijne. Pierre moest aandringen dat ze zouden gedaan maken.

- Kom nu, gromde hij, anders worden we nog

beroerd, alle drie. Je zou Pierre toch niet aan het huilebalken willen zien.... En jij, Jacques, voel je je goed? Binnen een uurtje ben ik terug.

Hij schikte zorgvuldig wat mos en drooge blaren tegen een boomstam terecht.

- Kom nu.

Ze stapten haastig door, Pierre voorop, zonder nog één woord te wisselen.

- *Bon courage,* Vincent hoorde hij Jacques nog roepen.

- *Merci! et adieu!*

Eerst ging het een tijdlang door het bosch, tot zij aan een streek kwamen, waar de grond schraler werd. Eiken en beuken maakten plaats voor berkeboomen en dennenhout. Over den heuvelkam slingerde een aardeweg langs den zoom van het bosch. Pierre zweeg nog altijd. Eindelijk vroeg Vincent:

- Pierre?

Maar hij antwoordde niet. Na een tijdje bleef hij staan en legde de hand Vincent op den schouder, terwijl hij met de andere de richtig wees:

- Daar ligt de Maas. Elk weggetje dat deze helling afdaalt voert er naar toe; over de eerste brug loopt de groote baan die je in een paar uur aan de grens brengt. Daar ben je veilig in je vaderland waar niets nog aan 't gebeurde herinnert. Vaarwel!

- Pierre!

Hij had nog iets willen zeggen maar deze schudde het hoofd.

- Neen, niet week worden. Ik weet wat je zeggen gaat. Wij begrijpen elkaar zonder woorden. Hou je flink.

- Vaarwel Pierre.

- Vaarwel Vincent.

Zij legden al hun warmte in dat ééne woord.

Dan reikten zij elkander de hand, en zonder het hoofd te wenden verdween Pierre in het bosch.

Na enkele minuten bereikte Vincent een kale hoogte vanwaar hij, beneden tusschen de schalie-wanden, de glinsterende rivier langs witte en roode huizekens, langs enkele lachende villa's en rookende fabrieksschoorsteenen zag voortschuiven. Boven den heuvelrand van den anderen oever, neeg de zon reeds rood naar de kim toe. Links, boven het bosch, rees een blauwe rook in den helderen winterheuvel. Daar verdwenen de laatste overblijfsels van de colonie in dien ijlen smoor.

Zijn blik volgde langen tijd den lichten zuil, die steeds ijler werd in den avondnevel. Hij had er de geestdrift en de ontnuchtering gekend, met het wenden van het jaar. Was het niet een deel van zijn illusies dat daar opging in rook?

Slechts een deel? Hij dacht aan al zijn bittere ervaringen; nu en vroeger. En toch voelde hij zich jong en sterk. Hij had zijn illusies verloren; niet zijn geloof in het leven.

De zon neeg rooder naar de kim. Boven den stroom poeierde reeds aschgrauwe avondnevel waarin de purpere gloed van de hoogovens laaide. Toen keerde hij de ondergaande zon den rug toe en stapte vastberaden een nieuwen morgen tegemoet.

EINDE.